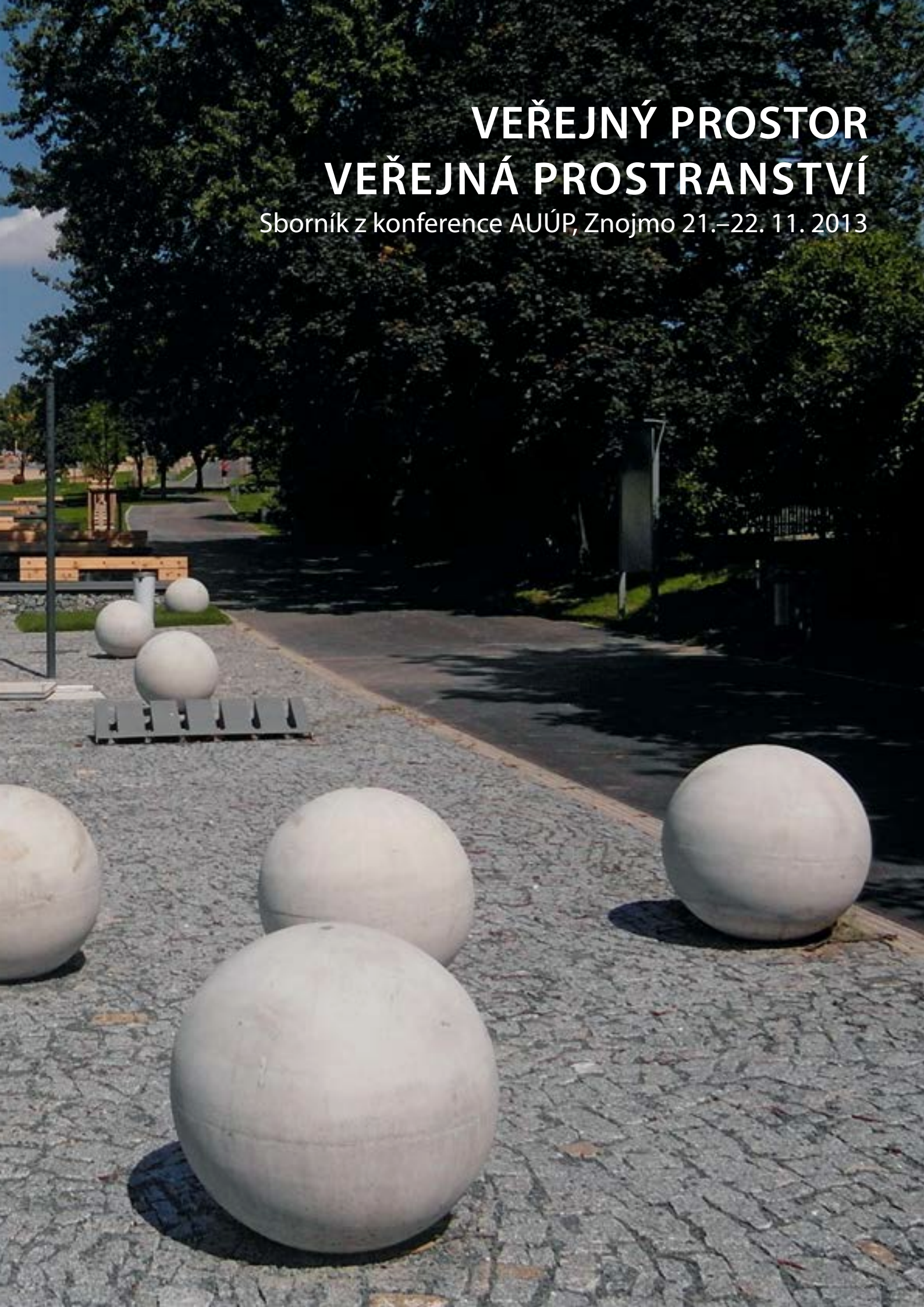

VEŘEJNÝ PROSTOR VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.–22. 11. 2013

VEŘEJNÝ PROSTOR VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.–22. 11. 2013

Mimořádná příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 6/2013

Brno, Ústav územního rozvoje

2013

1. vydání

1. vydání

© Ústav územního rozvoje 2013

© Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2013

© Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR 2013

ISBN 978-80-87318-27-0

OBSAH

Veřejný prostor a veřejná prostranství ● Petr Durdík	7
Revitalizovaná veřejná prostranství ve Znojmě ● Iveta Ludvíková, Michal Říčný, Petr Todorov	8
Dotazníková šetření v praxi Jihomoravského kraje ● Pavel Fišer	15
Veřejný prostor současného města – nové formy, aktuální problémy ● Petr Kratochvíl	20
Veřejný prostor, prostranství a územní plánování ● Petr Durdík	25
Veřejná prostranství v územním plánu města Brna ● Jaroslav Dokoupil	29
Veřejná prostranství v Písku Veřejné prostory a urbanistická koncepce Václavského předměstí ● Jan Mužík	32
Regenerace historického jádra města na břehu řeky Otavy mezi Kamenným mostem a Putimskou branou ● Petr Vávra	37
Veřejný prostor malých sídel v dokumentaci a v realizaci ● Václav Štěpán, Miroslav Tůma	40
Tvorba verejného priestoru v Ružinove ● Patrícia Hanzalíková	46
Zeleň vo verejnom priestore a verejných priestranstvách v mestskej časti Bratislava-Ružinov ● Zuzana Pallaghyová	51
Veřejný prostor v Jezerním městě Aspern ● Peter Hinterkörner	57
Revitalizace Malešického parku ● Mikoláš Vavřín	61
Od územního plánu k realizaci veřejného priestoru ● Bohumil Kováč	66
Trendy a cíle v plánování veřejných prostranství aneb mezi odborníky, politiky a veřejností ● Marie Římanová, Robert Sedlák	71
Panelová diskuse na téma veřejných prostor ● Vít Řezáč	77

VEŘEJNÝ PROSTOR A VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

 Petr Durdík

Veřejný prostor a veřejná prostranství jsou pojmy, se kterými se ve svém životě velmi často setkáváme. Zvláště v poslední době se stávají centrem pozornosti jak odborné, tak i laické veřejnosti. A není divu. Veřejný prostor je výrazně přeměňován, využíván a zabírán pro různé aktivity a z velké části i přechází z veřejného na soukromý. Tento trend vyvolává různé, většinou oprávněně negativní reakce. Nejedná se jen o přeměnu volné krajiny ve prospěch samotných sídel a jejich stavebních struktur, ale i o průtahy liniových staveb jak dopravní, tak inženýrské infrastruktury. Dalšími jevy, které se do veřejného prostoru propisují, jsou zařízení, využívající obnovitelné zdroje energie, jako například fotovoltaické nebo větrné elektrárny. Dochází k výraznému dilematu, jak skloubit potřeby společnosti a snahy o využití alternativních zdrojů s ochranou vlastní krajiny, jejího panoramatu a zachování veřejného prostoru pro budoucí generace.

Veřejná prostranství jsou zcela jiným případem. Jedná se o základní skladebný prvek, který zajišťuje životaschopnost sídla, vnitřní komunikaci, orientaci, společenský život, relaxaci a další funkce, které jsou pro fungování našich obcí nezbytné. Jsou významným prvkem, který zajišťuje soudržnost obyvatel a jejich identifikaci se sídlem samotným.

Využití veřejných prostranství se měnilo s časem, záviselo na společenských podmínkách, stupni demokracie i požadavcích a možnostech doby svého vzniku. S postupujícím vývojem stavebních možností a uspokojováním potřeb obyvatel jinými způsoby se některé funkce začaly jevit nadbytečnými a význam veřejných prostranství začal klesat. V dnešní době, kdy dochází k renesanci některých aktivit na otevřených místech, dochází i k obnovení zájmu

o využití náměstí, návší, parků, ulic a dalších prostranství. Vraccí se některé tradiční způsoby užívání, zejména trhy a veřejné produkce. Obce začínají chápat smysl veřejných prostranství jako vizitku úrovně sídla a začíná docházet k rekonstrukcím náměstí a parků. V některých případech však nereflktují vývoj společnosti a změny potřeb a požadavků na jejich využití. Projevuje se to zejména při rekonstrukcích náměstí historických měst, kde převládá požadavek na návrat prostoru do podoby jeho vzniku, bez dalších aktivit nebo příležitostí, které by přilákaly zájem nejen místních obyvatel k návštěvě prostoru a jeho užívání.

Přístupy k uspořádání veřejných prostranství se ale začínají měnit a i v našich podmínkách vzniká mnoho realizací, které snesou srovnání se zahraničními příklady v zemích, kde mají veřejná prostranství tradičně vysokou úroveň.

Důležitý je i faktor, jak můžeme v úrovni územního plánování k tvorbě veřejných prostranství přispět. Zda naše legislativa poskytuje dostatečné nástroje pro jejich navrhování a zda nám dostatečně definuje, co to vlastně pro potřeby územního plánování veřejná prostranství jsou.

Diskutovaná problematika se ukázala velmi zajímavou a zaujala i představitele našich vrcholných orgánů a organizací, kteří přijali nad konferencí záštitu. A tak v závěru mého úvodu chci poděkovat ministru pro místní rozvoj Mgr. Františku Luklovi, MPA, hejtmanovi Jihomoravského kraje JUDr. Michalu Haškovi, starostovi města Znojma Ing. Vlastimilu Gabrielovi, České komoře architektů a Svazu měst a obcí za jejich podporu a zájem při pořádání této konference.

*Ing. arch. Petr Durdík
předseda Asociace pro urbanismus a územní plánování*

REVITALIZOVANÁ VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ VE ZNOJMĚ

● Iveta Ludvíková, Michal Říčný, Petr Todorov

Znojmo je bývalé královské město a hraniční pevnost na pomezí jižní Moravy a Dolních Rakous. Leží na levém břehu řeky Dyje v nadmořské výšce 290 m. Dnes je druhým největším sídlem v Jiho-moravském kraji. Město se vnitřně skládá z devíti místních částí, které se nacházejí na deseti katastrálních územích o celkové rozloze 65,93 km².

Historické jádro města Znojma (50,1 ha) je vynikajícím urbanistickým souborem, který dokládá rozvoj sídlištní aglomerace již od 11. století. V historicky i esteticky mimořádně působivém prostředí uchovává architektonicky významné soubory monumentálních budov měšťanských domů, církevních staveb i souvislá pásma hradeb městského opevnění. Díky těmto architektonickým hodnotám bylo historické jádro Znojma v roce 1971 prohlášeno městskou památkovou rezervací. Na jejím území se nachází celkem 167 nemovitých kulturních památek, včetně národní kulturní památky rotundy Panny Marie a sv. Kateřiny.

V posledních letech byla převážná část veřejných prostranství v centrální části města revitalizována. To byl také jeden z důvodů, proč Znojmo získalo od Ministerstva kultury ČR prestižní ocenění Historické město roku 2010.

Poněvadž je letošní konference AUÚP, která se koná ve Znojmě, věnována veřejnému prostoru a veřejným prostranstvím, pokusíme se představit nejvýznamnější revitalizovaná veřejná prostranství hostitelského města.

Městská památková rezervace

Zdroj: Archiv MěÚ Znojmo

Regenerace historického jádra

V letech 2008 až 2009 proběhla regenerace Horního a Václavského náměstí a navazujících ulic Vlkovy a Přemyslovců. Stavební práce spočívaly zejména v rekonstrukci stávajících zpevněných ploch pro pěší a dopravu. Nedílnou součástí projektu bylo vybudování podzemního objektu veřejného WC na Horním náměstí, oprava kašny na Václavském náměstí včetně vyřešení jejího bezprostředního okolí, úprava vyhlídky na konci ulice Přemyslovců, umístění nového mobiliáře, vegetační úpravy, rekonstrukce veřejného osvětlení a vybudování pilomatů (přípojních míst pro vodu, kanalizaci a elektrickou energii). Realizací projektu došlo k re-

Regenerace historického jádra – situace

Ulice Přemyslovců – před rekonstrukcí

Ulice Přemyslovců – současnost

generaci 1,19 ha plochy předmětného území, rekonstrukci 0,72 km místních komunikací a ke vzniku dvou pracovních míst v nově vybudovaném veřejném WC.

Donedávna bylo Horní náměstí, mimochodem druhé největší náměstí městské památkové rezervace, souborem nesourodých prostorů, kde hlavní část prostoru náměstí tvořil nepravidelný zatravněný ovál s betonovou skruží. Celistvou plochu náměstí tříštil dopravní uzel s kruhovým objezdem a s několika parkovišti. Toto ryze dopravní řešení, kdy auta byla upřednostněna před chodci, bylo zrušeno a náměstí se sjednotilo do jednoho celistvého prostoru. Jedině tak mohlo náměstí získat zpět svoji shromažďovací funkci, kterou v minulosti mělo a kterou postupnými úpravami ztratilo. Ke scelení prostoru došlo pomocí jednoduchých prvků. Byl vytvořen centrální trojúhelník, který nastoluje v nepravidelném prostoru řád. Tento trojúhelník, který tvoří hlavní kompoziční motiv Horního náměstí a jenž se skládá z několika menších trojúhelníků, byl vydlážděn tříděným kamenným odsekem. Chodníky a komunikace byly vydlážděny žulovou kostkou s rozdílným způsobem kladení. Na všech řešených prostranstvích byly též osazeny nové kamenné obruby. Celý prostor je nyní bezbariérový.

Horní náměstí bychom navíc neměli posuzovat jako samostatnou jednotku. Jde o celek s ulicí Vlkovou, Václavským náměstím a ulicí Přemyslovců s prostranstvím před pivovarem. Tyto části na sebe logicky navazují a jsou vzájemně propo-

jeny. Horní náměstí se vrcholem trojúhelníku protahuje do Václavského, kde přiláká pozornost nově rekonstruovaná a nasvícená kašna. Odtud už bude vidět nový samostatně stojící nasvětlený strom před vjezdem do pivovaru, který by měl návštěvníky přivést k rotundě a také k tlumeně nasvícené vyhlídce na konci ulice Přemyslovců. Tam bylo utilitární trubkové zábradlí nahrazeno nízkou zídkou z pohledového betonu, přibylo posezení a pítko.

Střed Horního náměstí nyní slouží pro pořádání různých kulturních a společenských akcí a ke shromažďování občanů. Realizací projektu se zvětšila plocha, na které se konají kulturně-společenské akce (znojemské historické vinobraní, vánoční a velikonoční trhy). Je zde také místo pro ukotvení vánočního stromu.

Před obchodním domem Baťa byly vybudovány nové moderní podzemní veřejné záchody, což posílilo tento druh infrastruktury, která byla na území městského centra nedostačující. Spolu s nedaleko umístěnými informačními tabulemi vytvářejí přirozené východisko turistických prohlídek. Schodiště toalet je lemováno zídkou, na které je umístěn stojan na patnáct kol. Z druhé strany, směrem k obchodnímu domu Baťa, je umístěna prosklená stěna, která dovnitř přivádí denní světlo a v noci svým světlem doplňuje osvětlené informační panely; stěna tvoří záda lavice a stává se vlastně dalším zcela jiným svítidlem, vytváří další atrakci – stínové divadlo.

Horní náměstí – před rekonstrukcí

Horní náměstí – současnost

Václavské náměstí – před rekonstrukcí

Václavské náměstí – po rekonstrukci

Velice důležitou součástí celého projektu je světlo. Velké rušné Horní náměstí je osvětleno po obvodu, bez jakéhokoli akcentu, cílem světla je prostor sjednotit. Směrem k Václavskému náměstí světelná hladina klesá, aby umožnila přechod do nového prostoru. Václavské náměstí má navodit komorní, možná až meditativní atmosféru. Kašna je koncipována tak, aby se na jejím obvodu dalo posedět a třeba poslouchat zurčení vody. Osvětlení je zde proto na rozdíl od Horního náměstí akcentováno ve středu náměstí, je zdůrazněna kašna. Osvětlení na náměstí tak rozhodně neklade důraz na typ a tvar svítidel. Ta mají být naprosto nenápadná, ve dne byste si jich neměli vůbec všimnout. Důležitý je navíc ekonomický provoz, dlouhá životnost a eliminace světelného smogu, což vyloučilo použití historizujících luceren. Světlo je naprosto přirozené a příjemné, lampy s bílým světlem nechávají vyniknout všem odstínům barev.

Na základě provedené inventarizace dřevin byly narušené nebo poškozené dřeviny odstraněny a nahrazeny novými v souladu s charakterem regenerovaného území. Počet stromů byl oproti původnímu stavu dokonce mírně navýšen. Na Horním náměstí zůstala podél pošty zachována

alej, která je doplněna o jeden strom. Na ulici Přemyslovců byla dominantní alej javorů u pivovaru doplněna o dva nové stromy (na konci u vyhlídky a na začátku v nově upravené dlažbě před vjezdem do pivovaru).

Revitalizace hradebního pásu

K dalším významným stavebním počínům poslední doby patří revitalizace hradebního pásu na východní straně městské památkové rezervace směrem do dolního parku.

Nosnou ideou stavebních zásahů bylo vyčištění území od nevhodných a degradujících novodobých vestaveb v areálu bývalé stolárny. Původní hradební příkop byl téměř po celé své délce zaplněn navážkou a sloužil de facto jako nelegální skládka komunálního odpadu přímo v centru Znojma.

Rekonstrukce a doplnění historických konstrukcí opevnění bylo provedeno tak, aby se mohla prezentovat dochovaná část středověkého fortifikačního systému města. Současně se dbalo na to, aby bylo obnoveno ucelené a funkčně opodstatněné vnímání území. V průběhu stavebních prací

Hradební pás před revitalizací

Hradební pás – současnost

byla v příkopu objevena kontreskarpa (vnitřní líc vnějšího obezdění příkopu), kterou se podařilo zachránit a prezentovat veřejnosti.

Pro bezbariérové překlenutí hradebního příkopu slouží nová lehká dřevěná lávka pro pěší, která byla vyrobena z lepených dřevěných vazníků.

Prostor hradebního příkopu nově komunikačně propojil ulici Kollárovou a ulici Dolní Česká s dolní částí městského parku a umožnil tak obyvatelům Znojma výrazné zkrácení docházkové vzdálenosti do centra města.

Revitalizované území v současné době využívají obyvatelé města, ale i turisté nejen k odpočinku (lavičky, hřiště na pétanque), ale také ke kulturnímu vyžití – pořádají se tu různá divadelní představení, akce pro děti atd.

Revitalizace starého města – tzv. Jámy

Jáma je jedno z nejmalebnějších a nejromantičtějších zákoutí historického jádra Znojma. Tvoří ji úvoz, z jedné strany lemovaný ostrohem znojemského hradu a z druhé strany pak vyvýšenou platformou s chrámem sv. Mikuláše a s patrovou kaplí sv. Václava – významnými památkami Znojma. Směrem do údolí Dyje je lokalita Jámy ohraničena linií středověké hradby s malou brankou.

Přestože mnohé z domků již dnes chybějí a mnohé byly upraveny a dostavěny, území si dodnes zachovává mnoho ze svého původního ducha. S určitou nadsázkou můžeme říci, že i v dnešní době toto místo žije do určité míry svébytným životem, poněkud stranou pod hradbami výstavného města, oproštěné od jinak všudypřítomné automobilové dopravy. Díky poměrně svažité terénní konfiguraci se místní obyvatelé ke svým domkům dostanou pouze pěšky.

Hlavním cílem bylo revitalizovat celé řešené území, tzn. provést rekonstrukce stávajících veřejných prostranství a zelených ploch, cest, chodníků, schodišť, opěrných a ohradních zdí a dalších souvisejících drobných konstrukcí. Počítalo se i s osazením nových prvků městského mobiliáře včetně kompletní rekonstrukce veřejného osvětlení. Při revitalizaci

se vycházelo z dobových fotografií a archivních podkladů, aby zůstala zachována malebnost lokality.

Významným prvkem rekonstrukce je znovuoobnovení v minulosti uzavřené uličky spojující Staré Město a ulici Úvoz.

Rekonstrukce náměstí Komenského a ulic Jana Palacha, Studentské a Kovářské

Komenského náměstí ve Znojmě se nachází na rozhraní historického středověkého rostlého jádra a později založené části města z 19. století. Obě části jasně odděluje pás parku, značící svojí linií průběh bývalých městských hradeb. Do náměstí ústí z historického jádra ulice Kovářská a ulice Studentská a dále ulice Jana Palacha ze strany města vzniklého za hradbami. Na severním a jižním konci do něho vyústuje zmíněný parkový pás Husových sadů. Náměstí je z těchto důvodů důležitým komunikačním uzlem a nástupním prostorem do historického jádra.

Po obvodu je náměstí vymezeno historizujícími budovami na straně novější části města, na straně historického jádra potom ústím ulice Kovářské. Plocha náměstí byla poznamenána vrstvami úprav, které pravděpodobně byly provedeny v 1. a 2. pol. 20. století. O původním záměru náměstí svědčí pouze klasicistní obelisk s plastikou bohyně Niké ve travnatém středovém kruhu – Kopalův památník, vybudovaný v polovině 19. století. Ostatní úpravy povrchů a zeleně však byly nekoncepční, řešící dílčí účel bez vazby k celku. Dopřavně bylo náměstí řešeno v podstatě jako křižovatka tří ulic, z nichž jsou dvě obousměrné (J. Palacha a Studentská) a jedna jednosměrná (Kovářská). Přes tuto křižovatku probíhá důležitý pěší tah vedený parkem. Do místa zajíždělo šest linek místní autobusové dopravy a místo sloužilo jako přestupní bod znojmské městské hromadné dopravy. Pohyb dopravních prostředků byl upřednostněn před pěšími.

Jak z výše uvedeného vyplývá, v předchozích úpravách náměstí nebyly vysledovány žádné stopy ucelenějšího záměru, který by podpořil původní klasicistní kompozici náměstí. Po analýze důležitých daností byly vyhodnoceny jako rozhodující priority pro návrh rekonstrukce následující:

Jáma – před revitalizací

Jáma – současnost

Náměstí Komenského – vizualizace

Náměstí Komenského – současnost

dující charakteristiky: návaznost na parkový pás, vytvoření ucelené kompozice náměstí, klidové pojetí náměstí s upřednostněním chodců před dopravou, nástupní funkce náměstí do historického jádra.

Na podpoření či dosažení těchto charakteristik je postaven koncept nového řešení. Parkový pás, přerušovaný na hranách náměstí, je propojen prostorově novým středovým prstencem stromů v těžišti prostoru, aby bylo dosaženo dojmu kontinuity zeleně.

Vzhledem k tomu, že prostorová kompozice domů náměstí nedefinuje nijak výrazně zřetelný půdorysný tvar, byl vložen do jeho kompozičního těžiště (symbolizovaného obeliskem) dlážděný prvek kruhu, tvořící integrační prostorový prvek. Tento geometrický tvar je vložen do lichoběžníku, jehož hrany jsou vedeny přibližně v historické stopě náměstí. Vytvořené prostorové řešení svým charakterem homogenizuje prostor a současně svou intaktností nevytváří disharmonii v místech nepravidelné kompozice domů náměstí (např. oba rohy ulice Jana Palacha, které mají jiné úhly). V neposlední řadě kompaktní tvar, s neomezenými možnostmi vkládání os symetrie, může v sobě dobře integrovat různé směry sbíhající se v prostoru. Náměstí se tak stává syntézou prvku geometrického a organického (přírodního prvku parku), v čemž je spatřována jeho podstata. Další příznivou charakteristikou kruhového tvaru je jeho přehlednost při řešení střetu různých dopravních směrů v rámci náměstí, které jsou zásadně determinovány středovou polohou Kopalova památníku.

Podstatou návrhu je zklidnění náměstí, a to formou uvolnění jeho středu a jeho oddělení kamennými patníky od dopravy. To znamená, že byl upřednostněn pohyb pěších na úkor dopravy.

Všechny tyto koncepční kroky, tj. propojení zeleně, celistvost prostoru a zklidnění středu, ve svém součtu podpoří vnímání náměstí jako důležitého vstupního prostoru do historického jádra města. Tuto myšlenku podporuje koncepční pojetí ulice Jana Palacha jako městského bulváru.

Dopravní řešení vychází z popsané koncepce. Vjezd do náměstí je obousměrnými ulicemi Studentskou a Jana

Palacha z novější části města (z důvodu zachování stávajících linek autobusové dopravy) a ulicí Kovářskou jako výjezdem z historického jádra. Přehlednou organizaci dopravy ve středu náměstí umožňuje středový kruh s integrovanou komunikací pro průjezd vozidel. V prostoru náměstí není navrženo parkování z důvodu získání maximálního prostoru pro chodce.

Ulice Jana Palacha je koncipována jako velkorysá s charakterem bulváru. Navazuje tak na charakter původního založení a současně zvýrazňuje svoji funkci „vstupní“ ulice z novější části města. Řešení umožňuje poměrně velkou šířku této ulice. Oba chodníky jsou rozšířeny a osazeny dvěma stromoradím, z nichž jedno je zdvojené. Polohy stromů jsou navrženy tak, aby co nejméně zasahovaly do polohy stávajících inženýrských sítí a stávajících vjezdů. Nově navržený podélný parkovací pruh je výškově součástí chodníku, aby byly zdůrazněny pěší plochy v ulici. Ulice Studentská má též akcentován chodník, umístěním podélného parkovacího stání v jeho úrovni. Z důvodu menší šířky ulice je stromořadí pouze jednostranné a je založeno v rámci tohoto pruhu. Ulice Kovářská je řešena podobně s jedním podélným parkovacím pruhem, umístěným v rozšířené části ulice. Autobusová doprava je zachována v původním rozsahu. Ve směru od nádraží ČSD (z jižní strany) je nájezd autobusů do ulice Studentské z kruhového objezdu Mariánského náměstí. Ve směru ze severní části města je příjezd do ulice Jana Palacha. Umístění obou autobusových zastávek je v ústí ulice Studentské, přičemž zastávka z jižního směru je situována v poloze těsně u náměstí tak, aby neležela ve větším spádu střední části této ulice, z důvodu vyloučení rozjíždění do kopce. Zastávka v opačném směru je situována blíže k budově gymnázia, neboť v tomto případě poloha ve svahu kolizní není.

V celém řešeném prostoru dochází k výraznému zvýšení poměru ploch pro pěší vůči plochám pro automobilovou dopravu. V prostoru náměstí to umožňuje zejména uvolnění středového prostoru kolem Kopalova památníku a dále racionálnější dopravní řešení v rámci kruhového integrujícího prstence. Odpočinkový prostor před gymnáziem je na-

pojen na parkový pás, což je důležité pro akcentaci „studentského“ charakteru náměstí. Samotný odpočinkový prostor před gymnáziem je zvětšen pro umožnění pobytu studentů v přímé návaznosti na park.

Revitalizace městského parku

Městský park (Husovy sady) je součástí celého historického systému okružních městských parků postupně budovaných po zbourání středověkých městských hradeb od počátku 19. století po celém obvodu historického jádra města Znojma. Celý tento unikátní parkový systém byl budován postupně po celou tuto dobu až do počátku 2. světové války ve 20. století. V této době vykazoval svoji nejužší a nejpokročilejší podobu. V době komunistického režimu však postupně degradoval zanedbanou údržbou a nekompetentními zásahy, takže došlo k celkovému poklesu jeho kvality a dokonce téměř k vymizení některých jeho částí. I přes zanedbanost a poškození okružního pásu zeleně, je neustále patrná nadčasovost a až překvapivá velkorysost tohoto vysoce kulturního konceptu, založeného na osvícenských a občanských idejích přelomu 18. a 19. století. Městský park vytváří zhruba východní část okružního, výše popsaného parkového systému, založenou podél městských hradeb přibližně mezi severním a jižním zalomením fortifikačního systému, chránícího město v rovinaté části terénu. Park zde vytváří přirozený prostorový prvek, oddělující středověké jádro od nové části města, postavené koncem 19. století na podkladě regulačního plánu z r. 1871. Vznikl tak jasný urbanistický koncept, který zachoval kvality středověkého jádra a jeho vazby na krajinnou konfiguraci a nenásilně k němu připojil novou uliční síť, založenou na historicky ověřeném šachovnicovém principu.

Městský park (dolní část) – vizualizace

Základní klasicistní páteř parků tvoří Horní a Dolní aleje, směrově propojující výše popsaná východiska. Tyto aleje, založené roku 1804 vojenským důstojníkem Ekartem, vytvářejí velkorysou městskou promenádu, která je dodnes jejich základním prvkem. Po roce 1871 přibyl hradební průraz – dnešní Pontassievská ulice. Vznikla tak alej Prostřední. Nápojné body parku u Horní (Pražské) a Prostřední (Brněnské) brány zůstaly zhruba v původní poloze, na jižní straně však došlo k oddělení plochy parku od jižního hradebního předpolí zástavbou, jejíž osu tvoří dnešní ulice Kollárova. Došlo tak k přerušení souvislého parkového prstence na jižní straně hradebního okruhu. Funkci ukončujícího urbanistického prostoru tak převzalo dnešní náměstí Republiky s významnými budovami městského divadla a okresního soudu s nespornými architektonickými kvalitami. Severní ukončení Horní aleje, nacházející se v pravděpodobné historické poloze, je v současnosti degrádováno urbanisticky pokleslým prostorem náměstí

Městský park (střední část) – současnost

Svobody s rozsáhlými dopravními plochami a se socialistickou zástavbou panelovými domy, postrádající jakoukoliv vazbu na racionální a kvalitní navazující urbanistickou strukturu z 19. století. Tento prostor tak svým současným uspořádáním brání severnímu propojení okružního zeleného prstence.

Prostřední, východní napojení parku, je v původní poloze před bývalou Prostřední (Brněnskou) bránou. Historicky se vyvinulo v náměstí (dnes Komenského), které se stalo prostorovým i komunikačním těžištěm parku.

Koncept návrhu dále rozvíjí základní prostorový a komunikační skelet, vytvořený koncepcí uzavřeného okružního zeleného prstence kolem středověkého jádra.

Hlavní prostorové vstupy ze severní a jižní strany představují předpokládaná nově rehabilitovaná náměstí Svobody a Republiky. Celkové těžiště parků tvoří náměstí Komenského, a to v nové úpravě, integrující četné směry, sbíhající se v tomto prostoru před bývalou Prostřední bránou. Ulice Pontassievská je opatřena v místě předělení parku dlažbou tak, aby se její koridor stal integrujícím prvkem mezi dolní a prostřední částí parku. Základní klasicistní racionální půdorysný rozvrh alejí je zachován a doplněn novou „překrývající“ sítí cest, vycházející z logického propojení důležitých cílových míst. V obou hlavních alejích je zdůrazněno jejich prostorové ukončení. Osa Horní aleje vyústuje do historického kruhového prostoru s navrácenou bustou básníka Charlese Sealsfielda, osa Dolní aleje do nově navrženého prostorového těžiště u bývalého altánu Ringelspielu ve střední části dolního parku. Osa zbývající části Dolní aleje směřuje na důležitý bod před městským divadlem v podélné ose náměstí Republiky, zdůrazněný případným obeliskem, a dále na osu ulice Tovární, směřující k železničnímu nádraží. Dojde tak k prostorovému a směrovému ukotvení „páteře“ parku, kterou aleje představují. Kopalův pomník ve středu Komenského náměstí zůstane nadále jejich středovým svorníkem.

Hlavní vstupy jsou ze severní strany z upraveného náměstí Svobody do šikmé části horní aleje, jejíž osa míří na předpokládanou plastiku na vodním prvku v podélné ose náměstí. Vlastní vstupní prostor tvoří dlážděná obdélníková plocha, do níž je zaústěna šikmá část Horní aleje, jejíž počátek je zdůrazněn zapuštěním mlatové plochy aleje do zadlážděného prostoru. Z jižní strany je zřízen nový vstup z upraveného náměstí Republiky, umístěný na ose Dolní aleje, směřující na případný nový obelisk před divadlem a osu ulice Tovární, a tím také na přirozenou spojnici k železničnímu nádraží. Ostatní stávající vstupy v dolní části parku jsou zachovány v původních místech a otvo-

rech v kamenné zdi. Vstup u současného záboru pekárny je posunut na příčnou osu protilehlé fronty domů na náměstí Republiky (v rámci navrácení plochy parku). Propojující vstup v hradbě do ulice Kollárovy je zachován v místě stávající hradby a jeho význam je posílen okolní úpravou. Vstup z ulice F. J. Curie je upraven zrušením parkovací komunikace a navrácením její plochy ploše parku. Na severovýchodním, nově připojeném segmentu parku, je zřízen nový vstup, který navazuje na protilehlou uliční síť v severovýchodní části města.

Protože se většina stromů řešeného území nachází v alejích, je většina stejné věkové kategorie.

Dendrologický potenciál Husových sadů je v současné době již za zenitem své působnosti. Dle znaleckého posudku je nutné započít po etapách s jeho obnovou, zejména alejemi ve všech třech částech parku. Proto musí být aleje vysazeny znovu. Stromy havarijní byly navrženy k okamžité asanaci, ostatní stromy byly ve velké většině navrženy k odborné úpravě, zdravotnímu, bezpečnostnímu a redukčnímu řezu – většina z nich vykazuje značnou míru nestability.

Návrh úpravy hradebního příkopu je postaven na architektonickém zdůraznění jeho podstaty a současně nalezení aktuálních možností jeho využití. Na dno příkopu je navržen vodní prvek, jednak jako archetypální připomínka jeho původního účelu, jednak jako současný estetický a rekreační prvek (využití vody z blízkého podzemního rezervoáru spodní vody v prostoru za lázněmi – tzv. Spitzerovy studny). Z lemuující cesty, vedené po hřebeni předsumutého valu, jsou navrženy příčné stupňovité prahy, zpřístupňující „nábřeží“ z parku.

Architektonicky hodnotné objekty v ploše parku jsou ponechány, navrženy k opravě nebo rehabilitaci do své původní podoby. Nevhodné objekty jsou navrženy k odstranění. V místě hranolové věže v horní části parku je navržena z horní úrovně předhradebního valu pěší lávka, propojující tuto část parku se středověkým jádrem města.

Grafický doprovod © archiv autorů

*Ing. arch. Iveta Ludvíková
Městský úřad Znojmo – architekt města*

*Ing. arch. Michal Říčný
Ing. arch. Petr Todorov
projektanti revitalizace městského parku
Atelier Tišnovka, s. r. o.*

DOTAZNÍKOVÁ ŠETŘENÍ V PRAXI JIHOMORAVSKÉHO KRAJE

 Pavel Fišer

Pro zpracování analýz krajských koncepčních dokumentů a územně plánovacích dokumentů využívá Jihomoravský kraj data z různých zdrojů, které mají rozdílnou kvalitu. Základním předpokladem je jejich komplexnost, protože jen tak lze zajistit, že celá struktura informací bude funkční. Cílem každé analýzy je shrnout, jaká regionální data jsou běžně (veřejně) dostupná. To se týká zejména databází Českého statistického úřadu (ČSÚ) a Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Obecně je předmět analýzy zaměřen zejména na sociální a ekonomická (environmentální) data, která slouží pro analýzu území kraje. V naší praxi se setkáváme se skutečností, že data získávaná z národních databází z výběrových šetření jsou zatížena určitou statistickou chybou. Čím jdeme na nižší územní jednotku, tím je jejich využitelnost nižší.

Kraj má zájem, aby data, která využívá pro potřeby rozvoje území, byla aktuální a odpovídala rozhodovací praxi samosprávných orgánů. Veřejně dostupná data není snadné vyhledat, a přestože se jedná o veřejně přístupná data, jejich využitelnost z hlediska běžného uživatele (analytika) je výrazně snížena administrativní nedostupností.

Hlavním zdrojem dat je ČSÚ. Odkazy na regionální data jsou na hlavní stránce ČSÚ v zásadě dva (to je běžné i pro ostatní ukazatele), nicméně oba směřují do jednoho bloku použitelných statistik – „Informace o regionech, městech a obcích“. Kromě této subdatabáze existují ještě srovnávací databáze a základní informace o městech a obcích. Ty jsou ovšem tabelovány pouze za jeden až dva roky, což je z hlediska socioekonomické (environmentální) analýzy obvykle nedostačující. Dále jsou předmětem zájmu data, která se týkají zaměstnanosti (trhu práce) a vybavenosti obcí. Tato data poskytují významné informace o kvalitě života obyvatel.

Zaměstnanost v území významně ovlivňuje dojízdka obyvatelstva za prací. Ta je podmíněna nestejným prostorovým rozmístěním ekonomicky aktivních obyvatel na straně jedné a pracovní příležitosti na straně druhé. Jedná se o regionální proces, který má významný podíl na formování prostorových vazeb v sídelním systému, a který má v ČR významnou intenzitu. Tento proces je mimořádně cenný především proto, že je významově jednoznačný (jedno východí a jedno cílové místo pro každý pohyb), účastní se relativně velká část obyvatelstva a v posledních desetiletích je poměrně dobře a podrobně statisticky podchycen. Nejrozsáhlejší statistický materiál o situaci na trhu práce u nás, nejen v současnosti, ale i minulosti, je uložen na ČSÚ. Lze ho využívat především pro srovnávací analýzy týkající se vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v jednotlivých krajích a nižší stupeň území. Před rokem 1989 byl základním zdrojem informací o zaměstnanosti systém podnikového výkaznictví doplňovaný každoročně bilancí zdrojů a rozdělením pracovních sil. Výkaznictví bylo vzhledem ke značné velikosti podniků, a tím i jejich nepřilíh vysokému počtu, vy-

čerpávající s přijatelnou věrohodností vykazovaných dat. S počátkem ekonomické transformace se však monitorování zaměstnanosti výrazně zkomplikovalo. Vznik soukromého sektoru, štěpení velkých státních podniků na menší jednotky a rozvíjející se sektor drobných soukromých podnikatelů vedly k tomu, že při tehdejších metodách zjišťování a zpracování dat bylo prakticky neuvěřitelné postihnout plnou zaměstnanost systémem podnikového výkaznictví. Česká statistika na tuto skutečnost reagovala zavedením zcela nového druhu zjišťování – výběrových šetření pracovních sil (VŠPS). Ta jsou nyní prováděna čtvrtletně u domácností a postihují v zásadě (s určitými výhradami) plnou zaměstnanost v české ekonomice. Zavedení VŠPS se osvědčilo a v současné době jsou u nás k dispozici data odpovídající platným mezinárodním standardům Eurostatu a Mezinárodní organizace práce (ILO). Význam dat zjišťovaných VŠPS je však značně omezený, neboť poskytují přesnější údaje o zaměstnanosti pouze do úrovně krajů.

Co se týká mezinárodních statistik, největším využitím se prezentují data a publikace dvou institucí, a to Evropského statistického úřadu (Eurostat) v Lucemburku a Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization – ILO) v Ženevě. Eurostat zveřejňuje na svém internetovém portálu rozsáhlou databázi údajů, která zachycuje dynamiku vývoje situace v jednotlivých zemích Evropské unie (příp. v regionech NUTS 2 a NUTS 3). ILO má vybudovanou rozsáhlou elektronickou databázi LABORSTA, veřejně přístupnou, pokrývající kolem 200 států. Statistika o trhu práce jsou vedeny od roku 1969.

VŠPS v České republice probíhá od počátku prosince 1992. Poskytuje údaje o pracovní síle zjištěné dotazníkovým šetřením v domácnostech ČR, a to za každé kalendářní čtvrtletí (do konce roku 1997 za sezonní období jaro až zima). Předmětem VŠPS jsou domácnosti bydlící v náhodně vybraných bytech a osoby obvykle v daném bytě bydlící. Výběrový soubor VŠPS původně zahrnoval 23 tis. domácností, ale v průběhu dalších let se rozšířil. Výběrový soubor zahrnuje cca přes 25 tis. bytů na území celé České republiky (necelých 0,6 % všech trvale obydlených bytů), v nichž je šetřeno cca 60 tis. respondentů všech věkových skupin (ve věku 15 a více let). Tento rozsah souboru umožňuje získat odhady charakteristik trhu práce na úrovni republiky i odhady krajských hodnot s přesností požadovanou Eurostatem. Kromě údajů o zaměstnanosti a nezaměstnanosti poskytují data z VŠPS také informace o obyvatelstvu, např. o jeho vzdělanostní a věkové struktuře.

Významným datovým zdrojem ČSÚ je Sčítání lidu, domů a bytů (SBLD), které probíhá v desetiletých intervalech, poslední proběhlo 26. 3. 2011. Prostřednictvím sčítání lze získat informace o situaci na trhu práce v malých územních jednotkách (nejen za obce, ale také za základní sídelní jed-

notky, v případě měst urbanistické obvody). První soubor zjišťovaných dat se v ČR realizoval v roce 1921. Sčítáním, jehož výsledky umožnily objektivně zjišťovat prostorovou organizaci naší společnosti, bylo sčítání v roce 1961. Z tohoto sčítání jsou poprvé k dispozici za celé území ČR podrobné výsledky z dojížděky a vyjížděky obyvatelstva za prací.

Ministerstvo práce a sociálních věcí zveřejňuje od září 1990 každý měsíc údaje (tzv. tvrdá data) o počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání a volných pracovních místech, každé čtvrtletí informace o struktuře uchazečů i volných pracovních míst, a to až do úrovně okresů. Kromě toho zveřejňuje i údaje o míře nezaměstnanosti v krajích a okresech ČR. Řada dat vypovídajících o situaci na trhu práce v jednotlivých územích je veřejně dostupná na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Ministerstvo zřídilo Integrovaný portál MPSV, jehož součástí je také soubor nazvaný „Statistiky“. Ten obsahuje osm dílčích podsouborů:

- nezaměstnanost,
- absolventi škol a mladiství,
- rekvalifikace,
- nabídka a poptávka na trhu práce,
- uchazeči z EU a EHP,
- zaměstnávání cizinců,
- statistika výdělků,
- statistická ročenka,
- výdaje na státní politiku zaměstnanosti.

Pro analýzu situace na trhu práce je nejdůležitější podsoubor „Nezaměstnanost“. Jedná se o statistiky měsíční, čtvrtletní (ČR, regiony, kraje a okresy), z územního hlediska (správní obvody obcí s rozšířenou působností, správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem a obce). Od 1. 1. 2012 tato statistika není z důvodu organizačních a softwarových změn na Úřadu práce ČR běžnému uživateli k dispozici.

Pro zajištění komplexnosti údajů a informací z území provádí Jihomoravský kraj vlastní šetření – „Dotazníkové šetření zaměstnanosti“ (v ročních intervalech) a „Komplexní dotazníkové šetření v obcích“ (v desetiletém intervalu).

Dotazníkové šetření zaměstnanosti

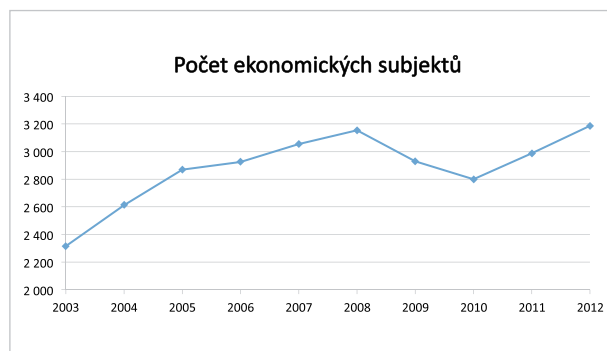
Z důvodu potřeby zajištění potřebných dat o struktuře zaměstnanosti v Jihomoravském kraji a jeho okresech zorganizoval Jihomoravský kraj (zastoupený Odborem regionálního rozvoje Krajského úřadu Jihomoravského kraje) v červenci 2003 ve spolupráci s okresními úřady práce na jižní Moravě pilotní dotazníkové šetření pod názvem „Průzkum zaměstnanosti Jihomoravského kraje k 30. 6. 2003“. Výsledky průzkumu jednoznačně přesvědčily, že získané informace o situaci na regionálních (okresních) trzích práce lze velmi vhodně uplatnit při realizaci regionální politiky v kraji. Získané informace mohly využívat i jednotlivé okresní úřady práce v rámci aktivní politiky zaměstnanosti. Proto bylo rozhodnuto, že v tomto průzkumu bude pokračováno a dotazníkové šetření se bude konat každoročně s tím, že dotazník bude obsahovat veškeré informace ke konci každého

roku. Cíle dotazníkového šetření jsou standardně stanoveny následovně:

- detailně charakterizovat strukturu pracovní síly Jihomoravského kraje a její poslední změny pomocí těch statistických kvalifikací, které jsou nyní běžně používány nejen v zemích Evropské unie;
- zjistit očekávaný pohyb na trhu práce v Jihomoravském kraji v následujícím roce, záměry zaměstnavatelů v přijímání a uvolňování zaměstnanců v jednotlivých profesích a postihnout tímto způsobem úvahy zaměstnavatelů o svém budoucím podnikání v Jihomoravském kraji;
- zjistit zájem ekonomických subjektů o zaměstnávání čerstvých absolventů škol včetně požadovaných oborů a v případě jejich nezájmu zjistit důvody;
- upřesnit databázi ekonomických subjektů působících na území Jihomoravského kraje a tuto promítnout do souborů tematických map.

Průzkum v posledních letech zahrnuje více než 45 procent pracovní síly Jihomoravského kraje.

V průběhu prvního čtvrtletí roku 2013 realizoval pojedenačtí Krajský úřad Jihomoravského kraje ve spolupráci s Úřadem práce České republiky, krajská pobočka v Brně dotazníkové šetření týkající se průzkumu zaměstnanosti v Jihomoravském kraji ke dni 31. 12. 2012. Dotazníkové šetření v tomto rozsahu bylo provedeno již pojedenačtí (poprvé v polovině roku 2003, poté ke konci let 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 a 2011). Přehled o počtu zúčastněných ekonomických subjektů zaměstnávajících více než 20 pracovníků a počtu pracovníků zaměstnaných u těchto ekonomických subjektů dává přehled graf 1 a graf 2.

Graf 1 Počet ekonomických subjektů účastnících se šetření zaměstnanosti v letech 2003–2012

Graf 2 Počet pracovníků zaměstnaných u ekonomických subjektů účastnících se šetření zaměstnanosti v letech 2003–2012

Průzkumu se k 31. 12. 2012 se zúčastnilo celkem 3 186 ekonomických subjektů. Šetřené subjekty zaměstnávaly celkem 228,4 tis. osob (Tab. 1 a Tab. 2).

Území	Počet organizací		Počet pracovníků	
	celkem	20 a více prac.	celkem	20 a více prac.
Blansko	288	191	16 496	15 587
Brno-město	1 431	984	118 337	113 687
Brno-venkov	411	293	26 319	25 339
Břeclav	259	141	15 975	14 987
Hodonín	319	247	21 956	21 349
Vyškov	228	152	14 493	13 860
Znojmo	250	177	14 793	14 258
Jihomoravský kraj	3 186	2 185	228 368	219 067

Tab. 1 Struktura ekonomických subjektů účastnících se „Průzkumu zaměstnanosti v Jihomoravském kraji k 31. 12. 2012“ a počet jejich pracovníků v okresech Jihomoravského kraje

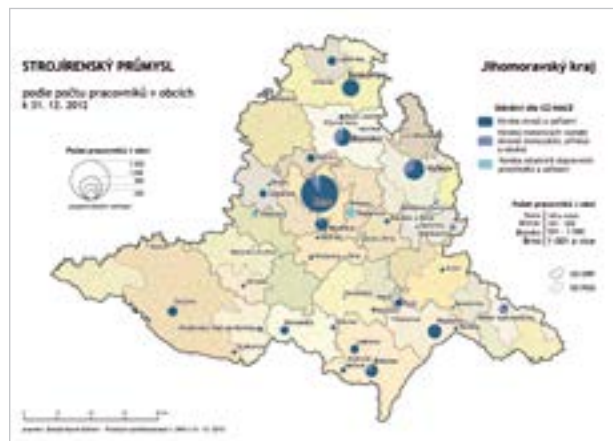
Pramen: Dotazníkové šetření zaměstnanosti v JmK, 2013

Okres	Počet obcí celkem	Počet obcí, které vyplnily dotazník	
		abs.	%
Blansko	116	97	83,6
Brno-venkov	187	146	78,1
Břeclav	63	51	81,0
Hodonín	82	72	87,8
Vyškov	80	65	81,3
Znojmo	144	111	77,1
Jihomoravský kraj	672	542	80,7

Tab. 2: Návratnost dotazníků dle okresů Jihomoravského kraje

Pramen: Dotazníkové šetření v obcích JmK, 2013

Pro přehlednost lze ukázat některé výstupy kartodiagramů odvětví průmyslu, která jsou pro Jihomoravský kraj charakteristická:

Komplexní dotazníkové šetření v obcích

Vyhodnocení komplexního dotazníkového šetření v obcích Jihomoravského kraje k 31. 12. 2012

Předmětem zpracování je:

- Vytvoření elektronické databáze údajů z dotazníkového šetření v obcích Jihomoravského kraje.
- Zpracování analytického dokumentu *Vyhodnocení komplexního dotazníkového šetření v obcích Jihomoravského kraje k 31. 12. 2012* včetně grafických příloh (kartogramů a kartodiagramů).

Sběr dotazníků zajišťoval Odbor regionálního rozvoje Krajského úřadu Jihomoravského kraje v druhé třetině roku 2013, a to již podruhé; první šetření proběhlo začátkem roku 2003.

Oproti předchozímu šetření nebyly získány dotazníky od všech obcí kraje. Celkově se podařilo získat 542 dotazníků, tj. pokryt šetřením 80,7 % obcí Jihomoravského kraje. Šetření neproběhlo v jednotlivých městských částech města Brna, a město Brno jako celek se jej nezúčastnilo. Situace ve městě Brně a jeho městských částech je totiž v oblasti technické infrastruktury a zvláště občanské vybavenosti naprosto atypická ve srovnání s ostatním územím.

Na rozdíl od šetření, které proběhlo v roce 2003, byla část dotazníků – konkrétně 203 (30,5 % ze získaných dotazníků) vyplněna elektronicky (pomocí on-line aplikace, případně zaslána jako wordový dokument nebo naskenovaná pomocí datové schránky). Dotazníky, které nebyly vloženy v databázi, byly manuálně doplněny do databáze v prostředí Microsoft Excel.

Vyhodnocení dotazníkového šetření bylo rozloženo do dvou částí. První část studie – analytická – se týkala vlastního vyhodnocení dotazníkového šetření v obcích Jihomoravského kraje.

Otázky v dotazníkovém formuláři směřovaly především do oblasti občanské vybavenosti, technické infrastruktury, cestovního ruchu a rekreace a kultury v jednotlivých

obcích, tzn. konkrétně k tématům, jako jsou dopravní dostupnost a obslužnost, dostupnost služeb (komerčních i veřejných), dostupnost a kvalita zdravotnické péče, školství, sociální péče, cestovní ruch a kultura, veškerá technická infrastruktura (vodovod, kanalizace, plyn, elektrická energie, ochrana ovzduší) a předpoklady obce pro rozvoj cestovního ruchu (přítomnost ubytovacích zařízení, vodních ploch, cyklostezek apod.). Dále byly otázky zaměřeny na rozvojové předpoklady obcí, investiční akce, meziobecní spolupráci, priority a bariéry rozvoje a podnikání. Také bylo provedeno srovnání některých ukazatelů za roky 2002 a 2012.

Některé otázky byly v šetření zařazeny nově, jelikož za 10 let odstupe mezi šetřeními se rozšířily nové technologie (internet, mobilní telefony), které získaly na významu, naopak význam některých jiných zařízení (telefonní budka apod.) se snižuje, a proto by již v dalším šetření nemusely být obsaženy.

Výstupy v textové (tabulkové) i grafické části díla jsou členěny jednak podle dostupných informací (odpovědí) z oblasti technické infrastruktury, občanské vybavenosti, podmínek pro rozvoj cestovního ruchu a kultury, jednak hierarchicky podle administrativních, resp. prostorových územních celků. Jedná se o výstupy obsahující informace za:

- Jihomoravský kraj,
- okresy,
- správní obvody obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP),
- obce.

Srovnání nižších územních celků s Jihomoravským krajem je prováděno v případech, kdy je opodstatněn význam takové informace pro hodnocení dané oblasti. Grafické výstupy v podobě kartogramů a kartodiagramů navazují na kapitoly v textové části a přehledně doplňují prostorovou orientaci v daném problému na území kraje.

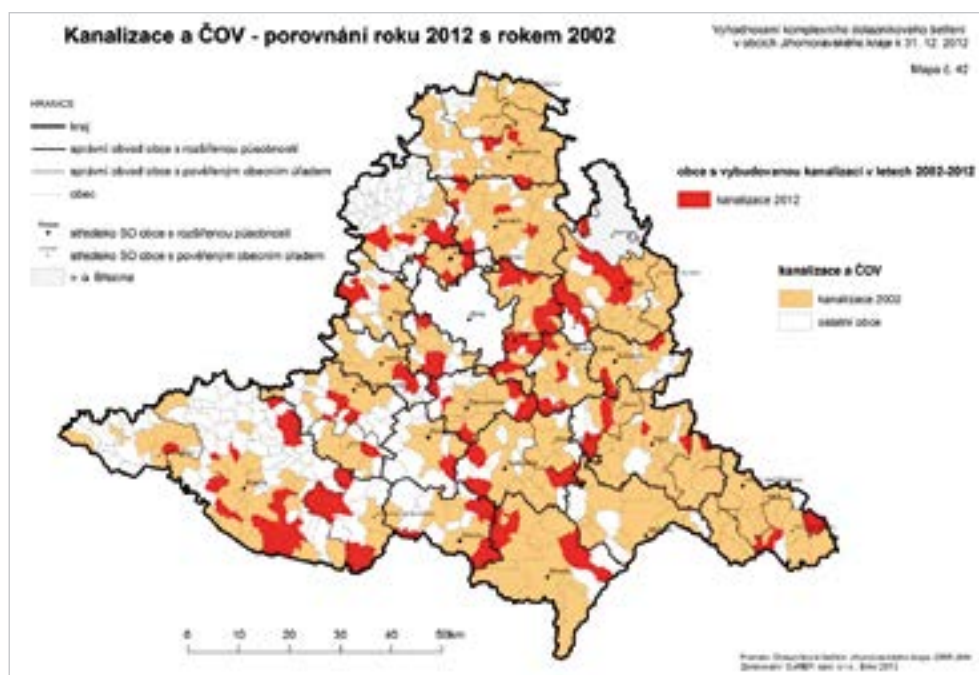
Druhá část studie – syntetická – prezentuje v souladu se zadáním zhodnocení výsledků části analytické a obsahuje návrhy některých opatření a doporučení ve sledovaných oblastech technické infrastruktury, občanské vybavenosti, cestovního ruchu a kultury. Jsou zde rovněž navrženy aktivity k realizaci strategických projektů z finančních prostředků Evropské unie.

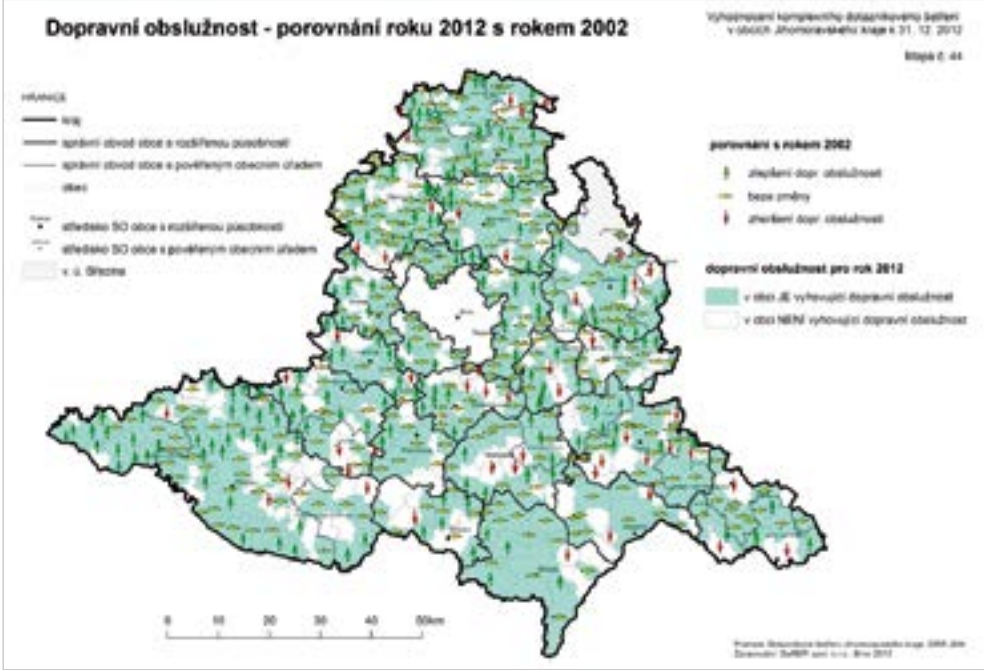
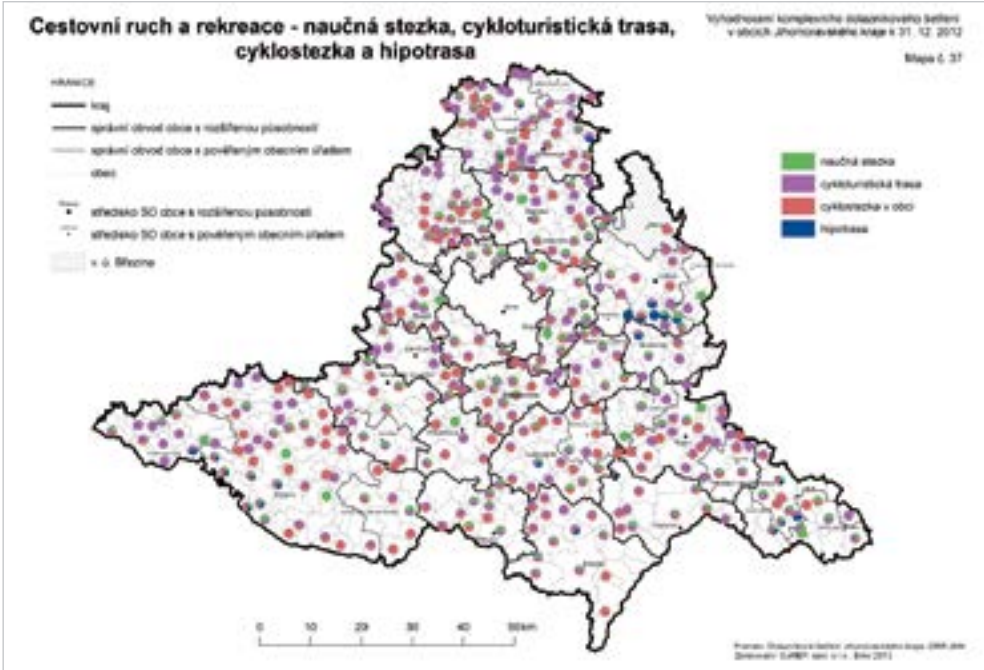
Výstupy syntetické části díla se týkaly těchto stanovených okruhů:

- Vymezení území s pozitivním a negativním vývojem v Jihomoravském kraji a jejich charakteristik.
- Aktuální potřeby a problémy technické infrastruktury a občanské vybavenosti na území Jihomoravského kraje a směry jejich podpory z místní, krajské a národní úrovně.
- Návrh opatření a doporučení vedoucí ke zlepšení stavu v oblastech občanské a technické infrastruktury.
- Doporučené aktivity Jihomoravského kraje k realizaci velkých (strategických) projektů z finančních prostředků EU.
- Vymezení okruhu otázek, které neměly v dotazníkovém šetření z hlediska zpracovávaného díla výrazný přínos.

Cílem a výsledkem vyhodnocení dotazníkového šetření bylo tedy vyhodnocení, vytřídění a případné doplnění či oprava informací v databázi Jihomoravského kraje a získání uceleného přehledu o obcích kraje, které vyplnily dotazník, právě v oblastech jmenované technické infrastruktury (elektrická energie, plyn, vodovody a kanalizace, ČOV), občanské vybavenosti (obchod a služby, zdravotnická péče, sociální péče, školství), rozvojových předpokladů (investiční akce, priority a bariéry rozvoje, prostory pro podnikání, bytová výstavba), cestovního ruchu (ubytovací zařízení, cykloturistika, individuální rekreace, vodní plochy) a kultury (kulturní zařízení, spolková činnost). Zároveň byl posouzen vývoj některých ukazatelů za desetileté období.

Pro dokreslení lze ukázat některé výstupy z více než padesáti kartodiagramů z dotazníkového šetření obcí:

Ing. Pavel Fišer, Ph.D.
 Odbor regionálního rozvoje
 Krajský úřad Jihomoravského kraje

VEŘEJNÝ PROSTOR SOUČASNÉHO MĚSTA – NOVÉ FORMY, AKTUÁLNÍ PROBLÉMY¹

 Petr Kratochvíl

Renesance zájmu o veřejný prostor

Budování nových i úpravy existujících veřejných prostorů se dnes staly důležitou součástí urbanistických koncepcí v řadě měst celého světa. Ukazuje se, že tímto způsobem lze za relativně malé finanční prostředky zásadně ovlivnit jak obraz, tak fungování města. Na počátku této renesance zájmu o veřejný prostor stál nepochybně přitažlivý příklad Barcelony, která spojila přípravu města na olympijské hry v r. 1992 s promyšlenou strategií zakládání nových náměstí, parků, promenád nebo jejich atraktivních úprav. Tato strategie „urbanistické akupunktury“ nebo „urbanismu metastáz“ – jak ji označovali její tehdejší iniciátoři – architekti Oriol Bohigas² a Manuel de Solà-Morales – vytvořila v městské tkáni nová ohniska, která podnítila obnovu i okolních čtvrtí. Ale důraz na kvalitu městských prostorů se dnes prosazuje i v zemích, které nemají takovou tradici života pod otevřeným nebem jako města mediteránní: Nejnovější příklady z New Yorku, který se i v srdci Manhattanu snaží vytlačit dopravu ve prospěch pobytových funkcí, prokazují, že příjemné veřejné městské prostory lze vytvořit i v prostředí zatíženém současnými civilizačními trendy v té nejextrémnější podobě.

Metodologické přístupy a sociální smysl veřejného prostoru

Téma veřejného prostoru, jeho ohrožení a možné obnovy je ale v současnosti i významným a frekventovaným tématem teoretických diskusí, k nimž přispívají jak teorie architektury a urbanismu, tak řada disciplín společenských věd.³ Sousedí „veřejný prostor“ ostatně samo poukazuje ke dvěma rovinám: k fyzicky definovanému tvaru a k životu, který ho zaplňuje. Náměstí bez specifických aktivit, mezilidských kontaktů a vztahů veřejným prostorem není, zůstává jen fyzickým místem. Rozsah odborné literatury k tématu veřejného prostoru je dnes již nedozírný. V zásadě lze rozlišit tři kategorie přístupů, které se liší tím, co pod pojmem veřejný prostor chápou, jaké metody používají při jeho analýze, ale i tím, jaké praktické důsledky z nich lze vyvodit.⁴ Kdybychom měli tyto tři kategorie při-

stupů vyjádřit heslovitě, pak tematizují 1. smysl – 2. aktivity – 3. fyzickou podobu. Samozřejmě, že nejzajímavější jsou ty úvahy, které se všechny tři přístupy snaží propojit a hledat souvislost mezi sociálním smyslem, aktivní náplní a fyzickou podobou veřejných prostorů.⁵

Vraťme se však nejdříve ještě k přesnějšímu pojmenování smyslu veřejného prostoru, neboť právě otázka, k čemu vůbec veřejný prostor dnes potřebujeme, by měla být východiskem i pro jeho architektonické ztvárnění. Nepochybně existují proměnlivé, pro dnešní dobu typické funkce veřejného prostoru, ale jistě jsou zde i funkce nadčasové, které ho definují právě jako veřejný prostor. Za historický vzor veřejného prostoru bývají uváděny řecká agora a středověké tržiště. A přestože již dávno neodbýváme politické debaty pod širým nebem a obchodování se přesunulo převážně do krytých interiérů, přesto to, co se v hlubší rovině na agoře a tržišti odehrávalo, je tím, co by měly splňovat i naše veřejné prostory. Agora byla stavebně jasně vymezeným místem, kde se občan řecké polis mohl podílet na společných záležitostech obce a kde se zároveň prolínaly aktivity politické, soudní, obchodní. Jak zdůrazňuje americký sociolog města Richard Sennett⁶, toto formování „společného“ se děje na základě setkávání se s „odlišnostmi“, s odlišnostmi názorů, lidských individualit, činností, jimž veřejný prostor poskytuje scénu. Právě tato možnost, ba nezbytnost vyrovnávat se s odlišnostmi je oním sociálně důležitým atributem veřejného prostoru, který je třeba mít trvale na zřeteli. Podobnou rozmanitost činností a „herců“ bychom našli na scéně středověkého tržiště. Ta se zpravidla nacházela v těžišti města, obklopena budovami důležitých městských institucí (radnice) – obchodní aktivity se tak přirozeně mísily se společenskými i politickými. Podle Hanse-Paula Bahrdta⁷ bylo středověké tržiště místem, kde se zrodila veřejná sféra jako protiklad sféry soukromé a existence této polarit je podle něj to, co dělá město městem. Na rozdíl od vesnice s neanonymními sociálními vztahy se ve městě člověk na ulici potkává s cizími lidmi, s nimiž však přesto musí hledat nějaký elementární způsob soužití – a formování těchto pravidel, založených na respektu k druhému jako anonymní bytosti, bylo zárodkem formování i představy demokracie.

1 Stať byla zpracována v rámci projektu „Architektura a veřejný prostor“ GA ČR P409/11/2220.

2 BOHIGAS, Oriol: Rekonstrukce Barcelony. In: GALARDOVÁ, Alena – KRATOCHVÍL, Petr (eds.). *Praha – budoucnost historického města*. Praha 1992.

3 Široké spektrum pohledů nabízí např. antologie: AVERMATE, Tom et al. (eds.). *Architectural Positions – Architecture, Modernity and the Public Space*. Amsterdam 2009 nebo KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor*. Praha 2012.

4 Metodologické otázky zkoumání veřejného prostoru jsou blíže rozvedeny ve stati: KRATOCHVÍL, Petr. Veřejný prostor jako architektonický a sociální problém. *Architektúra & urbanizmus*, XLV, 2011, č. 3–4, s. 145–165.

5 K takovým jistě patří u nás hojně překládaný dánský architekt Jan Gehl, který je nejen propagátorem města pěších a cyklistů, ale zejména autorem zpracovaných obsahových programů veřejných prostorů řady světových velkoměst.

6 SENNETT, Richard. *Spaces of Democracy*. Ann Arbor, Michigan 1998.

7 BAHRDT, Hans-Paul. *Die moderne Großstadt*. Hamburg 1969.

Připomínka těchto hlubších dimenzí smyslu veřejného prostoru je podle mne zásadní, neboť až příliš často je budování veřejných prostorů chápáno pouze jako zkrášlování města, hledání jeho příjemné podoby nebo jako zajišťování pouze rekreačních funkcí. Možnost konfrontovat se s druhými a s jejich odlišnostmi, podněcovat k hledání společného a sdíleného je stále důležitou funkcí veřejného prostoru, je kritériem, že jde skutečně o veřejný prostor. Jsem přesvědčen, že rozpad či absence veřejných prostorů vždy svědčí o prohlubující se společenské dezintegraci a rozpadu veřejného života jako takového.

Nesamozřejmost veřejného prostoru

Proč je však právě dnes téma veřejného prostoru tak aktuální a předmětem poměrně složitě teoretizování? Vždyť po celá staletí bylo rozvržení veřejných prostorů – náměstí a uliční sítě – základním krokem v plánování města. To, co bylo kdysi samozřejmé, však musí být dnes nově zdůvodňováno. Důvody této nesamozřejmosti spočívají podle mne v dvojí rovině. Za prvé byla s počátkem moderní architektury zpochybněna tradiční fyzická forma veřejných prostorů – odmítnutím koridorové ulice a blokové zástavby, kde linie průčelí jasně definovala obrys veřejného prostoru a jeho hranici se soukromým světem. Le Corbusierova vize „zářícího města“ s volně stojícími objekty v nečleněném prostorovém kontinuu již s žádným jasně vymezeným prostorem nepočítala – veřejný prostor je zde prázdná obklopující solitérní stavby. A přestože bylo toto dogma již po 2. světové válce podrobováno revizi, v rozvolňujícím se městě či sídelní kaši již veřejné prostory nutně musejí hledat i jinou podobu, než jakou měly v kompaktní městské tkáni.

Druhou rovinou, z níž pramení nesamozřejmost současného veřejného prostoru, je sama povaha dnešního života, který je založen na fyzické i mentální mobilitě člověka. Vazba na konkrétní místo se stále více oslabuje: Díky dostupným dopravním prostředkům žijeme zároveň na mnoha místech⁸, která spolu viditelně nijak nesouvisejí – ať už odjíždíme za prací, nákupy, dovolenou nebo změnou kariéry. A díky informačním technologiím jsme neustále vtahováni do virtuálního světa, který jako by ležel zcela mimo fyzický prostor. Dnešní člověk tak zdánlivě nepotřebuje konkrétní místo, aby se podílel na veřejné sféře, když se virtuálními prostředky může propojit s kýmkoliv na světě. A veřejný prostor ztrácí i řadu dalších, pragmatictějších funkcí, když se jeho dřívější náplň postupně stěhuje do specializovaných zařízení. Typickým konkurentem jsou dnešní shopping mally nebo polyfunkční komplexy spojené s dopravními uzly (jako jsou třeba mezinárodní letiště), které představují alternativu odsávající život z tradičních veřejných prostorů. Někteří autoři považují toto prostředí za veřejný prostor sou-

New York – Times Square

časnosti.⁹ Lze však za veřejný prostor považovat místo, kde je vše podřízeno marketingovým strategiím a permanentní kontrole? Právě ona – pro veřejný prostor zásadní – možnost spontánního a neřízeného setkávání se s odlišnostmi a něčím neočekávaným je zde nahrazena sice skrytou, ale o to důslednější manipulací.¹⁰

Přes tato oslabení tradičních důvodů, proč lidé využívali veřejné městské prostory, zůstávají městské ulice, náměstí, parky stále přitažlivým místem, kde se odehrává řada aktivit, bez nichž by městský život byl ochuzený. A jejich spektrum zůstává překvapivě široké – od cíleného pohybu, přes volné procházky k posedávání, od nakupování po politická shromáždění. Souhrnně řečeno – bez veřejných prostorů by město nebylo městem a městský život by postrádal jednu z důležitých scén, na nichž se ve střetávání odlišností formuje i jistý pocit sounáležitosti.

Nové formy veřejných prostorů

Jak jsem již uvedl, veřejné prostory současného města se ocitají v jiných urbanistických souvislostech než v dobách, kdy náměstí bylo jasným ohniskem kompaktního a přehlédnutelně uspořádaného města. A rovněž obyvatel města má řadu jiných možností, jak se setkávat s druhými, než jen na jevišti městského veřejného prostoru. Dánský architekt Jan Gehl tuto situaci shrnuje jednoduše: Zatímco dříve člověk veřejný městský prostor navštěvovat musel, dnes je to věcí jeho volby a záliby, a veřejné prostory proto o jeho přízeň musejí usilovat, musejí být atraktivní. A veřejné prostory proto dnes přijímají i nové formy, které

⁸ Ulrich Beck označuje tento nepevný, těkavý vztah k místu „ortopolygamie“. Viz: BECK, Ulrich. *Individualisierung, Globalisierung und Politik*. ARCH+, 2001, 158, s. 30.

⁹ Nejsem si například jist, zda Rem Koolhaas ve svých statích jako „Generic City“ podává kritiku, neutrální analýzu či apoteózu takového prostředí.

¹⁰ K fenoménu shopping mallů viz: CRAWFORD, Margaret. *The World in a Shopping Mall*. In: SORKIN, Michael (ed.). *Variation on a Theme Park – The New American City and the End of Public Space*. New York 1992.

reagují nejen na nové estetické koncepce, ale zejména na nové formy jejich potenciálního využívání. A jsme také svědky toho, že jsou pro vytvoření veřejného prostoru vyhledávána a využívána typologicky jiná místa, než jaké nabízeli tradiční prostor náměstí, ulice apod.

Nelze v rámci krátké přednášky podat nějakou přehlednou typologii dnešních veřejných prostorů. Spíše se mohou pokusit na několika vybraných příkladech ukázat některé příznačné momenty v tvorbě veřejných prostorů a na nich analyzovat různé aspekty toho, jak se zde naplňuje smysl veřejného prostoru.

Nejběžnější formou intervencí zůstává přirozeně **obnova stávajících městských prostorů**. Zejména v evropských městech je dosud sít historických náměstí a ulic přirozeným těžištěm celého města a je tedy logické, že obnova veřejných prostorů začíná hlavním náměstím. Platí to i pro česká a moravská města, jejichž centrální prostory – nepochybně i díky evropským dotacím – prošly výraznou rehabilitací. Prvním nutným krokem je vždy dopravní řešení, které uvolní prostor od projíždějících či parkujících aut pro pohyb pěších nebo najde vyvážené soužití mezi oběma druhy pohybu. Prakticky všechna hlavní náměstí u nás pak získala nový povrch (místo asfaltu se sem obvykle vrátily tradiční materiály), současnou podobu získal městský mobiliář a osvětlení.

Cheb – pěší zóna (2011); Ateliér A69

Pokud návrhy úprav přesahují pouhou obnovu a vykazují i výraznější výtvarné a architektonické ambice, projevuje se v nich obdobný rys jako v celé současné české architektuře – sklon spíše ke střízlivosti než k okázalému předvádění množství nápadů. Je zde často zřetelný důraz na harmonické zvládnutí a přehlednost prostorových vztahů; důmyslná hra s dlažbou; minimalismus v designu městského mobiliáře (laviček, luceren) s využíváním kontrastních moderních materiálů (kortenová ocel); spíše potlačování přírodních prvků s výjimkou přítomnosti vody a jasná diferenciacie mezi městským prostorem typu náměstí a parkem.

Frýdlant – rekonstrukce nám. T. G. Masaryka (2012); Vladimír Balda, Jiří Jandourek

V poslední době se častěji objevují i pokusy vtisknout veřejnému prostoru nějaký příběh, nejčastěji odkazující k historii místa a vyjádřený výtvarnými prostředky odlišnými od tradičního pomníku. Slabou stránkou tohoto jinak pozitivního trendu je, že se obnova stávajících veřejných prostorů u nás vesměs omezuje opravdu jen na centrum a málo se šíří do čtvrtí, kde lidé běžně žijí. Tyto rehabilitované prostory tak nejsou součástí každodenního života, ale občasných cílených návštěv, pokud nejsou přímo podřízeny potřebám turistického průmyslu vytěšňujícího domácí obyvatele.

Interpretačně zajímavějším typem intervencí je **nalézání nových míst pro založení veřejného prostoru**. Příklad newyorské High Line, dvoukilometrové promenády na trati zrušené vlakové vlečky, je asi dostatečně známý. Umožňuje nám však poukázat na některé důležité aspekty. Především na fakt, že zde veřejný prostor – a to celoměstského významu – vznikl díky veřejné iniciativě skupiny místních obyvatel, kteří chtěli zachránit zajímavou industriální památku a rozvinuli kampaň na politickou podporu její obnovy a dodnes s přispěním města tuto pěší trasu udržují.

New York – High Line (jihozápadní Manhattan, 2009 a 2011);
Architektonická kancelář Diller, Scofidio & Renfro

Tento příklad ukazuje, že úspěšný veřejný prostor předpokládá spolupráci a součinnost městských orgánů a veřejnosti, lokální aktivita je i signálem, že místo bude opravdu životaschopné a nikoliv pouze – sice krásně vyprojektovaným, leč mrtvým – prostorem. Druhým pozoruhodným aspektem tohoto projektu je, že se linie promenády stala vskutku podnětem obnovy okolních čtvrtí, včetně nové výstavby na náhle „prestižní adrese“. Stala se oním ohniskem pozitivní náklady v Bohigasově smyslu městské akupunktury. Mohli bychom uvést překvapivé množství podobných příkladů proměny území dopravních staveb na veřejné prostory – bývalých železničních tratí (Promenade plantée v Paříži, cyklostezka v Praze pod Vítkovem), odstraněných rychlostních komunikací (South Embarcadero v San Francisku) – ne vždy se je však podaří skutečně propojit s okolní městskou tkání a životem.

Takovými nově využitými opuštěnými plochami se v mnoha evropských městech staly bývalé přístavy, často umístěné v blízkosti centra. A na mnoha realizacích můžeme studovat **veřejný prostor jako základ koncepce nové městské části**. Lze si tedy položit otázku, zda je ještě možný návrat k tradičním východiskům urbanistického plánování. Příklad hamburské Hafén City je podle mne přesvědčivý a koncepčně nejpropracovanější. Přestože zde nedominuje tradiční uzavřené náměstí a městská ulice, není prostor pouhým okolím staveb, ale naopak klíčovou rovinou, vůči níž je zástavba koncipována. Prostor je zde vnitřně diferencován v souladu s přirozenou i přístavem modifikovanou morfologií místa a zároveň jako na-

bídka rozmanitých prostorových situací pro různé sociální aktivity. Vazba budov k formování prostoru je intenzivní, a to i funkční náplní parteru, který ovlivňuje atraktivitu veřejného prostoru. Předpokladem toho, že i soukromí investoři (a těch je zde samozřejmě většina) podřizují své projekty záměrům budování atraktivního a sociálně inkluzivního veřejného prostoru, byla existence jasně regulačního plánu nové čtvrti i účinných nástrojů jeho prosazování. Plán a pravidla předcházely prodeji pozemků.

Centrální část Hamburku – Hafén City

V rámci jednotlivé budovy bývá veřejným prostorem obvykle její veřejně přístupný parter a interiér – pasáže, dvorany, nádvoří apod. Novým fenoménem je **budova jako veřejný prostor**, kdy je využíván téměř celý povrch stavby. Nová budova opery v Oslo od ateliéru Snøhetta se svými šikmými plochami zastřešená nabízí celou plochu jako rozšíření veřejného prostoru, volně přístupného v kteroukoliv denní i roční dobu a zabydlovanou i akcemi, jež přímo nesouvisí s provozem opery samé.

Oslo – budova národní opery a baletu (2008); Ateliér Snøhetta

Toto záměrné stírání rozdílu mezi stavbou a okolními plochami má svou paralelu ve snaze překlenout onen často příkrý předěl mezi do sebe uzavřenou důstojnou kulturní institucí a běžným životem – rozlehlý vstupní foyer je jakýmsi meziprostorem, sloužícím oběma stranám, a podněcujícím vzájemný kontakt dění v interiéru a exteriéru. Staveb podobně koncipovaných – jistě i z důvodů formální zajímavosti dramaturgických šikmin – je dnes poměrně hodně. Viz například dostavba v newyorském Lincolnově centru od ateliéru Diller a Scofidio nebo bytový dům „8“ v Kodani od ateliéru BIG.

Kodaň – bytový dům „8“ (2009); Architektonická kancelář BIG

Tento kodaňský příklad nás přivádí k dalšímu důležitému tématu, a to je **artikulace rozhraní veřejné a soukromé sféry**. Celým komplexem prochází šikmá cesta podél lodžii či předzahrádek jednotlivých bytů jako další z variant, jaké v minulosti představovali například Le Corbusierova vnitřní ulice v Unité d'Habitation nebo ulice-pavlače v Robinu Hood Gardens od manželů Smithsonových. Na rozdíl od uvedených precedentů je tato kodaňská cesta přístupná i veřejně, a přesto její atmosféra vybízí k respektování soukromí nebo k udržování korektních sousedských vztahů. Možná je tato forma prolnutí veřejného a soukromého příliš extrémní. Ale je třeba na ni alespoň upozornit jako na protiklad opačného extrému, jímž jsou tzv. gated communities vznikající bohužel již i v českých městech. Jejich quasi-veřejný prostor je přímým popřením myšlenky Louise Kahna,¹¹ že „ulice je místnost celého společenství“. O vztahu soukromé a veřejné sféry však rozhoduje i to, jak jsou pojaty i obklopující stěny domů, včetně oken, vstupů či oplocení. Jak říká architekt Josef Pleskot: „To jsou ty plochy navislo, které patří veřejnému prostoru, to nejsou plochy privátní, to jsou de facto plochy veřejné, ty vytvářejí příznivou nebo nepříznivou atmosféru veřejných prostranství.“¹²

Novou roli dnes hraje i **výtvarné dílo ve veřejném prostoru**. Ponecháme-li stranou výtvarné řešení domovních průčelí, které je samozřejmě možné rovněž považovat za vstup výtvarného umění do veřejného prostoru – pak celá staletí si víceméně vystačila se sochařským pomníkem připomínajícím nějakou osobnost či událost a s náboženskými symboly mariánských sloupů, soch svatých apod. Moderní doba nejen rozšířila spektrum výtvarných objektů umísťovaných do veřejného prostoru jako do jakési galerie pod volným nebem, ale dnes je stále více akcentována i jejich role jako aktivačních prvků prostoru. Tyto objekty mají vytvářet nejen vizuální akcenty organizující daný prostor, ale často mohou být aktivně používány. Stírá se přitom i rozdíl mezi objektem a prostorem, výtvarné dílo samo může nabízet prostor k obývání – jako např. stavby a městské intervence Vita Acconciho v Grazu a San Francisku nebo tzv. červené místnosti v St. Gallenu od Carlose Martineze a Pipilotti Rist.

San Francisco – Nábřeží na místě dálničního viaduktu (2002)

Zdrojem aktivizace veřejného prostoru je však především živá **komunikace lidí a jejich participace na dění v něm**. Přes veškerý význam dobrého architektonického řešení veřejného prostoru jsou jeho nejzajímavější součástí lidé. Veřejný prostor nabízí možnost setkávání lidí, stává se jakýmsi přitažlivým jevištěm, na němž se tato setkávání odehrávají. Jevištěm, na kterém jsme schopni přes všechnu naši různost nacházet společnou řeč.

doc. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc.
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

11 KAHN, Louis. *Ticho a světlo*. Praha 1999, s. 79.

12 KRATOCHVÍL, Petr. Josef Pleskot. In: *Rozhovory s architekty 01*. Praha 2005, s. 10.

VEŘEJNÝ PROSTOR, PROSTRANSTVÍ A ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

 Petr Durdík

Veřejný prostor nás obklopuje od nepaměti, daleko v minulosti se postupně vytvářel bez našeho zásahu, až do něho vstoupil člověk se svými ambicemi a začal ho přetvářet k obrazu svému. Postupně z něho ukrajoval a vytvářel si své soukromé prostory, na které si osoboval nárok a začal je považovat za své vlastnictví. Prostor se pomalu rozdělil na veřejný a soukromý.

Původní účel veřejného prostoru v rámci vznikajících sídel byl orientován pouze na komunikační účely a to ještě v co neomezenější formě. Teprve s postupem doby a rozvojem společnosti začaly nabývat na důležitosti společenské funkce a veřejný život. V sídlech začala vznikat veřejná prostranství různého druhu, různé velikosti a účelu (komunikační, náboženská, vojenská, obchodní, shromažďovací, kulturní, rekreační, sportovní). Využití veřejného prostranství se v souvislosti se společenskými podmínkami a potřebami proměňovalo.

S postupem doby přestala člověku stačit samotná sídla a jeho aktivity směřovaly i do volné krajiny, vznikaly obory, parky, rozsáhlá letní sídla, která byla ohrazena a využívána svými zakladateli. Teprve v pozdější době se některé opět otevřely veřejnosti a slouží jako veřejná prostranství s plnou nebo omezenou přístupností.

Výrazným zásahem do veřejného prostoru se stala cestní síť, spojující jednotlivá sídla, zpočátku zcela účelová, posléze komponovaná, vybavená alejemi a s průhledovými dominantami. Dnešní doba se propisuje do krajiny dálničními tahy, které umísťujeme se snahou způsobit co nejmenší zlo ve veřejném prostoru, kterého neustále ubývá, v území se objevují technické dominanty bez ohledu na kompozici a dopad do krajiny.

A tak v průběhu své existence člověk veřejný prostor a veřejná prostranství přetvářel, vytvářel, kultivoval, znásilňoval i devastoval.

V poslední době dochází k renesanci veřejných prostranství, začínají být opět středem zájmu a začínají se ožивovat některé původní formy a využití. Je velmi dobré, že si veřejnost uvědomuje, jak výrazný vliv na kvalitu sídla a krajiny jako celku veřejné prostory a prostranství mají.

Veřejná prostranství jsou základním prvkem struktury sídla, který má výrazný dopad na soudržnost obyvatel, jejich identifikaci se sídlem samotným nebo jeho částí. Aby tento pocit obyvatelé území získali, je třeba v rámci obce navrhnout ucelenou soustavu veřejných prostranství s jasnou hierarchií, přehlednou koncepcí, s důrazem na měřítko a kvalitu vybavení. Důležitý je také pocit bezpečí a jasná orientace.

Jak se v současné době můžeme o veřejný prostor a veřejná prostranství starat, jak můžeme jejich podobu ovlivňovat, jak je můžeme chránit a vytvářet?

Územní plánování ukládá při tvorbě územně plánovací dokumentace zajistit podmínky pro vznik a ochranu veřejných prostranství. Veřejný prostor jako takový není vůbec zmiňován a lze ho vysledovat nepřímo v rámci koncepce krajiny. Veřejná prostranství jsou zahrnuta do pojmu veřejné infrastruktury, která je ve stavebním zákonu [zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu/stavební zákon]) definována v § 2 – Základní pojmy v odst. (1), písmenu k) takto:

Základní pojmy

(1) V tomto zákoně se rozumí

k) veřejnou infrastrukturou pozemky, stavby, zařízení, a to

1. dopravní infrastruktura, například stavby pozemních komunikací, drah, vodních cest, letišť a s nimi souvisejících zařízení;
2. technická infrastruktura, kterou jsou vedení a stavby a s nimi provozně související zařízení technického vybavení, například vodovody, vodojemy, kanalizace, čistírny odpadních vod, stavby ke snižování ohrožení území živelními nebo jinými pohromami, stavby a zařízení pro nakládání s odpady, trafostanice, energetické vedení, komunikační vedení veřejné komunikační sítě a elektronické komunikační zařízení veřejné komunikační sítě, produktovody;
3. občanské vybavení, kterým jsou stavby, zařízení a pozemky sloužící například pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva;
4. veřejné prostranství, zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu,

V bodu 4. odkaz u veřejných prostranství odkazuje na zákon č. 128/2000 Sb., zákon o obcích (obecní zřízení), § 34, který definuje pojem veřejného prostranství pro potřeby zákona o obcích. Tato definice je přejata do stavebního zákona, aniž by jeho tvůrce měl ambici definovat pro potřeby územního plánování tento pojem samostatně a s ohledem na jeho použití v územně plánovací dokumentaci, což se následně negativně projevuje v jeho vymezování. Příslušný paragraf zákona o obcích zní:

§ 34

Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Jestliže jsem v úvodu této úvahy zmínil, že veřejný prostor jako takový je ovlivňován v rámci koncepce krajiny, může v hierarchii územně plánovací dokumentace označit

Zásady územního rozvoje (ZÚR) jako první dokument, který do podoby veřejného prostoru zasáhne. Jedná se o ustanovení § 36 stavebního zákona, který definuje požadavky, stanovené v této dokumentaci, které znějí:

§ 36

(1) Zásady územního rozvoje stanoví zejména základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje, vymezí plochy nebo koridory nadmístního významu a stanoví požadavky na jejich využití, zejména plochy nebo koridory pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření, stanoví kritéria pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn v jejich využití...

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, o územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánované činnosti v příloze 4 požaduje v rámci ZÚR v odst. (1), písm. d)

d) zpřesnění vymezení ploch a koridorů [§ 32 odst. 1 písm. d) stavebního zákona] vymezených v politice územního rozvoje a vymezení ploch a koridorů nadmístního významu, včetně ploch a koridorů veřejné infrastruktury, územního systému ekologické stability a územních rezerv, u ploch územních rezerv stanovení využití, které má být provedeno...

Vymezení nadmístních koridorů dopravní a inženýrské infrastruktury bude mít zásadní význam při utváření veřejného prostoru v území kraje. V daném případě se nejedná o veřejná prostranství, ale o zásahy do koncepce krajiny jako takové, i když se jedná o vymezení koridoru, nikoli o konkrétní umístění záměru v území.

Konkrétní požadavky na vymezení veřejných prostranství se ale objeví až v územním a regulačním plánu, podle § 43 a 61, které znějí:

§ 43

Územní plán stanoví základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání (dále jen „urbanistická koncepce“), uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury...

§ 61

(1) Regulační plán v řešené ploše stanoví podrobné podmínky pro využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb, pro ochranu hodnot a charakteru území a pro vytváření příznivého životního prostředí. Regulační plán vždy stanoví podmínky pro vymezení a využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb veřejné infrastruktury a vymezí veřejně prospěšné stavby nebo veřejně prospěšná opatření.

V rámci vyhlášky č. 500/2006 Sb., v přílohách č. 7 a 11 je požadováno v územním a regulačním plánu stanovit:

Příloha č. 7, oddíl I, odst. (1), písm. d)

d) koncepci veřejné infrastruktury, včetně podmínek pro její umístování,

Příloha č. 11, oddíl I, odst. (1), písm. c)

c) podrobné podmínky pro umístění a prostorové uspořádání staveb veřejné infrastruktury.

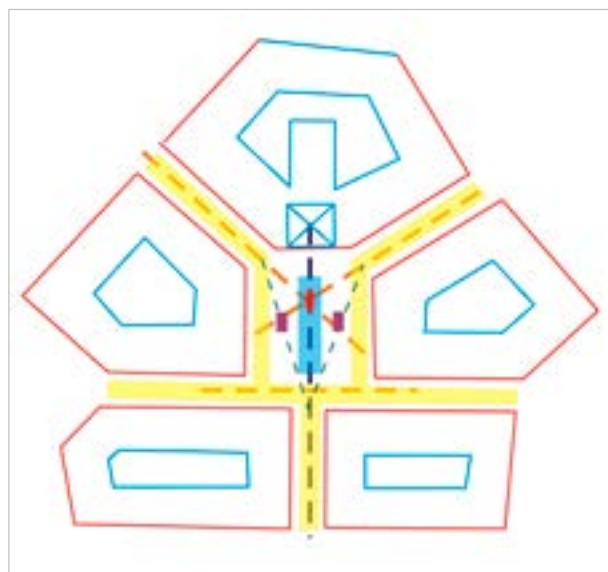
Posledním legislativním nástrojem, který se do procesu koncepce veřejných prostranství zapojuje je vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, kde je definováno veřejné prostranství jako samostatný druh plochy s rozdílným způsobem využití a jsou vymezeny i podmínky pro jejich umístování. Jedná se o Část druhou, Hlavu II, § 7, který zní:

Plochy veřejných prostranství

(1) Plochy veřejných prostranství se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění podmínek pro přiměřené umístění, rozsah a dostupnost pozemků veřejných prostranství a k zajištění podmínek pro jejich užívání v souladu s jejich významem a účelem.

(2) Plochy veřejných prostranství zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, sloučitelné s účelem veřejných prostranství. Pro každé dva hektary zastavitelné plochy bydlení, rekreace, občanského vybavení anebo smíšené obytné se vymezuje s touto zastavitelnou plochou související plocha veřejného prostranství o výměře nejméně 1 000 m²; do této výměry se nezapočítávají pozemní komunikace.

Co se týká návržení veřejného prostranství v rámci regulačního plánu, tady asi není situace tak dramatická, a jsme schopni jeho základní kompoziční zásady uspořádání pomocí standardních regulačních nástrojů vymezit. Pro daný účel nám dobře poslouží stavební čáry, umístění dominant, výšková regulace, lokalizace větších parterových prvků a povrchů apod. Samozřejmě záleží na tom, do jaké míry podrobnosti v rámci návrhu chceme zajít a do jaké míry je to i účelné pro daný prostor.

Vymezení veřejného prostranství v regulačním plánu

Pro vymezení charakteru veřejného prostranství v regulačním plánu lze velmi dobře použít rozbor širšího okolí s analýzou kompozičních os, průhledů, výškových dominant, návaznosti na zelené systémy a osy a dalších prostorotvorných prvků.

Daleko složitější je ale situace v územním plánu. Zde se dostává do kontradikce ustanovení vyhlášky č. 501/2006 Sb., o vymezení ploch s rozdílným způsobem využití pro veřejná prostranství a vlastní definice ze zákona o obcích. Jestliže je definováno, že veřejné prostranství zahrnuje všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejnou zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru, dostáváme se do situace, že nemůžeme současně vymežit jakoukoli veřejnou zeleň v sídle a komunikace, protože budou automaticky zahrnuty do veřejných prostranství. Vyjádření územního plánu se tak stane chaotické a nepřehledné.

Dalším úskalím ve výše zmíněné definici je slovo „všechna“, které znamená, že nelze udělat pouhý výběr nejdůležitějších veřejných prostranství, ale musejí být zahrnuta podle kompletního výčtu, bez ohledu na podrobnost zobrazeného řešení. Kdybychom postupovali striktně podle legislativy, stal by se z územního plánu naprosto nepřehledný obrázek, kde by se vytratila celková koncepce navrhovaného řešení a územní plán by se proměnil v roztržitou mozaiku drobných plošek, vymezených komunikacemi a plochami bez systémového rozlišení.

Z těchto úvah vyplývá jednoznačně potřeba změnit vstupní podmínky v oblasti veřejných prostranství pro územní plán. Je třeba se zamyslet nad definicí pro potřeby stavebního zákona a návrhu územně plánovacích dokumentací a zároveň je třeba zvážit, zda veřejné prostranství má být samostatnou plochou s rozdílným způsobem využití, nebo zda je typickým příkladem překryvného značení nad vlastní plochou.

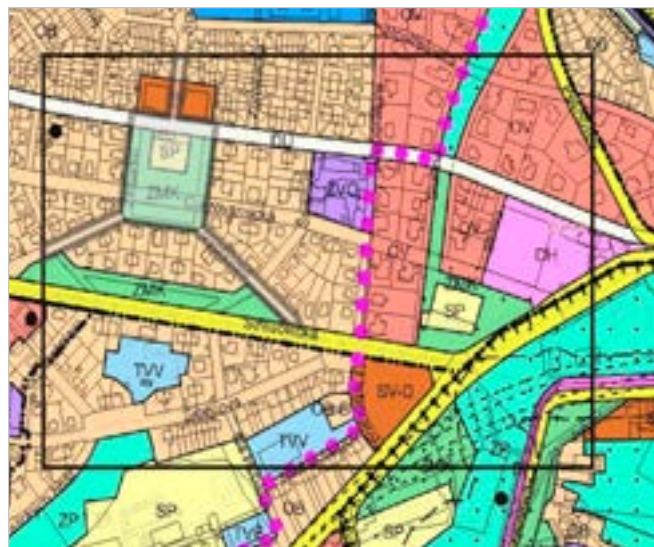
Územní plán bez vymezení veřejných prostranství

Vymezení veřejných prostranství v územním plánu formou překryvného značení

Vymezení veřejných prostranství v územním plánu formou plochy s rozdílným způsobem využití

Vymezení vybraných veřejných prostranství v územním plánu formou překryvného značení

Další úvaha směřuje k vymezení veřejných prostranství v rámci sídla jako spojitého hierarchizovaného systému, který bude zahrnovat pouze vybrané prvky. Jejich zobrazení a výběr bude odpovídat důležitosti v sídle a podrobnosti řešení. Otázkou je i zahrnování ploch zeleně a parků do tohoto systému. V případě, že se bude jednat o překryvné značení, které zachová strukturu ploch s rozdílným způsobem využití, pak je možné tento postup akceptovat, i když se přikláním spíše k tomu, zobrazit pouze prostory, které jsou součástí zástavby.

Pro výběr nejvýznamnějších prostranství hovoří i další aspekt. V rámci rozsáhlejších návrhových ploch je uložena povinnost umístit veřejná prostranství určité velikosti. Tvůrce územního plánu ale neřeší konkrétní detailní uspořádání návrhových ploch a bylo by naprosto neprofesionální definovat jejich přesné umístění bez podrobnějšího ověření.

Jestliže má dojít k postupnému procesu revitalizace a tvorby veřejných prostranství, je třeba mít koncepční dokument, který stanoví zásady, význam, účel a následný postup jeho naplňování. Tuto funkci nesplní ani územní plán, který zmapuje vybranou síť veřejných prostranství, ani regulační plán, který se bude zabývat lokální problematikou. Další menší prostory budou zahrnuty do ploch s rozdílným způsobem využití. Pro jejich vymezení pak bude třeba použít jiný dokument koncepce veřejných prostranství sídla, který by měl zohlednit i jejich lokální síť. Spádovost a docházkové vzdálenosti budou vycházet z jejich účelu a z velikosti obce. Pro tento účel by bylo vhodné použít institut územní studie zapsané do evidence územně plánovací činnosti a následně pak obecné strategické dokumenty obce.

Požadavek na umístění veřejného prostranství vyplývající z územního plánu ještě není zárukou jeho kvalitního provedení. Teprve na základě dokumentu koncepce veřejných prostranství sídla a formou regulačního plánu nebo územní studie bude možné vytyčit zásady koncepce konkrétní lokality a příslušné regulativy zástavby, vymezující její vnější rámec.

Veřejná prostranství jsou z hlediska obyvatele sídla bezesporu jedním z nejdůležitějších prostorů, jejich podoba předurčuje kvalitu a hodnotu území a zvedá, nebo snižuje cenu přilehlých nemovitostí. Většinou se jedná o prostory v majetku obce nebo v rámci velkých rozvojových záměrů. Pro nejlepší výsledek je žádoucí vybírat z mnoha variant a otevřít veřejnou diskusi nad jeho podobou. Architektonicko-urbanistická soutěž je nevhodnějším řešením, které přinese velké množství návrhů na vysoké odborné úrovni.

Co říci závěrem?

Veřejná prostranství jsou nedílnou součástí sídelních struktur. Během historického vývoje se jejich využití proměňovalo, ale vždy byly nedílnou součástí společenského, politického, kulturního i obchodního života společnosti. Jsou místem setkávání obyvatel a výrazně působí na sociální aspekty soudržnosti obyvatel daného území. Kvalita a vybavenost veřejných prostranství je jednoznačně spjata s úrovní společenského zřízení a je vždy důležitým indikátorem posuzování kvality sídla jako celku.

Abychom byli schopni navrhovat plnohodnotné sídelní struktury s odpovídajícím systémem veřejných prostranství, potřebujeme pro to také odpovídající legislativní a metodické nástroje. Pro tento účel je podstatné:

1. Vymezit definici veřejných prostranství pro potřeby stavebního zákona.
2. Upravit strukturu ploch s rozdílným způsobem využití a dořešit zobrazování veřejných prostranství v rámci územního plánu.
3. Doporučit obcím zpracování koncepční územní studie systému veřejných prostranství.

A úplně na závěr si jen můžeme přát, aby se tvorba a realizace veřejných prostranství nedostávala na okraj investorského zájmu, ale stala se prestižním úkolem samospráv našich sídel, které budou vnímat jejich úlohu jako prezentaci kulturní úrovně daného města či obce.

*Ing. arch. Petr Durdík
Katedra urbanismu a územního plánování
Fakulta stavební ČVUT v Praze*

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V ÚZEMNÍM PLÁNU MĚSTA BRNA

● Jaroslav Dokoupil

Současný stav územního plánu města Brna

Současný stav územního plánu města Brna není úplně jednoduchý a pro běžného uživatele přehledný. Vedle sebe existují tři dokumenty.

- **Platný územní plán města Brna.** Vznikl v letech 1992–1994, od té doby prošel řadou změn, z nichž nejvýznamnější byla změna ÚPmB pro přestavbu železničního uzlu Brno z roku 2005. Současnou podobu stanoví obecně závazná vyhláška statutárního města Brna č. 2/2004, ve znění následujících předpisů. Aktuální stav dle www.brno.cz je uveden k 21. 8. 2013.
- **Připravovaný územní plán města Brna – koncept.** Příprava probíhá od roku 2002 v následujících termínech:
  - záměr – usnesení Zastupitelstva m. Brna (ZMB) 25. 6. 2002
  - zadání 11. 4. 2006
  - změna zadání (var. 3) 26. 6. 2007
  - **koncept dokončen 02. 2010**
  - projednání a vypořádání námitek a připomínek 2011–2012
  - verze pokynů pro zpracování návrhu 11. 12. 2012 (ZMB vzalo na vědomí)
  - **zrušení ZÚR JMK Nejvyšším správním soudem (NSS) 21. 6. 2012**

Následovalo pozastavení procesu pořizování ÚPmB ZMB do 30. 6. 2012. O návrhu dalšího postupu za neexistence ZÚR rozhodlo usnesení ZMB 18. 6. 2013 takto:

„Pokračovat v procesu pořizování nového územního plánu města Brna dalšími úkony v mezích stavebního zákona.“

V praxi to znamená, že příprava pokynů ke zpracování návrhu nebude pokračovat a město bude poskytovat pořizovateli ZÚR JMK potřebnou součinnost.

- **Změna ÚPmB „Aktualizace ÚPmB“**

O pořízení rozhodlo ZMB 19. 12. 2008. Zadání bylo schváleno 23. 6. 2009, změna zadání pak byla schválena 6. 12. 2011. Jedná se o rozsáhlou změnu dotýkající se

území celého města při zachování stávající urbanistické koncepce. Návrh byl dokončen v květnu 2013, zahájení fáze veřejného projednávání se předpokládá v prosinci 2013. Cílem je vydání změny ÚPmB do června 2014.

Vymezování veřejných prostranství v konceptu nového územního plánu města Brna

Zaměříme se na způsob vymezování veřejných prostranství v konceptu připravovaného ÚP města Brna, protože dnes platný územní plán ani připravovaná změna nepředstavuje ucelený koncepční přístup k vymezování veřejných prostranství. Při posuzování metody vymezování veřejných prostranství v konceptu je ovšem potřeba vzít v úvahu termín dokončení konceptu v roce 2009, tedy před novelou stavebního zákona v roce 2013.

Základní principy návrhu koncepce veřejných prostranství:

- Hierarchie VP – úroveň jejich významu v systému (páteřní, obslužná, centrální VP, VP ve volné struktuře).
- Spojitost – propojení, návaznost.
- Kontinuita – ochrana systému ve stabilizovaných územích a návaznost na zastavitelné plochy.
- Šířka – správné dimenzování pro daný účel.
- Obytnost – požadavky na vybavení parteru přilehlých budov, mobiliáře a zeleně.

Základní koncepce veřejných prostranství je znázorněna ve schématu 1 : 25 000

Vlastní vymezení veřejných prostranství se provádí prostřednictvím dvou ploch s rozdílným způsobem využití (RZV), které mají stanoveny podmínky využití:

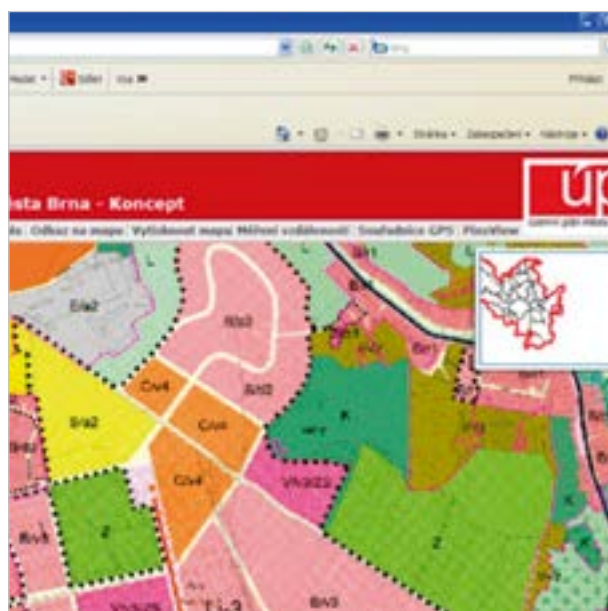
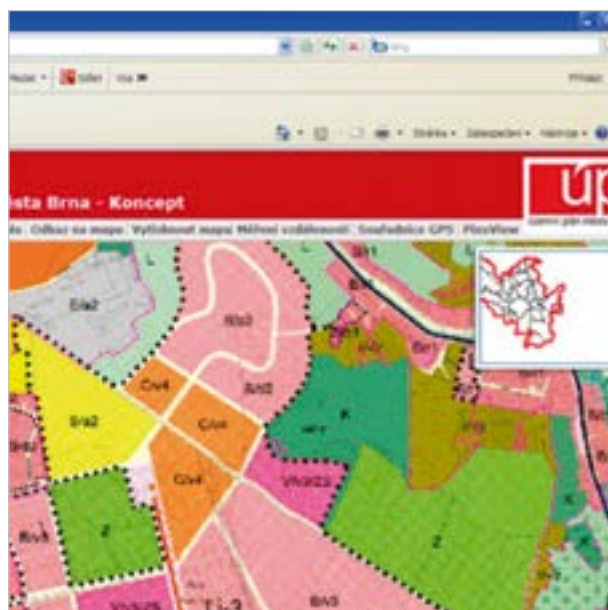
- Veřejná obsluha funkcí
- Městská zeleň

Oproti vyhlášce č. 501/2006 Sb. používáme dvě samostatné plochy s RZV, a to pro plochy převážně zpevněné a plochy převážně sadovnický upravené (parks). Plochy veřejné obsluhy funkcí a městské zeleně jsou v územním plánu vymezeny ve výkresu č. 2.1. Hlavní výkres.

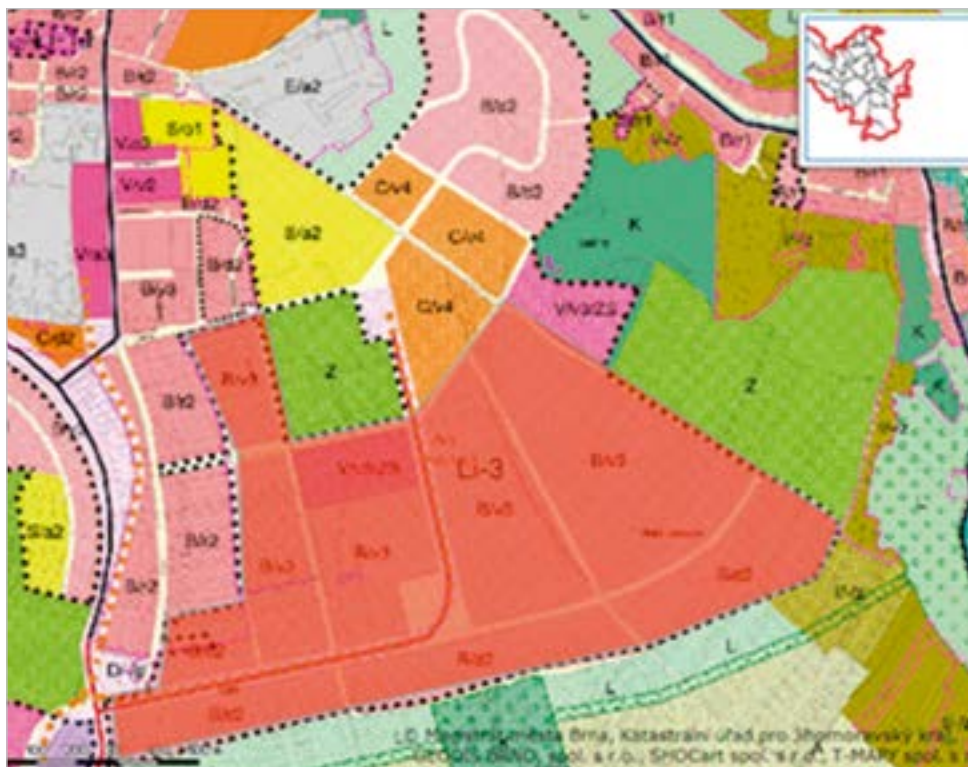

Porovnání podrobnosti návrhu veřejných prostranství ve schématu 1 : 25 000 a v hlavním výkresu 1 : 10 000

Podrobnosti vymezení veřejných prostranství v územním oplánu obecně

Jsme schopni vyhodnotit v úrovni znalostí v době zpracování návrhu územního plánu a v jeho podrobnosti, který návrh v příloženém příkladu je lepší? Přitom změna umístění plochy s rozdílným způsobem využití může znamenat změnu územního plánu se vším, co s sebou pro investory přináší, aniž by přitom došlo ke změně koncepce využití území. Není lepší vymežit pouze zastavitelnou plochu s rozdílným způsobem využití jako jeden vnitřně nečleněný celek a veřejná prostranství popsat v textové části nebo přenést jejich vymezení do navazující dokumentace – regulačního plánu nebo územní studie?

Příklad vymezení vnitřně nečleněné plochy

Otázky pro panelovou diskusi

- Je správné v koncepčním dokumentu statutárního města v měřítku 1 : 10 000 vymezovat veřejná prostranství v jednotlivých zastavitelných plochách?
- Není to v rozporu s požadavkem na pružnost a životnost územního plánu?
- Můžeme mít v době zpracování územního plánu dostatek znalostí a informací?
- Můžeme si být vždy jisti správností umístění veřejných prostranství bez znalosti konkrétního záměru? Potenciál území se přece v čase mění.
- Mohou být řešením plovoucí značky nebo překryvy?
- Pokud ne, není lepší potom veřejná prostranství nevymezovat v grafice vůbec a vyžadovat je pouze verbálně v zadání regulačního plánu nebo územní studie?
- Jsme ale schopni pořídit a projednat na všechny zastavitelné plochy územní studie nebo regulační plán v požadovaném čase a kvalitě? Není to potom ve skutečnosti skrytý dvoustupňový územní plán pro velká města?

Závěr

- Problémy vznikají ne špatným územním plánováním, ale neochotou veřejné správy převzít zodpovědnost za realizaci veřejných prostranství, nebo alespoň jejich územní ochranu.
- Pokud by veřejná správa fungovala správně a pečovala o rozvoj území a přípravu, včetně zajištění pozemků a investice do infrastruktury, nebylo by nutné hledat složité legislativní cesty k ochraně veřejných prostranství před dravostí podnikatelské sféry.
- Takto hledáme v územním plánu regulační nástroj, jak přenést břemeno vytváření veřejných prostranství na partnera, kterému péče o veřejná prostranství tak úplně nepřísluší.
- Úspěšná regulace rozsáhlých městských území v Praze i Brně ve 30. letech minulého století byla podmíněna aktivní účastí státu a obcí při jejich přípravě – investicemi do veřejné infrastruktury včetně veřejných prostranství.

*Ing. arch. Jaroslav Dokoupil
Arch. Design Group*

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V PÍSKU

VEŘEJNÉ PROSTORY A URBANISTICKÁ KONCEPCE VÁCLAVSKÉHO PŘEDMĚSTÍ

● Jan Mužík

Město Písek se postupně rozrůstalo jako kompaktní město. To také potvrzují starší mapová díla a následně územní plány. V devadesátých letech se proto začalo s přípravou urbanistického uspořádání nové plnohodnotné městské čtvrti – Václavského předměstí.

Hlavním cílem urbanistické tvorby bylo vytvoření charakteristického, pestrého, přitažlivého a krásného prostředí pro budoucí obyvatele i návštěvníky.

Pro dosažení tohoto cíle byl dohodnut běžný postup urbanistických prací. Nejprve bylo území podrobena komplexní urbanistické analýze, byly označeny jeho urbanistické hodnoty, rozpory, problémy a kapacitní možnosti. Výsledky analýzy potvrdily, že území má potřebný růstový potenciál, má provozní i pohledové vazby na historické jádro města – městskou památkovou rezervaci i na okolní příměstskou krajinu, včetně údolí řeky Otavy.

Na výsledky urbanistické analýzy navázal první návrh prostorového, funkčního a provozního uspořádání celého předměstí, vymezení zastavitelných částí i nezastavitelné krajiny.

Po přijetí hlavních zásad řešení byla zpracována komplexní urbanistická studie obsahující vizi a urbanistickou koncepci budoucího uspořádání území. Součástí této koncepce byla také komponovaná a hierarchizovaná skladba veřejných prostorů a prostranství. Ta převážně těží z provozních i vizuálních kontaktů s okolní krajinou, výškovými i architektonickými dominantami centra města. Takto pojatá urbanistická koncepce a kompozice prokázala schopnost přijímat a usměrňovat požadavky investorů stejně jako vyvíjející se potřeby obyvatel či návštěvníků. Tato koncepce se také stala zárukou dosažení stanovených cílů – kvality, pestrosti a jedinečnosti obytného prostředí, efektivního zhodnocení investičních prostředků, obohacení organismu města a jeho celkového obrazu.

Bylo také dohodnuto, že pro dosažení těchto cílů bude nezbytné urbanistickou koncepci a kompozici dlouhodobě ctít, případně pouze upřesňovat či doplňovat. To se neobejde bez všestranné spolupráce města projektantů a investorů, vzájemné tolerance, trpělivosti, důvěry stavebníků a obyvatel.

Strakonická ulice – charakteristický veřejný prostor a zástavba Václavského předměstí

Utváření nových veřejných prostorů Václavského předměstí

Pro základní orientaci je třeba uvést alespoň základní veličnostní údaje a předpoklady. Plocha řešeného území je cca 35 ha. Předpokládá se, že v nové části Václavského předměstí může v budoucnu žít cca 2 800–3 000 obyvatel, což společně s cca 1 200 obyvateli ve stávající zástavbě naplňuje představu plnohodnotné městské čtvrti.

Urbanistická koncepce a kompozice veřejných prostorů Václavského předměstí je založena na osvědčených principech uspořádání zahradních měst.

Forma a kompozice veřejných prostorů pak vychází z velikosti města, jeho urbanistické struktury, měřítka, charakteru prostředí a reaguje na stávající zástavbu, konfiguraci terénu a ráz okolní krajiny.

Jedná se o prostory menších náměstí s převažující pobytovou funkcí, o prostorově i charakterově hierarchizované prostory uliční, ale také o parkově upravené prostory navazující na přírodně krajinářsky upravené a hospodářsky využívané prostory v okolní krajině.

Území Václavského předměstí od severu – vyvýšeniny Na Jihru

Urbanistická koncepce a kompozice

Územní plán (2013)

Jádrum kompozice je stávající Václavské náměstí s architektonickou i výškovou dominantou – kostelem sv. Václava. Na toto náměstí navazují dva významné uliční prostory – ulice Strakonická a nová ulice, která bude propojovat náměstí s budoucím areálem volného času a novou trasou sinice Strakonice – Tábor. Součástí této ulice bude kostel sv. Václava a vrchol kopce Na Jihru.

Mezi těmito frekventovanějšími uličními prostory je vedena převážně pěší ulice, která je v krátkých úsecích řešena jako obytná zóna. Její trasa míří na dominanty historického jádra města a propojuje prostory v příměstské krajině s centrálním parkem, malým náměstím a Václavským náměstím. Prvním realizovaným veřejným prostorem je klidové náměstí situované v těžišti celého předměstí, v dopravně i pohledově frekventovaném místě, severně od Strakonické ulice. Toto náměstí současně propojuje stávající a novou část předměstí. Dále je také v místě vyhlídky, ze které je viditelná větší severní část čtvrti i charakteristická zástavba centra města.

S novým náměstím je v návrhu počítáno též na severním okraji zástavby. Předpokládá se, že tento veřejný prostor bude spíše klasickým polyfunkčním prostorem, kterému budou vévodit spíše zpevněné plochy, vodní prvek či výtvarné dílo. Půjde o dopravně frekventovaný vstupní prostor do zástavby, který se na druhou stranu otevírá do navrženého areálu volného času a do krajiny.

Kompozici veřejných prostorů dále dotvářejí dva parkové upravené prostory. Centrální park uprostřed zástavby a areál volného času v okolí židovského hřbitova na severním okraji předměstí. Zatímco centrální park utváří členitý terén, louky a vysoká zeleň, areál volného času je téměř v rovině, a proto jsou zde umístěny sportovní rekreační plochy a zařízení.

Co se týká uličních prostorů, sloužících výhradně dopravní obsluze zástavby a parcel rodinných domů, je zde uplatňována zásada charakterové, prostorové a funkční diferenciacce. Právě dopravně zklidněný charakter většiny těchto prostorů umožňuje příznivé prolínání veřejných a soukromých prostorů, zejména pak působení architektury rodinných domů a zahrad na jejich výslednou kvalitu a obraz.

Proměny veřejných prostorů v čase

S touto skutečností je třeba také počítat, a to zejména u nově vznikajících částí našich měst. Rostoucí počet uživatelů veřejných prostorů, proměny vyvolávané změnami ročních období, jejich stárnutím, údržbou a přizpůsobováním měnícím se potřebám uživatelů jsou protichůdné. Jejich předpokládaný obraz bude odpovídat představám tvůrce, až vyrostou stromy, zestárnou domy a jejich uživatelé je naplní životem. Při naplňování cílové urbanistické vize, koncepce a kompozice zakotvené v územně plánovací dokumentaci je stále žádoucí dohled autorů územního plánu a regulačního plánu či územní studie. Pokud z různých důvodů není tento dohled možný, bude ve městě nezbytná, pokud možno trvalá, zodpovědná odborná činnost městského architekta. Cestu k realizaci dohodnuté vize a předpokládanou kvalitu prostředí usnadní a příjemní vzdělanost investorů a projektantů jednotlivých staveb a jejich souborů.

Nové náměstí, navazující uliční prostory a jejich proměny 2004–2012

Návrh regulačního plánu

Nultá až třetí etapa výstavby

Horní část náměstí (2004)

Horní část náměstí (2012)

Spodní část náměstí (2004)

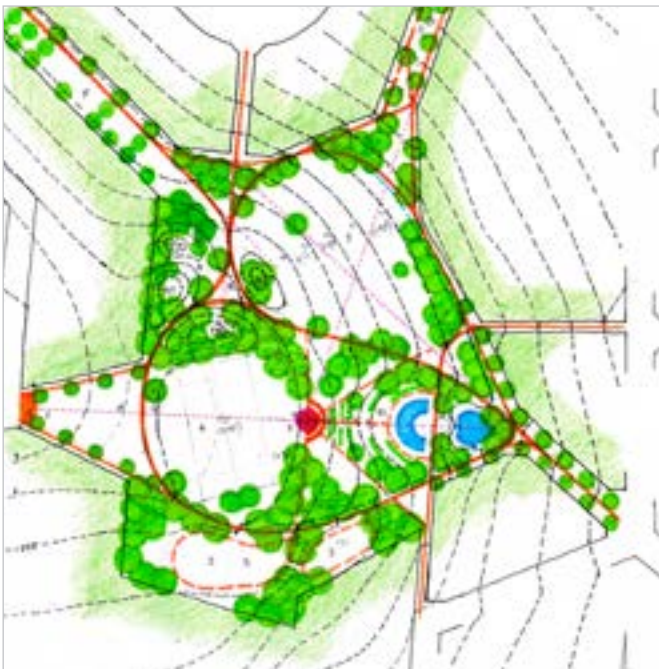
Spodní část náměstí (2012)

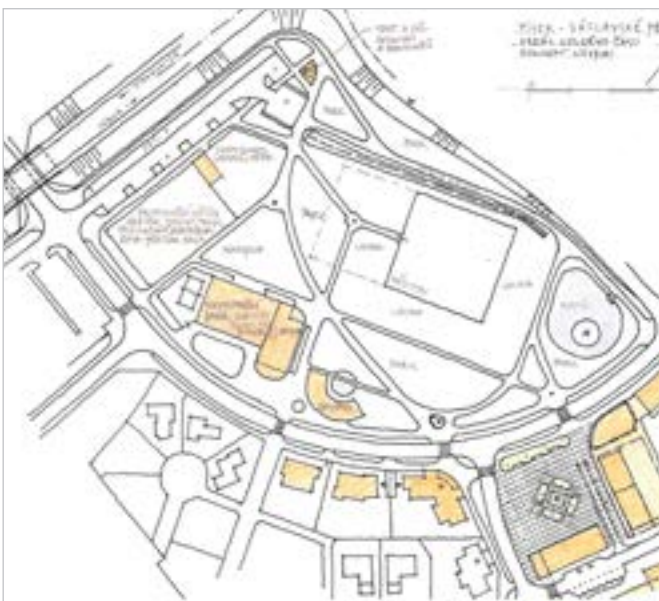
Jeden z uličních prostorů (2007)

Jeden z uličních prostorů (2013)

Centrální park – srdce Václavského předměstí 2006 (1 – altán, 2 – dětské hřiště, 3 – senioři, 4 – kopečky, 5 – vyhlídka, 6 – rovinatá louka, 7 – svažité louka, 8 – promenáda, 9 – sad, 10 – zahrada)

Areál volného času a severní náměstí (2009)

Areál volného času a severní náměstí – vizualizace

Zárodky 4. etapy výstavby v roce 2009

Zárodky 4. etapy výstavby v roce 2013

Příprava a postupná realizace nové části města – předměstí

Předpoklady pro využití Václavského předměstí pro růst města vytvořil územní plán již v roce 1996.

Potvrzení a upřesnění tohoto předpokladu bylo dáno podrobnou urbanistickou studií v roce 1998. Její součástí byl projednaný návrh regulačního plánu první a druhé etapy výstavby Václavského předměstí.

Následovala změna územního plánu (č. 3).

V průběhu projednávání této změny ÚP došlo k nové kategorizaci silnice II. třídy Strakonice – Tábor na sinici I. třídy, což vyvolalo změnu její trasy i nivelety a změnu křižovatky se silnicí I/20 Praha – Č. Budějovice.

Na základě toho byla upravena (rozšířena) urbanistická studie a ve spolupráci se zpracovatelem ÚP upřesněna urbanistická koncepce území.

V roce 2002 byla zpracována změna územního plánu (č. 7), která tuto koncepci potvrdila.

V roce 2004 byly dokončeny první soubory staveb v místě nového centra.

V letech 2006–2009 byly postupně do úrovně regulačního plánu rozpracovány další dvě etapy výstavby (3. a 4.), včetně dvou veřejných prostorů – centrálního parku a areálu volného času.

Nový územní plán z roku 2013 dříve přijaté řešení potvrdil.

Závěr

V Písku se daří řešit požadavky rozvoje města komplexně a včas. Stejná pozornost je věnována jak potřebám regenerace, přestavby a dostavby centra města a jeho vnitřních částí, tak růstu města na doposud nezastavěných plochách.

Město přišlo se záměrem, nabídnou obyvatelům i zájemcům kvalitní, přitažlivé a pestré obytné prostředí v dosahu centra města a současně i příjemné krajiny s nemalým rekreačním potenciálem. Nečekalo na iniciativu vlastníků pozemků, ani na tlak velkých investorů s odlišně postavenými cíli.

Město tedy přijalo navrženou vizi nové městské čtvrti a urbanistickou koncepci jejího prostorového, funkčního a provozního uspořádání. Součástí této koncepce jsou veřejné prostory a prostranství, jejich forma a kompozice.

Město také investičně zajistilo nultou a první etapu realizace. Patrně jejich úspěšnost přilákala dalšího investora – Lesostavby Třeboň, který se chopil realizace druhé etapy a připravil třetí a čtvrtou, plošně největší etapu. Tento investor nezasahoval do přijaté koncepce, patrně ocenil spolupráci s městem i autorem urbanistické koncepce. Vznikly tak podrobné návrhy veřejných prostorů a pravidel pro jednotlivé parcely a stavby, které obsahem a podrobností odpovídají regulačnímu plánu. Po realizaci veřejných prostorů, technické a dopravní infrastruktury hlavním investorem následuje prodej stavebních parcel stavebníkům.

Na kvalitu a charakter staveb dohlíží v Písku městský architekt, který se ve sporných případech obrací na autora celkové koncepce.

Výsledek vychází z běžné metody urbanistické tvorby: z poznání potenciálu území a jeho hodnot, z tomu odpovídajícího návrhu koncepce prostorového, funkčního a provozního uspořádání území obsahujícího principy urbanistické kompozice a estetiky, ze spolupráce města, zpracovatele územního plánu, územních studií a dalších fází projektové přípravy.

*doc. Ing. arch. Jan Mužík, CSc.
Fakulta stavební ČVUT v Praze*

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V PÍSKU

REGENERACE HISTORICKÉHO JÁDRA MĚSTA NA BŘEHU ŘEKY OTAVY
MEZI KAMENNÝM MOSTEM A PUTIMSKOU BRANOU

 Petr Vávra

Hradební příkop – parkány

Zpřístupněné parkány, tedy správněji hradební příkop, se stal první dokončenou – viditelnou částí europrojektu regenerace historického jádra města. Architekti upozornili na možnost zprůchodnění hradebního příkopu a jeho propojení s promenádním okruhem po hranicích historického jádra města až k říční promenádě. Vznikl projekt, který otevíral parkány veřejnosti, obnovoval průchod mostním obloukem původního renesančního mostku pod Putimskou branou, vyváděl návštěvníky na ochozy a ukazoval jim nové pohledy na staré město a meandr řeky. Projekt byl realizován na přelomu let 2005 a 2006. Nové parkány se sadovými úpravami, kamennou dlažbou, mlatovými cestičkami i kovnými prvky se otevřely v květnu 2006. Tehdy jako první vstoupily symbolicky dětské nožky pod obnovený oblouk renesančního mostku a navždy otiskly své stopy do pamětní bronzové dlaždice umístěné v dlažbě.

REALIZACE: září 2005 – duben 2006
NÁKLADY: 7,0 mil. Kč
ROZLOHA: 1 180 m²

Promenáda podél Otavy

Naléhavá potřeba změny ve vzhledu a užívání pravobřežní písecké promenády byla na počátku druhého milénia zjevná, své vykonala zejména povodeň roku 2002.

Architekti připravili ve spolupráci s projektantem návrh promenády podél řeky pod městskými hradbami, respektující genia loci: dominanci Kamenného mostu s mohutnými pilíři i krásou barokních soch odrážejících se ve vodní hladině řeky, stejně jako koruny starých košatých stromů. Je zde odcitována tradiční písecká dlažba, doplněná nově navrženým litinovým zábradlím a osvětlovacími sloupky se znakem města. Návštěvník je veden podél stupňovitých vyhlídek nad řekou k prostorám kulturního centra ve Sladovně a dále ke Křížkové elektrárně. Rozšiřující se dlážděná plocha u historické elektrárny je osvětlena právě replikami „křížkovských“ lamp.

REALIZACE: září 2007 – březen 2008
NÁKLADY: 6,9 mil. Kč
ROZLOHA: 2 580 m²

Náměstí na Bakalářích

Jedno z nejvýznamnějších, a jak potvrdily i archeologické nálezy, nejstarších míst v historickém jádru města. Touto lokalitou se architekti začali zabývat již v roce 2001, na základě výsledků architektonické soutěže. Náročnost řešení z hlediska technické infrastruktury, památkové ochrany a archeologického průzkumu však posunula realizaci první etapy projektu až do roku 2009. Jedná se o nástupní prostor do hradebního příkopu s parkovištěm a vlastní náměstí před kostelem Narození Panny Marie. Dvě zbývající etapy řešící prostor na realizaci teprve čekají.

Hlavním motivem parteru náměstí je tzv. Bakalářský ostrůvek – skupina kamenných lavic s katedrou, které připomínají existenci původní renesanční školy. Zároveň plní i didaktickou úlohu – v kamenné dlažbě mezi lavicemi jsou zaznamenána data historie města Písku. Výslednou podobu náměstí ovlivnily cenné archeologické nálezy v okolí kostela. Vykopávky prokázaly skutečný průběh městských hradeb a zejména cenný je nález pohřebních mohyl z doby bronzové. Prezence nálezů středověké studny a pohřební mohyly se staly výraznými architektonickými prvky parteru.

Předmostí Kamenného mostu a Fügnerovo náměstí

Řešené území tvaru L se má stát součástí dopravně zklidněné zóny obepínající historické jádro města Písku. Zejména parter předmostí Kamenného mostu by měl zdůraznit jeho funkci klidové zóny, která propojí nově vzniklou část pravobřežní promenády okolo Sladovny s pěší a cyklistickou trasou podél Otavy a zároveň vytvoří nástupní prostor do městského jádra. Součástí nově řešeného parteru jsou i prvky městského informačního systému.

V současné době se dokončuje realizace II. etapy projektu – přestavba opěrné zdi a komunikací v Tylově ulici, vlévající se do Fügnerova náměstí. Úpravy řeší usměrnění dopravy a parkování v této lokalitě. Nejvýraznějším prvkem je přestavba původní zchátralé opěrné zdi a návrat tradiční zádlažby do těchto městských prostor.

O „EUROPROJEKTU“

Písecký projekt využil výzvy Společného regionálního operačního programu, v němž Evropská unie nabídla vybraným městům pomoc s obnovou jejich kulturních památek. Cílem regenerace dlouhodobě zanedbávaného území bylo zlepšit tvář města a pozdvihnout životní podmínky pro 30 000 obyvatel Písku. Projekt zhodnotil kulturní a technické dědictví předků. Prioritně by měl posílit turistický ruch na regionální i mezinárodní úrovni, a tím hospodářsky oživit region jižních Čech.

HISTORIE PROJEKTU

- 2000 vypsaná soutěž na architektonicko-urbanistické řešení lokality Bakaláře v Písku
- 2001 / březen – odevzdání soutěžních návrhů
- 2001 / červenec – studie prostoru od hradebního příkopu až po jezírko v ul. Chelčického
- 2003 projekt pro stavební povolení (problematičtý projekt garáží – přehodnocení nároků na území památkáři, kauza „kaštany“...)
- 2004 samostatná studie parkánů – zpřístupnění hradebního příkopu a obnovení průkopu / průchodu pod Putimskou branou
- 2004 / prosinec – studie a projekt pro stavební povolení pravobřežní promenády
- 2005 architektonické a urbanistické řešení lokality Bakaláře – definitivní podoba celé lokality bez podzemních garáží

- 2006 zpřístupnění parkánů (2007 dokončování – výměna osvětlení)
- 2007 / listopad – otevření pravobřežní promenády
- 2007 studie řešení předmostí Kamenného mostu a Fügnerova náměstí
- 2008 / květen – dokončení sadových úprav
- 2008 realizace náměstí před kostelem Narození Panny Marie – Bakaláře – návrh prezentace archeologických nálezů (mohyly z doby bronzové)
- 2008 / prosinec – studie poslední etapy, tj. prostoru kolem jezírka k ulici Chelčického
- 2009 / květen – otevření Bakalářů, náměstí před kostelem Narození Panny Marie
- 2010 / říjen – projekt pro stavební povolení na poslední 3. etapu lokality Bakaláře
- 2012 dokončena I. etapa – předmostí Kamenného mostu navazující na pravobřežní promenádu
- 2013 / listopad – dokončuje se realizace II. etapy, přestavby opěrné zdi v Tylově ulici

OCENĚNÍ:

- 2008 – 2. cena v soutěži Cena AUÚP ČR – projekt byl vybrán jako zástupce do mezinárodní soutěže ECTP-CEU 2009–2010
- 2011 – 1. cena v soutěži Kámen v architektuře Obce architektů

Autoři: Ing. akad. arch. Kateřina Vávrová
 akad. arch. Karel Lapka
 Technická spolupráce: Ing. Petr Zítek
 Investor: město Písek
 Náklady: celkové 48 milionů – čerpány dotace z evropských fondů
 Hlavní dodavatelé: STRABAG a. s.
 TAREKO CZ Písek s. r. o.

Grafický doprovod © archiv autorů

Ing. arch. Petr Vávra
 Studio KAPA

VEŘEJNÝ PROSTOR MALÝCH SÍDEL V DOKUMENTACI A V REALIZACI

● Václav Štěpán, Miroslav Tůma

Proč malá sídla?

Veřejný prostor, veřejná prostranství, jejich stav, užívání i zneužívání (privatizace), ale také problémy koncipování jejich transformace a nové zakládání. To jsou témata v poslední době velmi frekventovaná. Většinou se však debaty, publikace, stejně jako i aktivity a rozčlenění občanských iniciativ zaměřují na městský veřejný prostor. Venkovský prostor jako celek, o venkovských veřejných prostranstvích nemluvě, není, zdá se, tak atraktivní. Ani pro velký byznys, ani pro časopisecké kreace. Z hlediska venkovské komunity je tomu však jinak. Veřejný prostor, veřejná prostranství jsou místem setkávání v každodenním shonu i místem svátečního pozastavení.

Nároky na inovace veřejného prostoru, na fyzickou podobu veřejných prostranství se odvíjejí od životního způsobu obyvatel. A třebaže ten byl jen za poslední půlstoletí několikrát rozvrácen a prodělává velké změny ve všech společenských vrstvách i v poslední době, principiální rozdíl mezi městským a venkovským veřejným prostorem zůstává. Zatímco veřejný prostor města charakterizuje specificky prožívaná anonymita, venkov skrze veřejný prostor hledá, a zdá se, že i objevuje svoji novou identitu.

Navštivme městečko Bavorov spolu s obcemi Holubov, Rovná a Vitín

Pro jmenovaná čtyři jihočeská sídla jsme se rozhodli, protože každé vypráví jiný příběh vzniku veřejného prostoru. A každý ten prostor má, nebo se připravuje mít jinou podobu. Veřejné prostory zde vznikají a dále se formují v rámci implementace územních plánů ve spolupráci obcí s jejich projektantem (Architektonický atelier ŠTĚPÁN). Ten pro ně zpracovává také podrobnější dokumentace (projekty vybraných staveb i výsadeb zeleně).

Obce samozřejmě řeší obvyklé problémy péče o své území a ve spolupráci s ateliérem řeší svůj plánovaný územní rozvoj. S největší uvážeností se věnují veřejné infrastruktuře, znovuoobjevování, formování i nového utváření veřejného prostoru. Starostové, zastupitelstva a nepochybně i většina obyvatel obcí si přirozeně osvojují vztah ke své obci, jejíž obraz se mění v souladu s jejich představou.

Holubov je příkladem podhorské obce, jejíž poměrně dynamický rozvoj od 90. let dal vzniknout novému veřejnému prostoru a posléze realizaci duchovní krajinné dominanty.

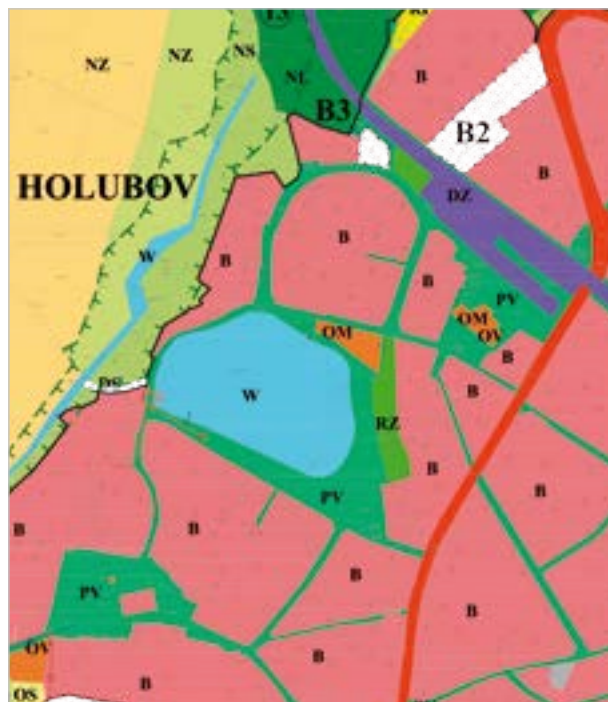
Rovná je případem malé obce, která většinu inovací veřejného prostoru soustředila do prostoru původní návsi, ale kromě toho si osvojila a vybavila kus přírody, patrně někdejší obecní pastviny, pro sportovně rekreační a společenské aktivity.

Bavorov malé město, jehož veřejným prostorem je památková zóna gotického založení. Současnému životu a provozu byla už těsná. Město rozšířilo svůj veřejný prostor tak, že přestavělo nefunkční soubor objektů na náměstí na polyfunkční objekt, který poskytuje nejrůznější kulturní a společenské příležitosti.

Vitín je vesnice ulicového založení, historická část je památkovou zónou. Degraduje ji průtah frekventované silnice II. třídy. V návaznosti na územní plán se během pěti let podařilo připravit a schválit projekt komplexní přestavby prostoru návsi. Tedy řešení problému, se kterým se potýká nejedna obec.

Holubov – charakteristika řešení a realizace veřejného prostoru v rámci celého územního plánu

Správním územím obce Holubov jako celek o výměře 1 556 ha je rozloženo od východního okraje masivu hory Kletě až do údolí soutoku Křemežského potoka s Vltavou v místě hradu Dívčí Kámen a sousedící lokality keltského hradiště. Je složeno z vlastní obce Holubov a místních částí Krasetín (úpatí Kletě) a Třísov při keltském hradišti nad údolím Vltavy. Kvalita tohoto prostředí včetně lanovky z Krasetína na vrchol Kletě zde ovlivňují vznik celoročních soukromých aktivit v turistických a rekreačních službách. V 90. letech byl stabilizován kartonážní závod Artypa (nyní Grafobal) a začal se uskutečňovat zvýšený zájem o rozvoj trvalých zařízení pro turistiku a rekreaci s celoročním provozem.

Holubov – územní plán (výřez)

S ohledem na tento vývoj se obec rozhodla permanentně aktualizovat všechny územní koncepční podklady za účelem specifikace veřejného zájmu obce v přímém kontaktu s místními podnikatelskými subjekty. Stabilita pracovních příležitostí zde podmiňuje přestavbu občanské vybavenosti se spoluúčastí obce.

Holubovský rybník

Oddělení průjezdní dopravy obcí od každodenní dopravní obsluhy intenzivně zastavěného obytného území po obou stranách průjezdu bylo provedeno v místních podmínkách propojováním obslužných komunikací paralelním rozvedením dopravy mezi historickou a novodobou zástavbou, a sice na základě předem dohodnutých záměrů schválených v územně plánovací dokumentaci. Vznikla segregace dopravy v klidu, pěší a cyklistické chodníky společně s dopravně-inženýrskými investicemi propojujícími jednotlivé části zastavěného území obce v základní ose veřejného zájmu – podnik Grafobal v údolí Křemežského potoka, železniční nádraží ČD s volnočasovým centrem v okolí Holubovského rybníka a historické návsi ve starém Holubově. Ve veřejném zájmu šlo o přirozenou konfrontaci soukromých a obecních zájmů s cílem realizace altruismu na veřejných plochách v majetku obce a to nejen pro trvalé obyvatele, ale pro všechny návštěvníky.

Vznikl centrální vícefunkční celek veřejných prostor v centru obce slučující funkce každodenní občanské vybavenosti s aktivitami a atraktivními lokalitami nadmístního významu. Je to soubor polyfunkčních objektů obecního úřadu, obřadní síň, expozice a kanceláře CHKO Blanský les v návaznosti na veřejné kulturní zařízení obsahující trvalou restauraci s rozšířenými prostory do předsálí víceúčelového sálu pro konání kulturních akcí (divadelní představení, pořádání plesů atp.). Nedílnou součástí této investice jsou parkové úpravy v přednádražím prostoru a vodní plocha Holubovského rybníka jako zázemí všech objektů polyfunkční občanské vybavenosti s volně přístupnými plochami pro celoroční rekreaci jak místních obyvatel, tak návštěvníků obce. Výsledkem tohoto víceletého úsilí je sloučení hlavních veřejných prostranství za železniční stanicí s administrativně-kulturním, turistickým a společenským centrem obce s pokračující prostorovou návazností na rozšířené prostranství v celém okruhu vodní plochy Holubovského rybníka. Tato plocha pokračuje dále průchodem do historické holubovské návsi komunikačně propojené s areálem technických služeb, požární zbrojnice a dalšími pomocnými prostory pro obec na samém okraji zastavěného území. Odtud lze pokračovat po cykloturistické stezce ve směru Krasetín k masivu Kletě. Na této trase je přirozenou dominantou na svazích mezi obcí Holubov a místní částí Krasetín kaple sv. Anežky České vysvěcené před dvěma lety. Dominanta kaple je situována při hlavní trase výjezdu silnice III. třídy

z Holubova směr Krasetín (Klet). Uvedené souvislosti a prostory jsou realizovány tak, že nezatěžují obec přemírou péče o údržbu takto provozovaných veřejných prostranství. Je to tím, že se tyto pozemky, vodní plochy, toky, chodníky, místní komunikace a hřiště staly součástí každodenního života v obci, a to celoročně. Pro zajímavost dodejme, že se v zimě sezonní letní restaurace na břehu zamrzlého Holubovského rybníka stane oblíbenou tribunou pro diváky a současně šatnou s potřebným zázemím pro veřejnost provozující zimní sporty.

Kaple sv. Anežky České – Holubov / Krasetín

Rovná – příklad návaznosti veřejného prostranství návsi na volnou krajinu

Typická malá venkovská obec s počtem cca 300 trvalých obyvatel, spravující katastrální území o výměře 430 ha na Strakonicku, ve vzdálenosti cca 10 km od města. Zastavěné území i zastavitelné plochy obce jsou účelně a trvale regulovány soustředěným pojetím zástavby obklopující návsní prostranství a to jak v jeho historické podobě, tak i v novodobé, rozšířené o další navazující prostory směřující z návsi do krajinného zázemí, propojené systémem krátkých úseků místních komunikací. Úpravy v návsním prostoru jsou systémově členěny na návsní kapli s parkovou úpravou a pomníkem padlých a návsním rybníčkem a víceúčelovou plochu sportovního hřiště společně s dětským koutkem. Návsní prostor má svůj solidní, střídmě vypracovaný mobiliář (lavičky, odpadkové koše, dětské herní prvky). Je zde samostatně, ale současně v přímém kontaktu, řešena doprava v klidu v návaznosti na víceúčelový objekt občanské vybavenosti a objekt obecního úřadu.

Protože existující souvislosti s obsluhou obce sledují původní historické trasy (přeložka silnice I/4 Strážný – Strakonice – Praha), je pro další rozvoj obce možné účelově participovat na využívání kvalitní volné krajiny u Rovenského rybníka podél vodoteče Rovenského potoka. Základní premisou byly sportovní aktivity mládeže a dospělých sloučené s pravidelnou činností místního sboru dobrovolných

Rovná – volnočasový prostor

hasičů, které nebylo vhodné realizovat v rámci již upravených ploch návěsího prostoru, byť poměrně rozsáhlého. Zmiňované potřeby hasičů a sportovců jsou realizovány na upravené zpevněné zatravněné ploše podél břehu Rovenského rybníka. Vznikl zde volnočasový prostor mezi vyústěním a pokračováním návěsí místní komunikace a vodní plochou. Úpravy jsou provedeny tak nenásilným způsobem, že v době, kdy se pozemek louky nevyužívá pro účely sportu a výcviku hasičů, se tato plocha veřejného prostranství jeví jako kvalitně posečený trávník. Tento prostor uzavírá přirozené udržované stromořadí, jehož součástí je z části otevřený víceúčelový objekt sloužící nejen jako sklad sportovních potřeb a šatna, ale hlavně k pořádání spolkových akcí spojených s pobytem ve volné krajině. Obliba tohoto prostoru, který je v přímém kontaktu s historickou návší, vzrostla do té míry, že pořádání těchto akcí si vynutilo doplnění víceúčelového objektu o zařízení k podávání občerstvení, které souviselo s akcemi nejen na uvedené ploše vedle rybníka, ale i s akcemi pořádanými obcí v historickém návěsího prostoru. Za poslední dva roky četnost pořádání veřejných společenských akcí na takto upravených pozemcích veřejného prostranství ve volné krajině vyústila v další zpestření programu akcí. Zvláště v letním období jsou na břehu rybníka pořádány kulturní, přednášková a hudební vystoupení, kde klid a pohodu veřejného prostranství spojeného s vodní plochou a překrásným stromořadím podél rybníka oceňují účastníci nejen z řad místních občanů, ale i přespólní z okolních obcí.

Bavorov – komplexní rekonstrukce veřejných prostranství jádra města (městské památkové zóny)

Na základě podmínek stanovených územním plánem, který nabyl platnosti v roce 2008, pokračovalo město Bavorov v uskutečnění programu stanoveného již v průběhu zpracovávání územního plánu. Záměry přijatých rozhodnutí města pro uplatnění veřejného zájmu vznikly na základě požadavků trvale žijících obyvatel na přestavbu stávajících domovních fondů a to ve všech kategoriích. Dalším momentem bylo obtížné využívání zákonných regulí pro městskou památkovou zónu vyhlášenou v I. polovině devadesátých let, jejíž rozsah je pro další vývoj a charakter životaschopné urbanistické skladby města, především v její organizaci, rozhodující. Podnětem pro celkovou regeneraci a přestavbu městského jádra jsou pravidelně se opakující povodňové situace od roku 2002, které vznikají nejenom v záplavových územích řeky Blanice, ale i na potočnických vodotečích Bavorovského a Bílského potoka. Uvedená fakta způsobila detailnější vymezení funkčního začlenění ploch jak v zastavěném, zastavitelném území, tak především ve volné krajině obklopující Bavorov a jeho místní části. Konkrétní rozsah velikosti takto řešeného území města je celé správní území v rozsahu výměry 3 500 ha s celkovým počtem 1 520 obyvatel, přičemž ve vlastním městě současně trvale žije 1 250 obyvatel. Následné kroky města byly tudíž orientovány do jeho jádrového území ve smyslu revitalizace městské památkové zóny a jejího vybavení v soudobém standardu požadovaných kvalit pro dopravně inženýrskou obsluhu.

Komplexní rekonstrukce městské památkové zóny včetně náměstí je navržena v rámci zachovalého středověkého uspořádání zahrnující původní rozměr zástavby s převahou parcelace v uličních frontách o velikosti 150 m² až max. 300 m², především v části určující pro historické

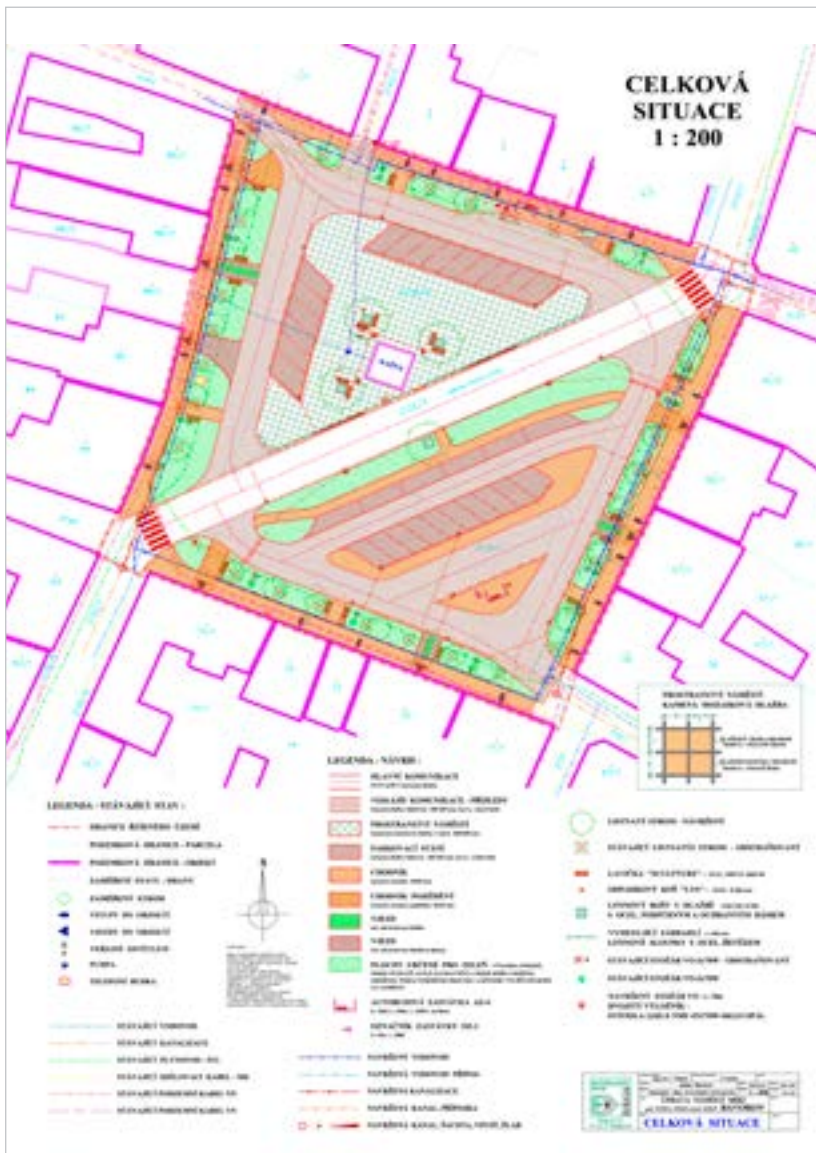

Bavorov – územní studie (koordinační výkres)

město. Protiváhou je původní historický areál hospodářského charakteru založeného Rožmberky a církvi na konci 16. století. Tuto situaci nebylo možné řešit jinak než zpracováním a projednáním územní studie městské památkové zóny v celém jejím rozsahu, zahrnující jak část určující charakter historického města, tak památkovou zónu v části dotvářející charakter historického města. To znamená, že vyhotovení studie je orientováno na konkrétní funkci a architektonický výraz každého objektu v jádru města při respektování neměnnosti rozměrů jeho vnitřních veřejných prostranství a celkové urbanistické skladby města. Pro kvalitu a realizaci veřejného městského prostoru je určujícím hlediskem výsledná podoba náměstí a všech navazujících uličních prostorů vyústěných do dalších veřejných prostranství, které se nacházejí v zázemí celého areálu Panského domu a historické fary s kostelem, společně s prvotními historickými veřejnými

Bavorov – budova místní fary

Bavorov – celková situace

prostory na okraji památkové zóny, ať už se jedná o náměstí Bavora II. nebo konkrétní výstupy hlavních uličních prostorů ve směru Prachatic, Netolice, Volyně a Vodňany. Provázanost jednotlivých konkrétních záměrů sleduje dovybavení veřejných prostranství, a sice vymezením chodníků pro pěší, ploch dopravy v klidu a obnovu městské zeleně ve všech jejích kategoriích. Již v průběhu projednávání územní studie město zahájilo rekonstrukční práce v trasách pěších a uličních prostorů, zejména ve směru silnic II. třídy. Dnes je dokončena komplexní regenerace areálu Panského domu se zázemím historického hospodářského dvora a veřejného prostranství (parku) u sousedního areálu rozsáhlého pozemku fary.

Realizovány jsou také vnitřky areálu Panského domu sloužícího současně jako městské muzeum s výstavními prostory a oddací síní vč. atraktivních prostor pro pravidelné konání farmářských trhů v upravených prostorech vnitřních i venkovních. V neposlední řadě je třeba konstatovat, že platná a projednaná územní studie je nadále hlavním podkladem pro realizaci všech veřejných i soukromých zájmů ve městě a byla zapracována do změny územního plánu v intencích její celkové koncepce a doplnění podmínek pro využití ploch s rozdílným způsobem využití.

Vitín

Vitín – návrh rehabilitace veřejného prostranství degradovaného provozem silnice nadmístního významu

Historická náves obce Vitín leží na průjezdu původní historické trasy České Budějovice – Veselí nad Lužnicí – Tábor. Tato silnice byla dlouhodobě využívána jako celorepublikový dopravní tah I/3. I po vybudování přeložky silnice I/3 mimo zastavěnou část obce v trase dálnice D3 zde existuje nadále intenzivní zatížení nadmístní nákladovou dopravou. Návesní prostor zahrnuje jádro vesnické památkové zóny, jejíž vyhlášení podstatně ovlivnilo funkci i vzhled v přestavbách velkých selských dvorů obklopujících historický ulicový návesní prostor.

Tento vývoj způsobil, že se obec rozhodla v uvedeném období let 2007 až 2012 zpracovat základní rozvojový dokument, a sice územní plán zahrnující všestranný rozvoj orientovaný na přestavbu původního historického (periferního) sídla na kvalitní příměstskou obec, jejíž výhodná poloha obklopená masivem hlubockých lesních

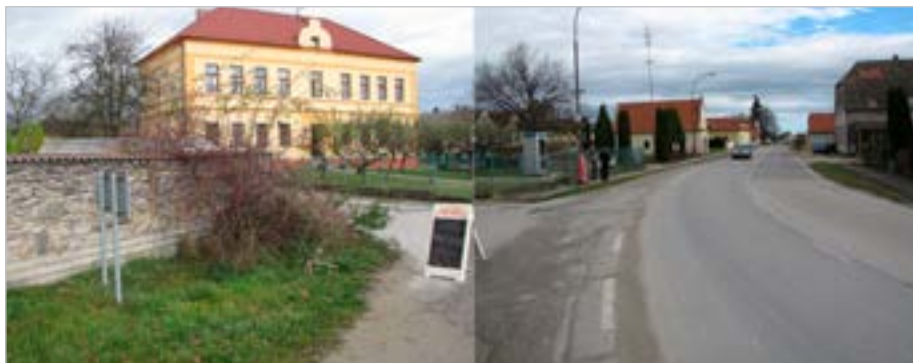
obor ze západní strany a Velechvínským (Třeboňským) polesím z východní strany umožňuje do budoucna hodnotné, klidné a zdravé prostředí pro bydlení v rodinných domech. Přitom se tato situace nachází na základní rozvojové ose OS6 a rozvojové oblasti OB10 Českobudějovického okresu. Důležitou okolností uvedené situace je fakt, že současně provozovaná polovina přeložky D3 a připravovaný IV. železniční koridor jsou umístěny technicky tak, že do prostředí obce, především obytného, nezasahují. Součástí projednávání dnešního průtahu silnice II. třídy (původně I/3) v návrhu územního plánu způsobilo potřebu zpracovat podrobnou dokumentaci pro územní rozhodnutí na úpravu veřejných prostranství v centrální části obce. Důležitým momentem je, že tento úsek se nachází uvnitř vyhlášené vesnické památkové zóny.

Základní premisou pro uvedený záměr se staly konkrétní zkušenosti, potřeby a každodenní situace života lidí v návesním prostoru. Základní myšlenkou bylo nehledat centrum obce a jádro veškeré občanské vybavenosti jinde, neboť adaptabilita původních zemědělských gruntů se prokázala jako efektivní vzhledem k velkému zájmu navrátilivších se původních občanů a jejich potomků do obce. Uvedený úsek návesní ulicovky je ve své historické stopě velice rozmanitý a obsahuje v sobě volné plochy v okolí původní základní školy dnes obecního úřadu, vesnické kovárny s patřičným zázemím a návesní kaple s parkem kolem pomníku padlých. Znovu obnovené a správně pochopené veřejné zájmy jsou v územním plánu a realizační dokumentaci navrženy společně pro obnovení zachovalého genia loci místa návesního prostoru. Cílem tohoto projektu zahrnujícího vnitřní historický veřejný prostor v délce jeho komunikační osy 350 m je revitalizace všech funkcí zahrnující veškeré atributy občanské vybavenosti. Projektová dokumentace byla všestranně projednána nejenom na úseku stavebně správním, ale především s občany a správci komunikací a sítí.

Vitín – vesnická památková zóna

Přiložený snímek odhaluje nezodpovědnost původního silničního investování do průtahů hlavních dopravních os v malých obcích, které se nemohly nikterak bránit. Vidíte provizorní bezbřehé rozšíření asfaltu dvojsměrné komunikace tak, že s velkými obtížemi je svedena povrchová voda do žlabů, které v mnohých případech deštových přívalů přetékají do vstupů jednotlivých objektů. Dále jsou nebezpečné situace zastávek hromadné dopravy vedle úzkých chodníků.

Vitín – komunikace s rozšířeným asfaltem

Kontrastním je vzednutí silnice v podélné i příčné ose o cca až 75 cm nad její původní niveletu, takže vozidla autobusů a těžké nákladní dopravy svými motory a koly jsou prakticky na úrovni přízemních oken obytných usedlostí. Je nutné zdůraznit tyto extrémy, protože projednání záměru obnovy historické návsi bylo velice obtížné, ale nakonec vedlo k pozitivním dohodám o nadřazenosti bezpečnosti provozu jak pěšího, obytného, tak i vozidlového. Povrchy komunikací hlavních, vedlejších, pěších a odstavných ploch jsou diferencované a účelně tvarované se zohledněním priority pěšího prostoru, oddychových prostorů a účelně vybavených ploch pro dopravu v klidu. Projekt veřejných prostranství zde obci přináší absolutní uvolnění z krutého sevření přežívajících historických zvyklostí, ve kterých tato obec musela žít více než pět desetiletí od nárůstu vozidlové hromadné a nákladní dopravy na hlavních silničních tazích. V celém úseku návsního veřejného prostranství je znovu obnoven jeho obytný charakter a jeho okamžitá způsobilost využívání klidových prostor v zázemí u obecního úřadu, parku u kapličky a bezkolizního umístění dopravy v klidu.

Závěr

Všimněme si, co bylo ve všech případech charakteristické pro ukotvení veřejného prostoru a jeho následné formování. Podmínkou realizací na plochách určených pro veřejný prostor bylo v předstihu vyřešení vlastnických vztahů, tj. výkup a směna pozemků. Proto bylo možné projednat stanovené prostorové uspořádání specifické pro každé vymezení zvlášť. Ve všech případech bylo dále nutné zabývat se souvisejícími vztahy k obsluze a reálnosti funkcí v dané obci. Například realizace polyfunkčních obecních objektů – obecních domů, které jsou jakýmsi přístavištěm, záchytným bodem místní komunity.

Název konference a stejně tak název našeho příspěvku obsahuje mimo jiné otázku, jak je – jak by mohla být v územně plánovací dokumentaci, především v územním plánu, vyjádřena koncepce veřejného prostoru. A umožňuje to vůbec současná legislativa a metodika zpracování územně plánovací dokumentace? Ta s pojmem veřejný prostor vůbec nepracuje. Vypadá to, jakoby vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území tajila, že územní plánování je práce s prostorem, tvorba prostorů a územní plán je matricí pro tvorbu prostoru.

A je to právě veřejný prostor, který stmeluje individualizované, do sebe jakoby uzavřené fragmenty území, urbanistické struktury i krajiny. Veřejný prostor musí být základem urbanistické koncepce.

A ještě jeden důležitý poznatek. Často se setkávám s postesknutím ze strany malých obcí, že jsou v této problematice ponechány svému osudu. Přetahovaná o práci, o zakázky, které jsme aktéři i oběti, tomu jen nahrává.

Na prezentovaných jihočeských obcích jsme byli svědky přirozených příběhů územního rozvoje obcí, jejichž pointa je jednoduchá – obec spolupracuje s odborným pracovištěm, ke kterému má důvěru, dlouhodobě, přičemž souběžně řeší i dílčí požadavky. Tím projektant proniká hlouběji do místních problémů a současně pomáhá obci porozumět obsahu a poselství územního plánu, které jsou při standardní aplikaci těžkopádné metodologie územního plánování zvláště laikům málo srozumitelné.

*Ing. arch. Václav Štěpán
Architektonický atelier ŠTĚPÁN*

Ing. arch. Miroslav Tůma

TVORBA VEREJNÉHO PRIESTORU V RUŽINOVE

● Patrícia Hanzalíková

Mestská časť Bratislava-Ružinov, je jednou z najväčších a najľudnatejších zo sedemástich mestských častí hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy. Zahŕňa tri katastrálne územia Nivy, Ružinov a Trnávku. Celkové územie Mestskej časti Bratislava-Ružinov (ďalej len MČ) má rozlohu okolo 39,7 km² s vyše 68 tisíc obyvateľmi.

Z histórie Ružinova pôvodne boli na dnešnom území Ružinova lúky, pasienky, nivy a háje popretkávané ostrovmi a ramenami Dunaja. Pri nich sa po prvýkrát 3 500 rokov p. n. l. usídlili ľudia. V blízkosti Bratislavy viedli cez Dunaj dva brody, pri hornom vznikla stredoveká obec Prievoz. Až do regulácie Dunaja v 19. storočí bol Prievoz pravidelne zaplavovaný. Pôvodný poľnohospodársky charakter Ružinova v 19. storočí začal nahrádzať priemyselný. Na území Ružinova vznikli významné priemyselné objekty, napr. Klingerova továreň na výrobu lanového, jutového a konopného tovaru, Kablo na výrobu elektrotechnického materiálu, chemická továreň Gumon, rafinéria Apollo, vybudoval sa Zimný prístav. Rozvoj priemyslu priniesol aj vznik robotníckych kolónií na Nivách – kolónia Klingerka, na Trnávke Masarykova kolónia, ktorá je zapísaná do zoznamu pamätihodností MČ, vznikla v 20. rokoch min. storočia, je postavená na vejárovitom pôdoryse. Najstaršie časti Ružinova sú Prievoz a Trnávka, v období pred 1. sv. vojnou boli samostatnými obcami. V 50. rokoch 20. storočia bol vybudovaný rozsiahly petrochemický kom-

binát Slovnaft, ktorý nadväzuje na bývalú rafinériu Apollo. Začiatkom 60. rokov došlo k významnej urbanizácii obytnejho prostredia, vznikli rozsiahle obytné sídliská Štrkovec, Ostredky, Trávniky a Pošeň.

V súčasnosti je územie mestskej časti Bratislava-Ružinov (Bratislava 2) tvorené rôznorodými funkčnými plochami a prevádzkovými väzbami s potenciálom rozvoja celomestského, regionálneho až medzinárodného významu. Na území MČ sú situované najvýznamnejšie dopravné ťahy s dopravnými plochami, ako je na západe hlavná autobusová stanica Mlynské nivy, na východe medzinárodné letisko M. R. Štefánika, verejný a nákladný prístav, Bratislavská ústredná nákladná stanica a ich vzájomné prepojenie na cestnú sieť prostredníctvom diaľnice európskeho významu D1, ako aj mostovým prepojením cez Dunaj do Petržalky (Bratislava 5) – Prístavným mostom a mostom Apollo. Nachádza sa tu tiež najväčší strategický podnik rafinéria Slovnaft. Na území Ružinova funkčne prevažujú obytné zóny vzniknuté v minulom storočí, dopĺňané o novú bytovú výstavbu a novo vznikajúce zóny občianskej vybavenosti a služieb, buď revitalizáciou, transformáciou pôvodných výrobných areálov na mestské polyfunkčné prostredie alebo využitím ešte nezastavaných území. Ako príklad je možné uviesť na nábreží Dunaja vzniknuté obchodné centrum Eurovea, pri Zlatých pieskoch v smere na letisko v časti Trnávka veľké nákup-

né centrum Shopping Pallace, Avion, Ikea, Hornbach, v časti Nivy administratívno-obchodné centrum Apollo Business Center, najnovšie nákupné centrum Central. Ďalej sú to objekty kultúry, Slovenské národné divadlo, športu ako napr. zimný štadión Vladimíra Dzurilla s pristavanou novou halou pre hokej a curling. V našej mestskej časti sa nachádzajú s obľubou vyhľadávané prírodné rekreačné oblasti ako je jazero Zlaté piesky, Štrkovecké jazero, jazero Rohlík, biokoridor Malého Dunaja, hrádza na ľavom brehu hlavného toku Dunaja, umožňujúce rekreačné a športové aktivity. Ružinov má vysoký potenciál a je atraktívnou a vyhľadávanou mestskou časťou, ako pre bývanie, podnikanie v oblasti administratívy, obchodu, služieb, tak aj kultúrneho, spoločenského, oddychového a športového využitia.

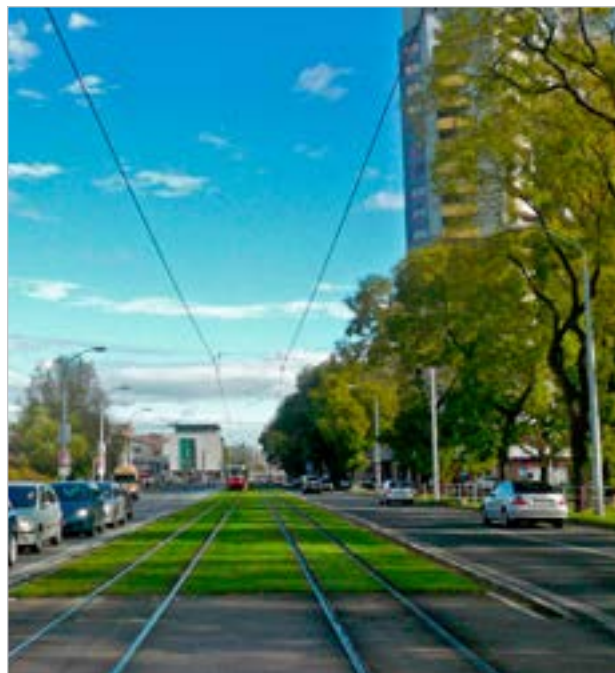

Historická fotografia z roku 1960 – sídliská Trávniky, Pošeň, Prievoz

Zdroj: Ružinovské Echo

Historická fotografia z roku 1964 – ulica Záhradnícka s pokračovaním na Ružinovskú
Zdroj: Ružinovské Echo

Súčasný pohľad na Záhradnícku ulicu s pokračovaním do Ružinovskej

Mestská časť Bratislava-Ružinov ako významné urbanizované prostredie, je od septembra 2007 regulované platným **Územným plánom hlavného mesta SR Bratislavy** (ďalej len ÚPN), následne zmeny a doplnky 01 a 02, s účinnosťou od 1. 2. 2012. Mestská časť tvorí východnú až juhovýchodnú oblasť mesta, ktorá je súčasťou vnútorného mesta. Ťažiskovú urbanizačnú os tvorí mestotvorná východná radiála – Ružinovská ulica, ktorú možno považovať za základnú a smernú pre formovanie prostredia, v podobe priamej línie, na ktorú nadväzujú prevažne obytné sídelné štruktúry s prvkami zelene, zelených plôch (parky, voľná zeleň a iné) vo forme otvorených priestranstiev. Ružinovská radiála smeruje od dopravného uzla, t. j. od mimoúrovňovej križovatky Bajkalská – Ružinovská po obrátisko električkovej trate v priestore Vrakovskej cesty pri predletiskovom priestore (výrazná východná radiála hlavného mesta). Uvedená východná radiála vytvára jeden z najvýznamnejších diaľkových priehľadov mesta. Pozdĺž osi mestskej triedy sú umiestňované ťažiskové mestotvorné funkcie, s dôrazom na identifikáciu uzlových priestorov s dodržaním charakteru mesta v parku.

Verejné priestory a verejné priestranstvá sú v zmysle ÚPN v grafickej časti spravidla regulované a znázornené ako biela plocha, t. j. plocha bez číselného kódu – Námestia a ostatné komunikačné plochy. Sú to plochy verejne prístupné nezastavané plochy v meste ohraničené inými funkčnými

Výrez z grafickej časti ÚPN 2007, Priestorové usporiadanie a funkčné využitie územia – Komplexné riešenie

plochami, kde pod úroveň terénu je možné umiestňovať zariadenia a vedenia technickej infraštruktúry, podzemné parkovacie garáže, podjazdy, podchody pre chodcov, prevádzky občianskej vybavenosti určenej pre širokú verejnosť. Súčasťou plôch námestí a koridorov sú spravidla zeleň, mestský mobiliár, prvky verejného osvetlenia, prvky dopravného značenia, výtvarné umelecké diela. Verejný priestor tvorí súčasť aj iných funkčných plôch, podrobnejšie sa reguluje v pripravovaných územných plánoch zón jednotlivých mestských častí. Naša mestská časť v súčasnosti obstaráva niekoľko územných plánov zón, najnovšie sa spracúvajú územia veľmi atraktívne ako pre investorov, tak aj pre občanov. Riešené územie tvorí okolie Ružinovskej, Bajkalskej, Trnavskej, Drieňovej ulice a obľúbeného Štrkoveckého jazera, t. j. ÚPN-Z Bajkalská – roh; Štrkovecké jazero; Bajkalská, Drieňová. Okrem iného sa obstarávajú napríklad územné plány zón Trnávka, Krajná – Bočná; Trnávka – Stred.

Na pár úspešných **príkladoch riešenia verejného priestoru a verejných priestranstiev v Mestskej časti Bratislava-Ružinov** chceme ukázať tendencie a snahu ako samosprávy, tak obyvateľov, investorov a projektantov, o vytváranie reprezentatívneho a zároveň príjemného prostredia pre všetky vrstvy a vekové kategórie obyvateľstva.

Medzi jeden z obľúbených verejných priestorov patrí **nákupno-administratívne centrum Eurovea**, ktoré je situované na ľavom brehu Dunaja v dotyku s historickým centrom, medzi dvomi mostami, najnovším mostom Apollo a najstarším na území Bratislavy – Starým mostom, zo severu je ohraničené Pribinovou ulicou. Zároveň sa nachádza v blízkosti novej budovy Slovenského národného divadla, s ktorou je prepojené Námestím M. R. Štefánika s pamätníkom Štefánika a sochou leva so znakom Československa, ktoré sú dominantami námestia, aj pešej promenády. Námestie sa nachádza medzi dvomi objektmi nákupného centra, ktoré sú navzájom prepojené podzemnými podlažiami, s centrálnou plošnou fontánou. Polyfunkčné centrum bolo vybudované na území bývalého prístavu, kde sa prevažne nachádzali objekty skladov, okrem iného aj unikátny objekt skladu č. 7, ktorý bol súčasťou Zimného prístavu a je zaradený medzi národné kultúrne pamiatky ako technická pamiatka. Budova bola postavená v 20. rokoch minulého storočia vo funkcionalistickom štýle, v rokoch 2006 a 2007 bola úspešne rekonštruovaná a obnovená investorom nákupného centra Eurovea a citlivo zakomponovaná k novovzniknutým objektom. V blízkosti nákupného centra sa nachádza významná administratívna budova Ministerstva vnútra SR, z rokov 1931–1932, zapísaná do zoznamu pamätihodností. Pozdĺž nákupného centra je vytvorená pešia zóna, nábrežnou promenádou. Promenáda spolu

Námestie M. R. Štefánika

Pešia promenáda – Eurovea

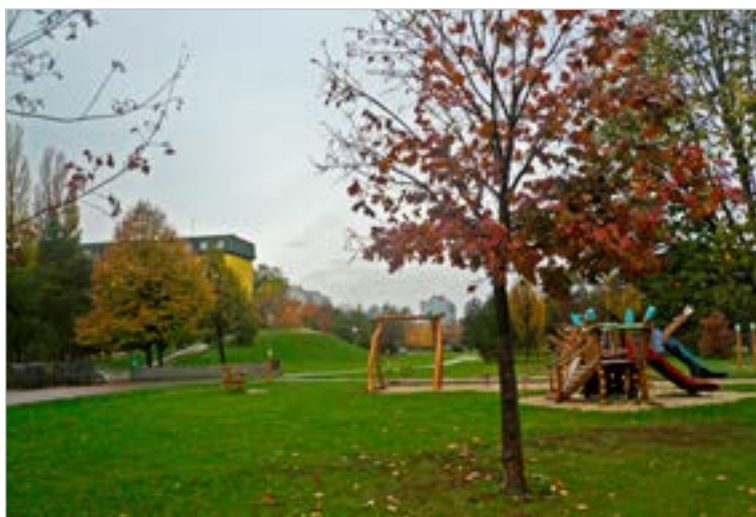
s bulvárom Pribinova spájajú Ružinov so Starým Mestom. Vzniknutá promenáda umožnila ľuďom bezprostredný kontakt s vodným tokom, ktorý je vytvorený lineárnou spevnenou plochou, so širokým pásom zelene, vysunutými mostovými lávkami nad hladinou Dunaja, osadeným moderným mobiliárom, využívaným na relax a šport, otvorenými reštauráciami prevádzkami nachádzajúcimi sa v parteri, orientovanými na južnú stranu s výhľadom na rieku prostredníctvom letných terás. Verejné priestory EUROVEA – Bulvár v roku 2010 získali cenu CE-ZA-AR za architektúru – exteriér, autori projektu architekti Branislav Kaliský, Marek Varga, Miroslav Vrábel, Ján Kodoň a Michael Desvigne. Areál Eurovea je vyhľadávaný aj pre konajúce sa rozmanité kultúrne, spoločenské a športové podujatia.

Nasledujúcou veľmi vyhľadávanou lokalitou je okolie jednej z troch vodných plôch v severnej časti Ružinova, nachádzajúcej sa v stabilizovanom území, **areál Štrkoveckého jazera**. V 50. rokoch minulého storočia z Malého

Okolie Štrkoveckého jazera

Park Ostredková s detským ihriskom

Dunaja až sem siahalo Mlynské rameno, ktoré bolo zrušené kvôli výstavbe sídliska. V jazere, ktoré ostalo, začala ťažba štrkopieskov pre účely stavebníctva okolitých sídlisk. Na začiatku 90. rokov bolo jazero veľmi znečistené, malo neupravené brehy a bola tendencia zasypať ho. Našťastie sa od zámeru upustilo, okolie jazera sa revitalizovalo a vytvoril sa športovo-rekreačný areál Radosť s najväčším detským ihriskom doplneným o drobnú občiansku vybavenosť. Okolo jazera je vybudovaný bežecký okruh využívaný širokou verejnosťou, štrková pláž a celé jazero má vytvorený peší ťah so širokým pásom zelene, s rôznorodou výsadbou drevín. Areál je ohraničený tromi frekventovanými komunikáciami 1. a 2. triedy Bajkalská, Drieňová, Ružinovská s hlavnou cyklotrasou a Sabinovskou ulicou 3. triedy, čo mu umožňuje dobrú dopravnú dostupnosť, ale zároveň sa nachádza medzi rušnými komunikačnými ťahmi. Priestor je takmer otvorený, na brehu sa nachádza stavba hotela Junior s letnou terasou orientovanou ku jazeru, ktorá vytvára dominantu danému priestoru. Štrkovecké jazero je veľmi obľúbené a vyhľadávané, svojou bohatou flórou a faunou pomáha zjemniť rušivé vplyvy

okolía a dokáže vytvoriť príjemné miesto pre oddych. Je kultúrno-spoločenskou, oddychovou a športovou lokalitou, v ktorej sa počas celého roka usporadúva niekoľko rozličných podujatí, napr. Ružinovské hody a pod. Pre reguláciu samotného územia Štrkoveckého jazera a príľahlých pozemkov sa v súčasnosti obstaráva už spomínaný územný plán zóny Štrkovecké jazero, ktorého cieľom je posilniť rekreačný charakter lokality a reguláciou usmerniť zábery investorov, aby vznikol súlad medzi obyvateľmi, investormi a samosprávou.

Oblúbenou a navštevovanou lokalitou v mestskej časti je aj revitalizovaný **park Ostredková**, nachádza sa v centre sídliska Ostredky. Park je vymedzený obytnými viacpodlažnými domami a soliternými stavbami občianskej vybavenosti (napr. základná a dve stredné školy, nákupné stredisko Budúcnosť). Do parku je výborná dostupnosť z príľahlých sídlisk peším ťahom. Park bol v ostatných rokoch revitalizovaný, rovinatý terén bol zatraktívnený o umeľý kopec, využívaný hlavne v zimnom období deťmi. Priestor bol doplnený o chýbajúce detské ihrisko, upravili sa pešie trasy, vynovili mobiliár a doplnili sa prvky drevín. Je populárny hlavne vďaka vysokému podielu zelene a drevín, ktoré vytvárajú kludovú a nerušenú zónu pre rodiny s deťmi, študentov, seniorov bývajúcich v blízkom okolí.

Mestskej časti Ružinov záleží okrem iného aj na modernizácii vnútroblokov obytných sídlisk, ktoré sú verejným priestorom, zároveň však zabezpečujú intimitu pre obyvateľov príľahlých obytných domov. K takým-

to úspešným revitalizáciám v posledných rokoch došlo aj na území Nív, vo vnútri **obytnej časti Ružová dolina**, ktorá vznikla v 50. rokoch minulého storočia a patrí medzi jednu z najkvalitnejších obytných štvrtí v mestskej časti, bola vybudovaná ako súčasť urbanistického konceptu mesta pre 60 tisíc obyvateľov v „F“ obvode Bratislavy. Vnútroblok je obkolesený viacpodlažnými obytnými domami popri uliciach Ružová dolina, Prievozská, Trenčianska s hlavnou cyklotrasou a Miletičova, doplnenými o mestskú knižnicu s letnou terasou orientovanou do parku. V centre parku sa nachádza obľúbené letné kúpalisko Delfín od Karola Paluša, ktorý bol popredným slovenským architektom a urbanistom a je autorom aj príľahlých obytných domov, ktoré sa dodnes nazývajú „Palušáky“. Kúpalisko a 5 vežových domov, nachádzajúcich sa v okolí, sú zapísané do zoznamu pamätihodností a získali Cenu Dušana Jurkoviča. Po stranách kúpaliska sa nachádza objekt detskej škôlky a bývalých jasiel (v súčasnosti je budova využívaná organizáciou Červeného kríža), ktoré nadväzujú po oboch stranách na detské ihriská obkolesené plochami zelene. Revitalizáciu prešlo zatiaľ jedno z dvoch detských ihrísk, boli vy-

Park Ružová dolina s obytnými domami „Palušákmi“

Dulovo námestie

novené preliezky pre deti, areál bol doplnený o športové náradie a nový mobiliár. Vnútrotný areál Ružovej doliny zabezpečuje potrebnú intimitu a kľudovú zónu, obslužné komunikácie a plochy pre statickú dopravu sú sústredené na okraji obytných budov.

Úspešné **revitalizácie obytných vnútroblokov prebehli aj v obytných častiach Starého Ružinova na Jégeho a Palkovičovej ulici**, kde sú detské ihriská a zelené plochy situované prevažne na strešných konštrukciách podzemných garáží, čo predstavuje technicky náročnejší spôsob obnovy vnútroblokov, obkolesené sú viacpodlažnou zástavbou obytných budov, s napojením na objekty detských škôlok a jasí a lokálnu občiansku vybavenosť.

Na území mestskej časti sa nachádza aj niekoľko menších námestí, jedným z obľúbených je **Dulovo námestie**, ktoré sa nachádza v časti Nivy, na dôležitom dopravnom ťahu, je vymedzené ulicami Páričkovou, Kvačalovou, Košickou a Trenčianskou ulicou. Námestie dostalo súčasnú podobu na konci 50. a začiatkom 60. rokov minulého storočia.

Obytné bloky, ktoré vymedzujú priestor námestia, spolu s hotelom Apollo, Domom posádkovej hudby a fontánou Milencov, nachádzajúcou sa v centre námestia od známeho akademického sochára Alexandra Trizuljaka, sú tiež zapísané do zoznamu pamätihodností. Námestiu dominuje hotel Apollo, t. j. niekdajší hotel Dukla od známeho slovenského architekta Štefana Svetka a obytné domy s obchodným parterom, ktoré dávajú námestiu mestský charakter. Námestie vytvára príjemné miesto pre krátkodobý relax a odpočinok v exponovanom území.

Uvedených pár príkladov z verejného priestoru nachádzajúcich sa v Mestskej časti Bratislava-Ružinov poukazuje na záujem jej obyvateľov, investorov, projektantov a samosprávy na spolupodieľaní sa na vytváraní príjemného a atraktívneho prostredia pre súčasné aj budúce generácie. Spomenuté projekty priniesli pozitívne výsledky, zdvíhajú štandard jednotlivých lokalít, čo prispieva k celkovej vyššej úrovni bývania a žitia v mestskej časti a sú zároveň výzvou pre ďalšie pripravované projekty.

Foto © archiv autorky

*Ing. arch. Patrícia Hanzalíková a kolektív
Referát územného plánovania
Mestská časť Bratislava-Ružinov*

ZELEŇ VO VEREJNOM PRIESTORE A VEREJNÝCH PRIESTRANSTVÁCH V MESTSKEJ ČASTI BRATISLAVA-RUŽINOV

 Zuzana Pallaghyová

Funkcia zelene vo verejnom priestore

Rozvoj industrializácie a stavebníctva prináša okrem pozitívnych výsledkov aj mnoho negatívnych činiteľov, ktoré ovplyvňujú životné prostredie. Preto je zeleň dôležitou a nenahraditeľnou súčasťou životného prostredia. Jej úloha vystupuje do popredia najmä v urbanizovanom prostredí s veľkým podielom zastavanej plochy a vysokou koncentráciou obyvateľstva.

Zeleň sa definuje ako vegetačná úprava (dreviny, kvetiny, trávnik, stavebné prvky) určená na oddych a rekreáciu. Ako obyvatelia bežne vnímame najmä jej estetickú funkciu. Sprevdáza nás na ceste do práce, hrajú sa v nej naše deti, v lete sa pod korunami vysokých stromov chránime pred horúcim slnkom.

Ak sa však na chvíľu vrátíme do školy na hodiny biológie, chémie a fyziky, môžeme vidieť zeleň aj z celkom iného pohľadu – napríklad ako zložitý ekosystém na ozdravovanie ovzdušia. Pri asimilácii rastliny spotrebujú veľké množstvo oxidu uhličitého a vylučujú kyslík. Zistilo sa, že jeden zdravý dospelý strom s výškou 25 m dokáže vyprodukovať kyslík pre 10 ľudí.

To nie je všetko. Rastliny a trávnaté plochy spomaľujú kolobeh vody v prírode. Dažďová voda sa zachytáva na listoch stromov a v trávniku. Koreňový systém rastlín zadržiava vlahu a tým spomaľuje zasakovanie vody do pôdy. Týmto vlastne zeleň plní dôležitú protipovodňovú funkciu.

Zeleň okrem toho zmiernuje teplotné výkyvy medzi dňom a nocou. Rozdiely v teplote medzi zelenými plochami a plochami bez zelene dosahujú 3–9°C. Rozdiel v relatívnej vlhkosti vzduchu je 15–30 %.

Zeleň taktiež vplýva na prúdenie vzduchu. Ide jednak o menej známe vertikálne prúdenie vzduchu, ktoré vzniká na základe rozdielnej teploty rastliny a pôdy. Rastlina pri asimilácii spotrebúva tepelnú energiu. Tento proces spôsobuje v bezprostrednom okolí rastlín ochladenie o 3,5°C. Chladný vzduch je ťažší, klesá dole a vytláča teplý vzduch do strán. Tento jav nazývame vertikálne prúdenie vzduchu. V praxi sa častejšie stretávame s vetrom – horizontálnym prúdením vzduchu. Vhodne vytvorené pásy drevín dokážu zmierniť vietor až do vzdialenosti rovnajúcej sa päťnásobku ich výšky. Najúčinnnejšie sú vetrolamy, ktoré sú polopriepustné vytvorené z dostatočne širokých pásov vyšších a nižších drevín.

Zdravotne významný je vplyv zelene na znižovanie hlučnosti. Zvukové vlny sa pri priechode hustejšími, ale čiastočne priepustnými prekážkami triešťa a ich účinok sa zmiernuje. Najúčinnnejšie sú výsadby umiestnené čo najbližšie k zdrojom hluku alebo k chráneným objektom.

Na čistotu ovzdušia má veľký vplyv protiprašná funkcia zelene. Porasty drevín a trávniky pôsobia ako filter. Čiastočky prachu sa usadzujú na listoch a konároch a zrážkami sa splavujú do pôdy. Najväčší sedimentačný účinok majú rozlične vysoké porasty kombinované s trávnikovými plochami. Mnoho druhov rastlín vylučuje látky, ktoré znižujú množstvo mikroorganizmov v ovzduší. Sú to estery, silice, živice, terpény a najmä fytoncidy. Medzi najúčinnnejšie rastliny patrí väčšina ihličnanov, a z listnáčov napr. orechy (*Juglans*), hrušky (*Pyrus*), čremchy (*Padus*), hlohy (*Crataegus*), lípy (*Tilia*), balzamové topole (*Populus balsamifera*, *P. Simoni*). S uvedenými vlastnosťami súvisí aj schopnosť rastlín odpudzovať hmyz.

Pri tvorbe verejného priestoru sa významne uplatňuje už na začiatku spomínaná estetická funkcia zelene. Zeleň doťvára verejný priestor a začleňuje stavby do nového kompozičného celku. Ako súčasť urbanizovaného prostredia vplýva na ľudí často bez toho, aby si to uvedomovali. Pôsobí pozitívne na psychiku človeka, odbúrava stres a vytvára vhodné prostredie pre pracovné, rekreačné a športové aktivity.

Úlohou záhradného architekta je navrhovanie nových a obnova starších úprav tak, aby čo najlepšie slúžili potrebám obyvateľov. Pritom nemožno zabudnúť na optimalizáciu realizačných nákladov a racionálnu údržbu.

Zeleň vo verejnom priestore sa často zakladá na plochách, ktoré zostanú po ukončení stavby. Prostredie, ktoré takto vznikne, je mnohokrát značne zmenené oproti pôvodným podmienkam. Sortiment drevín, ktorý máme k dispozícii, je našťastie taký mnohotvárnny, že umožňuje výber rastlín pre rôzne podmienky.

Jedným zo základných prvkov sadovníckej kompozície sú dreviny. Z výtvarného hľadiska sú to objemové prvky s rozličnými vonkajšími znakmi – veľkosťou, tvarom, štruktúrou, textúrou a farbou.

Pri tvorbe sadových úprav musíme rešpektovať nielen uvedené estetické požiadavky na dreviny, ale aj nároky jednotlivých rastlinných druhov na pôdne, svetelné, teplotné, mikroklimatické podmienky a vlahu. Pri výbere drevín do sadových úprav v Ružinove v prvom rade zisťujeme možnosť použitia pôvodných druhov lužného lesa, ako sú javory (*Acer platanoides*, *A. campestre*), jelše (*Alnus glutinosa*), hraby (*Carpinus betulus*), jasene (*Fraxinus excelsior*), orechy (*Juglans regia*), víby (*Salix alba*, *S. caprea*), lípy (*Tilia cordata*, *T. platyphyllos*) a bresty (*Ulmus carpiniifolia*).

Nevhodne zvolené taxóny a taxonoidy použitých drevín nielenže nedokážu naplniť naše estetické očakávania, ale často v dôsledku nevhodných stanovištných podmienok zaostávajú v raste, nevytvoria svoj typický druhový habitus a farebnosť, v horších prípadoch sú na nich viditeľné prejavy fyziologických ochorení, napríklad žltnutie listov.

Nevhodné stanovištné podmienky mnohokrát spôsobia celkové oslabenie rastliny a tým aj vyššiu náchylnosť na poškodenie chorobami s škodcami.

Dôležitým prvkom sadovníckej kompozície je trávnik. Trávnaté plochy spájajú jednotlivé stavby a prvky sadovej úpravy do jednotného kompozičného celku. Trávnik nemá len estetickú funkciu. Je nenahraditeľný pri tvorbe kyslíka a znižovaní prašnosti. Trávnaté plochy umožňujú zasakovanie dažďovej vody v lokalite kde spadla, a týmto na rozdiel od spevnených plôch, prispievajú k jej harmonickému kolobehu v prírode.

Priebežná obnova sadových úprav

Pre zabezpečenie funkčnosti sadovej úpravy je samozrejmosťou primeraná údržba – kosenie trávnikov, hrabanie lístia, zber nezáhradného odpadu, rezy drevín, zálievka. Sadovnícka úprava je dynamický systém, vytvorený z veľkej časti živými prvkami – drevinami, kvetinami a trávnikom. Jednotlivé druhy stromov majú rôzny vek, ktorý môžu dosiahnuť. Aby sme mali v sadovníckej úprave stále dostatok narastených stromov, väčšinou nečakáme, kým všetky stromy v niektorej lokalite zostarnú, ale často dosádzame nové stromy na miesta, kde sa ešte nachádzajú staršie stromy, o ktorých vieme, že ešte možno niekoľko rokov vydržia, tak aby v čase, keď sa tieto staršie stromy budú musieť odstrániť, boli nové stromy už dostatočne narastené.

Tvorba zelene v Ružinove

Ružinov sa nachádza na území bývalého lužného lesa s bohatým výskytom vodného vtáctva a rôznych obojživelníkov. V pôvodných výsadbách rástli najmä javory (*Acer platanoides*, *Acer campestre*), jeľše (*Alnus glutinosa*), brezy (*Betula*), hraby (*Carpinus betulus*), jasene (*Fraxinus excelsior*), orechy (*Juglans regia*), čremchy (*Padus*), topole (*Populus nigra*, *P. alba*), vrbý (*Salix alba*, *S. caprea*), lipy (*Tilia cordata*, *T. platyphyllos*) a bresty (*Ulmus carpinifolia*). Časť týchto lesov zostala zachovaná v chránenej krajinej oblasti Dunajské luhy.

Neskôr sa na území dnešného Ružinova rozvinula poľnohospodárska a záhradnícka výroba.

Najväčšie obytné súbory v Ružinove vznikli v 60. rokoch minulého storočia. Najprv sa postavili bytové domy, postupne pribúdala infraštruktúra a komunikácie. Postupne sa často, aj s pomocou obyvateľov vysádzali dreviny a zakladali trávniky.

V pôvodných výsadbách v Ružinove pred 40 rokov sa používali najmä javory (*Acer platanoides*, *psedoplatanus*, *sacharinum*) lipy (*Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *T. tomentosa*), jasene (*Fraxinus excelsior*, *F. ornus*, *F. pensylvanica*), javorovce (*Negundo aceroides*),

duby (*Quercus robur*, *Q. rubra*, *Q. petraea*), brest (*Ulmus carpinifolia*), brestovec (*Celtis occidentalis*), z ihličanov najmä borovice (*Pinus nigra*, *P. sylvestris*, *P. strobus*, *P. mugo*), smrek (*Picea pungens*, *P. omorika*) a tis (*Taxus*). Veľa topolov (*Populus nigra*, *P. alba*, *P. Simonii*), mirabeliek (*Prunus cerasifera*) a briez (*Betula*) sa v tomto období vysadilo ako dočasná výplň. Tieto pomerne krátkoveké stromy v súčasnosti prichádzajú do obdobia starnutia a nahrádzajú sa novými mladými drevinami. Pri výbere drevín pre oblasť Ružinova sa naďalej v hojnej miere osvedčujú domáce druhy – javory (*Acer*), lipy (*Tilia*), jasene (*Fraxinus*), duby (*Quercus*), vrbý (*Salix*) a z ihličanov najmä borovice (*Pinus*) a tis (*Taxus*). Popri nich sa používajú osvedčené introdukované dreviny (dreviny, ktoré pôvodne nepochádzajú zo strednej Európy) – brestovec západný (*Celtis occidentalis*), smrek pichľavý (*Picea pungens*) a smrek omorikový (*Picea omorika*).

V súčasnosti je celková výmera verejnej zelene v mestskej časti Bratislave Ružinov 162,7 ha. Táto zeleň je tvorená najmä vnútroblokovo a medziblokovo výsadbou, sprievodnou zeleňou popri komunikáciách a zeleňou v parkoch a na námestiach.

Z verejných priestorov, ktoré sa najviac využívajú na odych a aktívnu krátkodobú rekreáciu obyvateľov spomenieme niekoľko zaujímavých stavieb a sadových úprav.

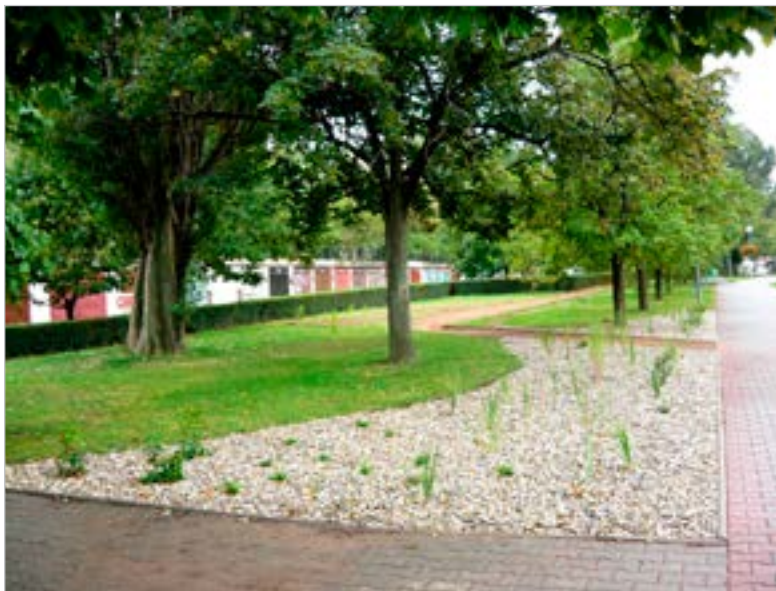
Eurovea – lineárny nábrežný park tvorí jedinečný prvok v systéme bratislavských nábreží – svojou dimenziou je na ľavom brehu rieky výnimočný a má unikátny priestorový potenciál pre vytvorenie miesta, kde bude možné naplno vnímať Bratislavu ako mesto na Dunaji. Primárnym zámerom pri formovaní parku je umožnenie kontaktu s vodným tokom, najsilnejším prírodným fenoménom nielen tejto zóny, ale celého mesta. Lineárny a prírodný charakter parku s primárnym pohybom popri rieke je zvýraznený hlavnou pozdĺžnou pešou komunikáciou – jasne definovanou spevnenou plochou.

Eurovea

Pri realizácii výsadby sa použili druhy a kultivary podporujúce architektúru stavby a prítomnosť vodného toku – vrbý (*Salix alba*), plnokveté čerešne (*Prunus avium* „Plena“), čremchy (*Prunus padus*), okrasné hrušky (*Pyrus calleryana* „Chanticleer“), jarabiny (*Sorbus aria*, *Sorbus aria* „Magnifica“), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior* „Westhofs Glorie“), jelša talianska (*Alnus cordata*), javor poľný (*Acer campestre* „Elsrijk“), javor mliečny (*Acer platanoides* „Emerald Queen“, *Acer platanoides* „Olmsted“) v celkovom počte 300 ks. Na celom území je zrealizovaný závlahový systém.

Štrkovecké jazero sa nachádza pri križovatke Ružinovskej a Bajkalskej ulice. Je miestom oddychu, rybolovu a krátkodobej rekreácie pre obyvateľov a návštevníkov Ružinova. Okolo jazera sú vytvorené trávnaté plochy a bežecká dráha. Na západnej strane jazera sa nachádza areál hier „Radost“ s niekoľkými pieskoviskami, preliezačkami a inými zariadeniami na detské hry. Brehová časť jazera je vysypaná

Štrkové záhony na Štrkoveckom jazere

Vodné vtáctvo na Štrkovéckom jazere

štrkom. Preto sa aj pri obnove niektorých výsadiel v bezprostrednom okolí jazera použili štrkové záhony.

Jazero neplní len spoločenskú úlohu. Leží na hlavnej migračnej ceste vodných vtákov. Obyvatelia tu môžu vidieť rôzne druhy vodného vtáctva – najmä labute (*Cygnus olor*), kačky (*Anas platyrhynchos*) a lisky (*Fulica atra*). Jazero je pomerne plytké. V letných mesiacoch rýchlo zohrieva, čo podporuje rozvoj nežiadúcich mikroorganizmov, rias a siníc. Preto je kvalita vody v jazere pravidelne monitorovaná. Okolo jazera sú vysadené rôzne druhy domácich aj introdukovaných drevín. Okrem javorov (*Acer*), a jaseňov (*Fraxinus*) nesmú v pobrežnej výsadbe chýbať vrbý (*Salix alba*). Esteticky sa v okolí jazera uplatňuje aj introdukovaný druh lieska turecká (*Corylus colurna*).

Park na Ostredkovej ulici sa nachádza v strede sídliska Ostredky. Je izolovaný od rušných komunikácií. V jeho najbližšom okolí sa nachádzajú 3 školy, nákupné centrum, reštaurácia a bytové domy. Park využívajú rodičia s deťmi, dôchodcovia, mládež aj rekreační športovci. Napriek tomu, že park nemá veľmi veľké rozmery, je usporiadaný tak účelne, že v ňom nedochádza ku kolíziám jednotlivých funkcií parku. V centrálnej časti sa nachádza detské ihrisko, na trávinatej ploche vedľa neho sa hrávajú loptové hry, na východnom okraji sa venčia psi. V parku je niekoľko polkruhových odpočívadiel s lavičkami, ktoré vytvárajú dostatočnú intimitu a súkromie.

Zaujímavým prvkom parku je umelý kopec, ktorý vznikol ako zavezená skládka stavebného odpadu. Najviac sa využíva v zime, keď sa na ňom deti sánkujú a skúšajú si prvé spúšťanie na lyžiach.

Zastúpenie drevín v parku je pomerne rôznorodé. Pri tvorbe sadovej úpravy sa využili platany (*Platanus acerifolia*) a staršie stromy z predchádzajúcej výsadby. Sortiment sa doplnil mnohými ďalšími druhmi – katalpami (*Catalpa bignonioides*), jedľami (*Abies nordmanniana*), hrabmi (*Carpinus betulus* „Fastigiata“). V parku je vysadených veľa zaujímavých drevín, napríklad magnólia (*Magnolia*) a kultivary listnáčov so zaujímavými tvarmi korún alebo pestrými listami. Výsadby sú doplnené zahustenými kríkovými skupinami z rôznych druhov borievky (*Juniperus*), vajgélie (*Weigela*), tavelníka (*Spiraea*), zemolezu kapučňového (*Lonicera pileata*), skalníkov (*Cotoneaster*) a iných pestrých kríkov. Toto zastúpenie drevín vytvára dynamickú premenlivosť parku počas celého roka.

Vnútroblok Ružová dolina sa nachádza v západnej časti Ružinova, relatívne blízko centra mesta. Pôdorys vnútrobloku je obdĺžnikový, v centrálnej časti sa nachá-

dza kúpalisko Delfín. Vedľa kúpaliska sa na jednej strane nachádza objekt materskej školy a na druhej strane kompozične podobný objekt Červeného kríža. Na každej strane sa nachádza detské ihrisko a súvislé trávnaté plochy s výsadbou drevín. V blízkosti vnútrobloku sa nachádza trhoviisko, 4 školy, a nákupné centrum, takže vnútroblok hojne využívajú nielen obyvatelia okolitých bytových domov ale aj návštevníci, žiaci a študenti. Vnútroblok bol vybudovaný v 60. rokoch minulého storočia. Po 40 rokoch sme sa pre udržanie je ho ďalšej funkčnosti rozhodli pre jeho revitalizáciu. Cesty a spevnené plochy boli na mnohých miestach poškodené, zariadenia detských ihrísk nezodpovedali požiadavkám nových noriem.

Revitalizácia sa realizovala v severnej časti vnútrobloku v rokoch sa 2009-2011 v rámci programu Operačného programu Bratislavský kraj (OPBK) z prostriedkov (85%) Európskej únie. V rámci tohto projektu sa vykonalo ošetrovanie pôvodných drevín rezom a výrubu starých a chorých stromov. Vo vnútrobloku sa vysadilo 48 nových stromov, väčšinou druhy a kultivary so zaujímavými tvarmi korún alebo farbou listov, ktoré sa v pôvodnej výsadbe nevyskytovali – napríklad ľaliovník (*Liliodendron*), ginko (*Ginkgo*), pestrolisté javory (*Acer platanoides „Rubrum“*) a buky (*Fagus sylvatica „Athropurea“*), pyramidálne hraby (*Carpinus betulus „Fastigiata“*) a stĺpovité duby (*Quercus robur „Fastigiata“*). V obvodových častiach vnútrobloku sa vysadili kvetinové záhony so štrkovým povrchom. V celej lokalite sa obnovili trávniky. Súčasťou revitalizácie bola komplexná obnova detského ihriska. Staré zariadenia pre hry detí nevyhovovali novým normám (STN EN 1176-1 a STN EN 1177) a požiadavkám na bezpečnosť detí. Preto boli nahradené novými certifikova-

Vnútroblok Ružová dolina, prvky na cvičenie pre dospelých

Biskupské čiapykky oddeľujú kvetinové záhony od parkujúcich motorových vozidiel

Vnútroblok Ružová dolina, detské ihrisko pred rekonštrukciou

nými zariadeniami pre širokú vekovú škálu detí a mládeže – od hojdačích koníkov pre najmenšie deti až po lezeckú sieť a kolotoč pre dorastencov. V lokalite Ružovej doliny sa po prvý raz použili exteriérové fitness prvky vo verejnej zelene. Premenou prešiel aj parkový mobiliár. Staré poškodené lavičky sa nahradili novými, osadili sa nové odpadkové koše a koše na psie výkaly. Najväčšou zmenou prešli chodníky a spevnené plochy. Starý asfalt sa nahradil betónovou dlažbou. Dispozičné riešenie chodníkov a spevnených plôch sa nemenilo, realizovali sa v osvedčených pôvodných pôdorysoch. Pre zamedzenie vjazdu do trávnikov a kvetinových záhonov sa osadili zábrany – biskupské čiapykky.

Obnovený vnútroblok je v prevádzke druhý rok a využívajú ho hojne obyvatelia všetkých vekových kategórií.

Vnútroblok Jégého – Palkovičova sa nachádza vo vnútrobloku medzi bytovými domami na streche podzemných garáží v časti Starý Ružinov. Pôvodná stavba bola vybudovaná v 60.–70. rokoch minulého storočia. Pretože na „kopec“ – ako obyvatelia nazývajú plochu na streche garáží, sa z dôvodu možného poškodenia strechy garáží nesmú vysádzať stromy, vybudovala sa na kopci pergola, pod ktorou sa v polotieni dalo sedieť aj v horúcom lete. Aj tento vnútroblok vyžadoval po 40 rokoch obnovu. V rámci revitalizácie sme opravili pôvodnú pergolu a vysadili sme k nej popínave dreviny, ktoré znášajú sucho (Wistaria). Taktiež sa opravili lavičky vo vnútrobloku a dopadové plochy pod detským ihriskom. Z dôvodu možného poškodenia strechy sa nemohla realizovať kompletná výmena zariadení detského ihriska.

Oprava pergoly vo vnútrobloku na Palkovičovej

Opravená pergola vo vnútrobloku na Palkovičovej

Dulovo námestie

Kovové vázy na Dulovom námestí s vysadenými suchomilnými rastlinami

Dulovo námestie

Námestie vytvárajú ulice Košická, Kvačalova a Páričkova. Úprava námestia je architektonická, so zaujímavou kombináciou stavebných materiálov – kameňa, dreva a kovu. Dominantou námestia je kruhová fontána s plastikou. Povrch námestia je riešený kameňom, lávka z Kvačalovej ulice je drevená a nádoby na zeleň sú kovové. Architektúru námestia

dotvárajú stromy s guľatými korunami. Zeleň na Dulovom námestí sa v minulom roku revitalizovala. V záhonoch sa vysadili ruže, obnovil sa trávnik, dosadili sa opadavé listnaté kríky. Pre obnovu výsadiel v kovových nádobách sme zvolili stepný charakter rastlín – rôzne druhy okrasných tráv, kríkov a bylín, ktoré znášajú sucho. Je to z dôvodu, že nádoby sú pomerne plytké, v letnom období sa rýchlo prehrievajú a iné druhy rastlín by v nich uhynuli.

Dobrovoľnícke aktivity a environmentálna výchova

Mnohé projekty, najmä revitalizácie menšieho rozsahu sa realizujú s aktívnym zapojením obyvateľov do tvorby verejného priestoru. Takto sa napríklad revitalizovala predzáhradka pred bytovým domom na Komárnickej ulici, predzáhradka pred bytovým domom na Kupeckého ulici a záhon ruží na Martinčekovej ulici. Práce sa realizujú pod odborným vedením pracovníka referátu životného prostredia alebo dodávateľa.

Výsadba živého plota v predzáhradke na Kupeckého ulici

V Bratislave sa už stali tradíciou aj „Dni dobrovoľníkov“, v rámci ktorých sa obyvatelia venujú verejnoprospešným prácam na údržbe verejných priestranstiev.

Pri Miestom úrade mestskej časti Bratislava-Ružinov je zriadené Stredisko environmentálnej výchovy (SEV). Venuje sa najmä výchove detí a mládeže, a výrobe materiálov s environmentálnou tematikou. Jednou z najúspešnejších akcií SEV je každoročná súťaž „Ružinovská ekologická fotografia“, ktorá podnecuje aktívny záujem obyvateľov o prostredie v ktorom žijú.

Ing. Zuzana Pallaghyová

*Referát životného prostredia a verejno-prospešných služieb
Mestská časť Bratislava-Ružinov*

Použitá literatúra:

HURYCH a kol. *Sadovníctvo I.*

NAGYOVÁ – PALLAGHYOVÁ. *Sadovnícka tvorba.*

Príloha č. 33 k vyhláske č. 24/2003, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z., o ochrane prírody a krajiny.

SERBINOVÁ. *Eurovea – premena priestoru v čase.*

Použité fotografie:

Miroslava Štrosová, Patrícia Hanzalíková, Zuzana Pallaghyová, Katarína Serbinová, Florsad s. r. o.

VEŘEJNÝ PROSTOR V JEZERNÍM MĚSTĚ ASPERN

 Peter Hinterkörner

Jezerní město Aspern patří nejen k největším projektům, který se připravuje ve Vídni, ale taktéž k největším bytovým projektům v Evropě. Vídeň totiž každoročně přijímá asi 50 000 nových obyvatel. Pro vytvoření koncepce a řízení rozvoje nové městské čtvrti byla v roce 2004 založena akciová společnost Wien 3420 AG. Jejimi zakladateli byly Spolková realitní společnost (Bunderimmobiliengesellschaft) a Obchodní agentura Vídeň (Wirtschaftagentur Wien). Protože projekt vzniká na místě bývalého letiště, jsou pozemky budoucí čtvrti ve vlastnictví veřejného sektoru, takže partneři projektu od začátku nebyli žádní soukromí vlastníci. Pozemky sice nepatří přímo městu, ale společností, které stát, potažmo město, ovládají. Rozvojová společnost Wien 3420 vystupuje jako privátní subjekt, ale působí v souladu s městskou správou a samosprávou.

Klíčovými úkoly společnosti jsou:

- spoluúčast na tvorbě územně plánovací dokumentace;
- zabezpečení výstavby veřejné infrastruktury (ulice, technická infrastruktura, zeleň);
- jednání s developery a staviteli;
- zhodnocení pozemků;
- marketing městské čtvrti.

Aspern leží na východě Vídně přímo na železniční trati směrem na Bratislavu. Území bezprostředně navazuje na národní park Donau-Auen. Do čtvrti byla již dnes dovedena linka metra, která bude hlavním motorem budoucího rozvoje území. Cesta metrem do centra nepřevyšuje 20 minut. Také se výhledově počítá s napojením na městský dálniční okruh.

Masterplan Jezerního města Aspern s vyznačením funkčního využití

Zdroj © Wien 3420 AG

Jezerní město se má stát novým jádrem městské části, kterou v současnosti tvoří pouze původní obce připojené k Vídni. Osídlení lze charakterizovat jakou soustavu malých vesnic v ostrovní poloze obklopených zelenými pásy lužní krajiny propojujících okolí Vídně se systémem zeleně vnitřního města. Většina ploch je stále zemědělsky využívána. Jediným průmyslovým významným podnikem je továrna Opel, ve které pracuje asi 2 000 zaměstnanců, a která se nachází v těsném sousedství nové čtvrti.

Stavební program Jezerního města byl stanoven následovně:

- 10 500 bytů pro více než 20 000 obyvatel;
- 15 000 pracovních příležitostí v administrativě a službách a 5 000 pracovních příležitostí ve výrobě, ale také v kvartéru;
- celková plocha 240 ha, zastavěná plocha 100 ha;
- předpokládaná hrubá podlažní plocha 2,2 mil. m²;
- očekávaná doba výstavby: 20 let.

Masterplan

Rozvoj Jezerního města Aspern znamená příklon k husté městské prostorové struktuře i formě životního stylu založeného na šetrném zacházení se zdroji v nejširším slova smyslu. Projekt demonstruje odklon od funkcionalistického plánování města, stejně jako odklon od suburbánních satelitních městeček poznamenaných všemi dobře známými negativními průvodními jevy.

Příprava výstavby byla zahájena vypracováním tzv. Masterplanu od švédského architekta Johannea Tovatta. Jeho koncepce města je jasně formálně strukturovaná do skupin bloků, které oddělují volná prostranství. Město, jak říká architekt Tovatt, střídá „velká gesta (kompoziční) s fragmentovanými překvapeními“.

Veřejná prostranství tvoří nejvýznamnější část konceptu nové městské čtvrti. Veřejné plochy zaujímají asi 50 procent všech ploch, ať se jedná o ulice, náměstí, parky nebo vodní plochy.

Jezerní město se formuje kolem okružního bulváru, který tvoří hlavní osu pro napojení

ostatních ulic a náměstí, a kolem velkého jezera ve středu čtvrti s parkem. Město je na vícero místech propojeno s okolním osídlením a krajinou, avšak pouze na nemnoha místech na nadřazenou komunikační síť. Je to z důvodů omezení vlivu individuální automobilové dopravy na život obyvatel. Dopravní obsluhu zajišťuje především městská hromadná doprava, zejména linka metra U2 se dvěma zastávkami, jedna je u železniční stanice a druhá u jezera.

Partitura veřejného prostoru

Po schválení Masterplanu se jako další následný krok přistoupilo k hledání koncepce veřejných prostor. Jak totiž formuloval švýcarský architekt Karl Fingerhut na jednáních poroty soutěže: „Dnes hledáme město, které nabídne něco víc, než jen funkční kvality. Nejdůležitějším prvkem jeho utváření je kvalita veřejného prostoru. V něm se rozhoduje, jestli se zde lidé cítí doma a zda se s městem identifikují.“

Byla tedy vypsána další urbanistická soutěž na vytvoření tzv. kuchařky rozvoje veřejného prostoru. Dvoustupňový proces vyhrála architektonická kancelář Jana Gehla z Dánska. Již od 70. let minulého století se intenzivně zabývá „životem mezi domy“, jak sám charakterizuje prostředí veřejného prostoru.

Architekt Gehl zvítězil v soutěži především proto, že jeho koncepce přišla se scénářem, jak urbanisticky koncipovat jednotlivé ulice v každé z dílčích částí prostorové struktury nové městské části. Cíleně se soustředil na plánovací aktivity na vybraných důležitých místech čtvrti. Poloha, funkce a urbanistické danosti jsou podle něj tím, co předurčuje stavební program uplatňovaný v různých prostorech. Cílem všech opatření je dosáhnout prostorového a časového překryvu aktivit, odehrávajících se v území. Ty mohou být permanentní, v čase omezené nebo proměnlivé. Svůj přístup k řešení veřejného prostoru opírá o analýzu jeho proměny v historii stavby měst. Zatímco před sto lety byl charakter využívání veřejného prostoru určován každodenními aktivitami, jako je např. pěší cesta do práce, nakupování, obchod, dnes jsou tyto aktivity mnohem méně významné. Důležitějšími se stávají tzv. alternativní aktivity (setkávání se, kultura, odpočinek, vzdělávání aj.). Pro ty je ovšem mnohem obtížnější vytvářet podmínky, protože jejich úspěch mnohem více než u „klasických aktivit“ závisí na kvalitě veřejného prostoru.

V postupně rostoucím městě existuje jemné předivo vazeb mezi domy a životem na ulici a na náměstí. Prvky těchto mnohočetných interakcí je dobré studovat a jejich znalost využít při plánování nové výstavby – použít je vědomě jako jakési nástroje stimulace života ve městě. Pro čtvrt' Jezerní město byl takovýto nástroj vytvořen ve formě tzv. partitury veřejného prostoru. Stavebním kamenem jeho strategie je soustředění aktivit odehrávajících se ve veřejném prostoru do několika málo os (nazývaných strunami). Tím se má podpořit přitažlivost veřejného prostoru, která je založena na velice jednoduchém, ale časem prověřen-

ném modelu lidského chování – přítomnost lidí přitahuje další lidi. Aplikace „partitury“ se odehrává na třech úrovních: „úrovni života“ (kterou představují uživatelé a jejich aktivity), „úrovni prostoru města“ (vybavenost) a „úrovni rozhraní budov“ (Gebäudekante).

Architekt Gehl proto při formulaci návrhu postupuje ve třech krocích. Nejprve sestaví rámec aktivit lidí v území, tedy to, co představuje „život“. Poté diskutuje o prostoru, jeho utváření a funkcích. Nakonec mluví o budově a jejím přínosu pro město. Tento model se samozřejmě nemůže přejímat mechanicky, prvky se ovlivňují navzájem a působí též zpětně. Tento model ilustruje ovšem způsob uvažování architektonického týmu o veřejném prostoru.

Partitura veřejných prostor

Zdroj © Gehl Architects

- Okružní ulice (Ringstraße): „Ulice jako prostor pro život města“
- Červená struna: „Osa života čtvrti“
- Modrá struna: „Propojení zeleně a vody“
- Zelená struna: „Zelená sousedství“

Co to vlastně „partitura veřejného prostoru“ je, lze vysvětlit na příkladu pojetí tzv. „červené struny“. Ta se táhne skrz celou čtvrt', přičemž na sebe nabaluje vzájemně se doplňující funkce – v tomto případě komerční a kulturní vybavenost, a tím vytváří „osu“ čtvrti. V ní město pulzuje. Ulice nejsou primárně dopravní stavbou, ale zónou pro pobyt, aktivity a komunikaci obyvatel. V ní se taktéž nacházejí budovy, u kterých je kladen mimořádný důraz na urbanistické pojetí a architektonické utváření prvního nadzemního podlaží. Koncepce „struny“ se ovšem nesmí chápat jako regulativ, který by měl unifikovat formu či výraz veřejných

prostor. Právě naopak. Vytváření prostoru musí reagovat především na místní situaci v tom kterém křížení ulic, náměstí, parku a podobně. Struna musí podtrhovat odlišnosti rozdílné polohy v každé z dílčí části Jezerního města.

Jako další příklad lze uvést tzv. „modrou strunu“, která se tematicky opírá o přírodní prostory, jako jsou volná prostranství a vodní plochy. Význam „modré struny“ spočívá i v něčem jiném. Je určující pro organizaci výstavby. Jedním z principiálních prvků koncepce rozvoje jezerního města je totiž strategické rozhodnutí o budování zeleně v předstihu před vlastní výstavbou domů. Centrální park kolem jezera, Yella Hertzka Park a Hannah Arendt Park budou předány k užívání již v roce 2015, což je těsně před příchodem prvních obyvatel. Zejména Centrální park, jehož koncept vzešel z mezinárodní soutěže, klade na všechny zúčastněné a taktéž na vídeňský magistrát zvýšené požadavky – vodní plochou probíhá správní hranice dvou městských částí, projekt zahrnuje mosty a lávky, zeleň je dotována z evropských fondů, autoři projektu jsou z Berlína. Celý tento složitý proces koordinuje právě organizace Wien 3420. V projektu Hannah Arendt Parku se vyzkoušel koncept participativního plánování. Ještě před zadáním se v diskusích s budoucími developery a staviteli, případně stavebními družstvy, posbíraly jejich náměty a přání. Teprve pak se začalo s vlastním návrhem.

Rozhraní

Pojem „rozhraní“ má v koncepci Jezerního města zvláštní význam. Ať již jako hrana zástavby nebo jako rozhraní mezi veřejným a soukromým prostorem – tato zóna je prostorově, sociálně a funkčně určující pro tvorbu veřejných prostor. Přitom hraje městský parter díky lidskému vnímání prostoru v běžném horizontu určující roli – my lidé se primárně pohybujeme na zemi (par terre). Proto byly pro novou zástavbu formulovány tyto kvalitativní požadavky:

- Mnohočetnost a fragmentace prostorů prostřednictvím různých způsobů využití a různých identit.
- Tvorba „adresy“ mj. tím, že všechny vstupy jsou umístěny přímo do veřejného prostoru.
- „Komunikace“ mezi přízemím a veřejným prostorem na vizuální a funkční úrovni.

Navíc byl v tzv. „Leitplanu“ vytvořen koncept tvorby prvního nadzemního podlaží. V něm se podrobně rozebírá možné funkční využití přízemí budovy, společenskými místnostmi počínaje, kantýnami konče. S ohledem na další aspekty jakými jsou např. hierarchie uliční sítě, poloha budovy v rámci ulice, její orientace do veřejného prostoru, dopravní poloha nebo i podmínky mikroklimatu, byly definovány různé typy přízemí s různými požadavky na parametry budov a na vzájemně se doplňující funkce. Důležitá je oživení přízemí prostřednictvím nebytových funkcí, zejména těmi, které vykazují vyšší podíl komunikace a interakce mezi exteriérem a interiérem. Příliš dlouhé nebo nečleněné horizontální fasády nejsou přípustné. Naopak

se vytvářejí podmínky pro umístování vchodů, průchodů, vizuálních propojení apod. U administrativních budov je stanoveno, že v přízemí se musejí nacházet ty doprovodné funkce, které umožňují sociální kontakty (např. kantýny, zasedací místnosti pro návštěvníky, reprezentační a výstavní prostory atd.).

Koncepce a management obchodní ulice

Cílená podpora menších „stavitelů města“, tj. malých developerů (stavitelů), stejně jako ponechání volných prostranství, zvyšuje pestrost využití prostorů. A čtvrti s promíchanými funkcemi zvyšují komplexitu nabídky a poptávky.

V uzlových bodech nové čtvrti se předpokládá umístění služeb a obchodu, které mají přitáhnout další funkce a oživit veřejný prostor. Za zcela klíčové se považuje definice typu obchodní ulice vzhledem k novému urbanistickému paradigmatu využívání zásobování obyvatel z místních zdrojů. Tím se posouvá význam přízemí, jak v urbanistickém, tak organizačním smyslu, na úroveň přesahující význam jednotlivé budovy, ve kterém se vybavenost nachází. První nadzemní podlaží se stává typologickým prvkem území. Z této logiky se odvíjí nejen stavební program, ale také řízení projektu (strategie pronájmu prostor).

K zajištění fungujícího zásobování obyvatel v místě bydliště byla v první etapě výstavby přijata následující opatření:

- Vymezení zón s výškou přízemí min. 4 m, která umožní umístit různé typy funkce.
- Rozdělení těchto zón do dvou kategorií. A) pro obchody, B) pro rozvoj (společenské místnosti, dílny apod.).
- Založení společnosti, která bude spravovat a pronajímat cíleně prostory pro obchod a služby a která bude sjednávat rámcové podmínky se stavebníky – vlastníky budov, ve kterých se prostory nacházejí.
- Stanovení jasných požadavků na funkci prostor, aby se docílil potřebný mix obchodů a služeb, a tím se dosáhla odpovídající frekvence pěších pohybů mezi různými „magnety“ území.
- Cílená doporučení pro rozvoj, který by měl doplnit obchody a služby, např. o malé provozovny výroby, společenské místnosti nebo místnosti pro obyvatele – dílny, klubovny apod.

Zaměření se na funkci obchodu představuje první krok, druhým je novátorské zavedení centrálního managementu obchodní ulice. Stavebníci obdrží (regulační) požadavky na uspořádání a parametry stavby v prvním nadzemním podlaží. Výměnou za to získají garanci pronájmu těchto prostor. To je docíleno tím, že se uzavřela smlouva s řetězcem Spar, který si všechny obchodní prostory pronajme a následně je pronajme konkrétním podnikatelům podle dohodnutého klíče tak, jako to běžně činí v případě velkého nákupního centra. Předmětem dohody s řetězcem Spar není jen nájem prostor, ale též požadovaný mix subjektů, aby byly nabízeny všechny základní služby a obchody. V ulici se tedy realizuje otevřený „shopping mall“.

První etapa Jezerního města Aspern

Zdroj © Wien 3420 AG

Dále jsou auta umístěna v hromadných garážích dle zásady, že každý motorista je chodcem, když jde ke svému autu. Město podporuje naproti tomu cyklistickou dopravu. Na každé ulici jsou široké jízdní pruhy s jasně vyznačenou předností v jízdě před automobily. V bytových domech přímo u bytů se nacházejí kóje pro odstavení kol. Na uzlech městské hromadné dopravy je možné kola uzamknout a ponechat. Kromě toho se vytvořil fond mobility, který je k dispozici pro případy podpory alternativních forem dopravy, pokud se v budoucnu vyskytnou.

Potlačování automobilů přináší vyšší bezpečnost na ulicích a v kombinaci se zajímavým řešením parteru vyšší kvalitu prostředí.

Model mobility

Kvalita a využitelnost veřejných prostor je podstatným předpokladem tvorby husté městské struktury. Kvalitní přízemí představuje důležitý stavební kámen tohoto konceptu. Ale jen jedné z mnoha. Jiným stejně důležitým aspektem je přiměřená strategie mobility. Ta je založená na tzv. měkké mobilitě, která spočívá v pěší dostupnosti základní obchodní vybavenosti a služeb. Současně dochází k omezení významu individuální automobilové dopravy. To se projevilo v řadě ohledů. Především se využila možnost regulativů města Vídně, které povolují snížit standard jedno parkovací stání na jeden byt. V případě Jezerního města jsou stání k dispozici pouze pro 70 procent bytů.

Projekt Jezerního města Aspern systematicky hledá odpovědi na výzvy soudobého plánování měst. Jeho filozofie založená na kompaktní zástavbě s malými docházkovými vzdálenostmi, omezení automobilů, šetrném zacházení s energiemi a dalšími technickými vymoženostmi má ve svém středu veřejný prostor jako určující prvek spokojeného života budoucích obyvatel. Jemu je věnována mimořádná péče v přípravě, realizaci a jak doufáme i v průběhu skutečného života města.

Více informací o projektu naleznete na www.aspern-seestadt.at nebo <http://meine.seestadt.info>.

Peter Hinterkörner
manažer urbanistické koncepce

Příklad: Vít Řezáč

REVITALIZACE MALEŠICKÉHO PARKU

 Mikoláš Vavřín

Motto

Základní ideou byl záměr demonstrovat v řešení parku některé významné principy šetrného přístupu člověka k životnímu prostředí prostřednictvím vybraných prvků, systémů a technologií na úrovni technické vyspělosti této doby. V řešení se tento záměr projevil v použití odpadových, recyklovaných a recyklovatelných materiálů soudobým architektonickým způsobem. Dále se uplatňuje v použití nových technologií, které mají minimální energetickou spotřebu (osvětlení parkových cest, solar+LED). Ve vodních prvcích je použita chemicky neupravená voda, která je dále využita pro automatické závlahy. Dešťová voda ze zpevněných ploch je rovněž využita pro automatické závlahy a všechna ostatní dešťová voda je v parku vsakována. Autorské výtvarné dílo *Rezavý květ* od Čestmíra Sušky bylo vytvořeno z tlakové koule nalezené v malešickém kovošrotu. S přidanou hodnotou se vrátilo do Malešic. Cesty v parku a dětská hřiště jsou řešena bezbariérově, v sídlišti se v nedaleké blízkosti nachází centrum Paraple.

Širší vztahy

Malešický park je situován v severní části malešického sídliště. Osa parku sever–jih směrově navazuje na plánované budoucí centrum Malešic za Počernickou ulicí.

Z malešického hřbetu jsou pěkné panoramatické výhledy do širokého okolí.

V severozápadní části se v sousedství parku nachází areál kuchařského učiliště, v jihozápadní části areál základní školy s atletickým hřištěm. V jihovýchodní a západní části se park dotýká malešického sídliště. V severovýchodní části je park lemován Malešickou ulicí, za kterou v současnosti vzniká nová bytová výstavba.

Hlavní vstup do parku – rozkutálené betonové koule zamezují vjezdu vozidel

Původní park

Malešickému parku chyběla přitažlivá témata. Obvodové tangenty (cesty) vedly návštěvníky k prázdným cílům. V parku chyběly logicky vedené menší promenádní okruhy. Problematické je nahodilé vedení inženýrských sítí v území parku, které negativně ovlivnilo kompoziční záměry. V parku byla zřejmá absence postupného dotváření scenérií přírodně krajinářsky založeného parku. V parku bylo cca 15 laviček a v podstatě byl navštěvován převážně pejskaři.

Architektonicko-stavební řešení

Charakter parku

Autoři se spolu se zadavatelem domnívají, že klíčem k úspěchu revitalizace parku je jeho proměna na prostor s magnetickou nabídkou všestranného využití pro veřejnost všech generací. Záměrem bylo vytvořit park městského významu, odpovídající této době.

Prostorové řešení nabízí celkově vyvážený harmonický celek s přehlednou sítí cest, kde ideálně neexistují žádná nebezpečná zákoutí či skrýše.

Prostor parku je řešen jako kombinace parku promenádního typu s parkem aktivním s širokou nabídkou pro krátkodobou relaxaci a rekreaci veřejnosti.

Nový obsah – nabídka veřejnosti

Celý park je koncipován pro pasivní i aktivní trávení volného času. Navrhli jsme uvolnit veškeré volné plochy bez stromů pro louky pro krátkodobou rekreaci. Rozšířili jsme nabídku o vodní les, salla terrenu, vodní kaskádu, amfiteátr, vyhlídky se stínícími pergolami a dynamické dětské aktivity i aktivity pro dospělé a seniory.

Parter parku

Parter parku – prostor v horizontu člověka – je otevřený, průhledný a přehledný pod korunami stávajících i nových stromů. V tomto duchu nebylo třeba kácet žádný hodnotný strom, neboť zmíněného optického propojení parteru bylo možné dosáhnout úpravou a prořezáním korun a taktéž výraznou korekcí keřového porostu.

Vstupy do parku

Stávající vstupy do parku byly zásadně zlepšeny a řešeny jako parková odpočívadla. Každý vstup do parku je něčím specifický. Vstu-

Vodní kaskády – modrá kaskáda

py jsou zvýrazněny – u všech vstupů do parku jsou vysazeny solitérní obří stromy, červenolísté buky a rozkutaté betonové koule, které fyzicky zamezují vjezdu vozidel.

Cesty

V souvislosti s programem zadání byly navrženy logicky trasované cesty reagující na hlavní pěší tahy v území. Navrhovaná struktura cest vytvořila menší logické promenádní okruhy a propojení. Cesty jsou částečně vedeny v trasách stávajících cest, avšak jejich pojetí je zcela nové. Nově navrhované cesty reagují na rekonstrukci stávajících cest (doplňují trasy), nové vstupy do parku vytvořily nová propojení. Řešení cest respektuje a vychází ze základní křížové kompozice, neboť se logicky váže na okolí. Respektuje stávající obvodové cesty. V jihovýchodní, severovýchodní a severozápadní části byly tyto cesty pouze rekonstruovány, lépe propojeny a kde to bylo třeba, byly rozšířeny. Obvodové cesty byly upraveny dle požadavku na dvojitý provoz, protože slouží jako objízdné obvodové trasy pro cyklisty.

Vsakování dešťových vod je řešeno příčnými sklony cest do okolního terénu a horskými kanálky do vsakovacích hnízd a suchého poldru.

Vjezd pro údržbu parku je navržen z Malešické ulice v poloze stávajícího vjezdu.

Nová propojení

Navrhli jsme doplnit cesty pro propojení napříč parkem v trasách, které propojí novou bytovou výstavbu za Malešickou ulicí s budoucím centrem Malešic. Tato propojení rovněž vytvářejí možnost menšího promenádního okruhu. Navrhli jsme nové propojení jih–sever kolem salla terreny z důvodů vytvoření menších promenádních okruhů v parku.

Zpevněné mlatové a dlážděné plochy

Cestní síť byla obohacena o množství nových veřejných prostor vybavených lavičkami, stromy a pítky. Ve vrcholové aleji ve čtyřřadém bosketu se nacházejí největší magnety parku – salla terrena, obří síť, možnost hry pétanque, akustické prvky a veřejné WC.

Tento princip rozšíření veřejného prostoru považujeme za významný prvek přeměny parku v přitažlivý sociální prostor nejen v samotného parku, ale i v rámci Malešic. Podle našeho názoru tento principiální posun zviditelní park v rámci celého města.

Volný čas, dětská hřiště

Celý park je koncipován pro aktivní a pasivní trávení volného času. Rozšířili jsme nabídku o dynamické dětské aktivity – ty jsme navrhli rozptýlit do více míst v parku. Magnetem dětského světa jsou reliéfně zvlněné plochy – cesty pro bruslaře a cyklisty. Dalšími magnety jsou vodní prvky v kaskádě, vodní les, akustické prvky, houpačky, houpadla atd.

Osvětlení parkových cest

Hlavní tahy v parku jsou vybaveny veřejným osvětlením, ledkovými svítidly na stožárech výšky 5 m. Vrcholovou promenádní alej osvětlují solární svítidla.

Mobiliář

Do parku je navržen moderní mobiliář ze sériové produkce. V parku jsou rozmístěny pohodlné lavičky se sedáky a opěráky ze dřeva a pevnou kovovou konstrukcí. Odpadkové koše jsou s povrchem z tahokovu (antigrafitti). Stojany na kola, patníky atd. jsou jako referenční příklad uvedeny z produkce firmy, která reprezentuje kvalitu a tvarově neagresivní, příjemný design.

Retence dešťových vod

Veškeré dešťové vody na území parku jsou řešeny vsakováním a jímáním do retenční nádrže, odkud jsou použity pro automatické závlahy v parku. V dolní části parku je vyhlouben poldr, jako pojistná vsakovací nádrž při případných přívalových deštích. Poldr je řešen s pojistným přepadem do kanalizace.

Veřejná WC

V souvislosti s rozsáhlým programem v parku jsou hygienické podmínky pro veřejnost zajištěny veřejnými WC s pravidelným servisem. Kontejner s WC obsahuje oddělené kabinky pro ženy a muže, pro tělesně postižené a technologickou místnost s výlevkou.

Nové prvky v parku

Hlavní osa parku s kaskádami

V základní kompoziční ose sever–jih jsme navrhli zdvojení cest. Tímto je posílen význam této osy, která spojuje nejnižší část parku s vrcholem a severním vstupem. Mezi tyto zdvojené cesty jsme navrhli rozsáhlou vodní kaskádu.

V dolní části jsme navrhli velkorysou sestavu šesti kaskád se dvěma fontánami v horní a spodní části kaskády. Jednotlivé kaskády jsou průtočné a voda protéká samospádem. Kaskády mají dna z barevného kamene, je zde modrá, červená, růžová, černá, zelená a šedá kaskáda. Všechny barevné kamenné obklady jsou provedeny z odpadových desek z kamenické výroby.

Vrcholová promenáda (bosketová čtyřřadá alej)

V prodloužení ulice U krbu jsme navrhli vrcholovou promenádní cestu rozšířenou o zpevněnou mlátovou plochu, doplněnou čtyřřadou stromovou alejí v pravidelném sponu. Ve vrcholové aleji se nacházejí největší magnety parku – salla terrena, občerstvení, obří síť, duna písku a možnost hry pétanque.

Vyhlídková terasa s pergolami a dětskými atrakcemi

Vyhlídková terasa je vybavena pergolami, lavičkami a malými dětskými atrakcemi typu skákadel, houpadel, točidel atd.

- **Vodní herní prvky**

Vodní kaskáda v horní partii parku je doplněna vodními koly, uzavíratelnými průtoky, přepady vody, korytky pro vychýlení směru toku vody atd. Na vodní kaskádu navazuje vodní les.

- **Vodní les**

Vodní les je soustava dřevěných sloupů s různými tryskami rozstříkujícími vodu, čímž vytvoří vodní les. Voda je rozstříkována za aktivní spoluúčasti dětí pomocí mechanických pump.

- **Houpačky**

V horní vrcholové promenádě jsou rozmístěny velké dvojité houpačky v dřevěných rámech určené i pro dospělé.

- **Síťová prolézačka**

Ve vrcholové aleji jsme navrhli umístit rozsáhlou síť pro dětské lezení.

- **Houpadla**

Na odpočivné vyhlídkové terase jsou situována dětská houpadla na pružinách s tématy zvířátek, autíček apod.

- **Akustické herní prvky**

Dětský svět obohatí akustické klávesy a paraboly pro dálkový přenos zvuku.

- **Herní prvky pro seniory**

V severozápadní a východní části parku jsou situovány různě náročné cvičební trasy pro seniory.

- **Herní prvky pro psy**

Ve volných výběžích pro psy je rozmístěno několik překážek pro psy.

- **Zimní sporty**

Na jižním svahu, v části vpravo od hlavní osy, bude možné sáňkovat.

- **Hřiště pro pétanque**

V hlavní vrcholové aleji v plochách pod stromy je možné hrát hru pétanque.

- **Revitalizované dětské hřiště**

Stávající dětské hřiště je programově určeno pro nejmenší a je rozšířeno o herní prvky pro tělesně postižené děti. Jsou zde upraveny chodníky a plochy tak, aby umožnily bezbariérový pohyb dětem na vozíčkách.

Fontána oko, vrcholová terasa s pítkem

Ve vrcholové terase je situována terasa OKO. Kamenná vypouklá bulva oka je omývána osmi vodotrysky. Plochu kolem oka protínají černé řasy. Terasa je vybavena vodními prvky, lavicemi a betonovými koulemi.

Odpočívadlo s pítkem

U vstupu do speciální školy je navrženo odpočívadlo s pítkem v trojúhelníkovém tvaru.

Herní louky

Na herních loukách jsou instalovány cvičební trasy pro dospělé.

Salla terrena

Ve vrcholovém bosketu na nejvyšším místě v parku je situována vyhlídková salla terrena, jako přístřešek před nepříznivým počasím. Šikmo vztyčené sloupy vytváří obří M- logo Malešic.

Vrcholová terasa s fontánou OKO a větrníkem na čerpání vody

Vodní kaskáda s Archimédovými šrouby

Veřejné WC

Ve vrcholové aleji je situován kontejner s veřejnými WC.

Pobytové louky

Navrhli jsme uvolnit veškeré volné plochy bez stromů pro louky pro krátkodobou rekreaci.

Amfiteátr s pódiem

Jedná se o přírodní amfiteátr – svažitou louku, vybavenou pódiem bez zázemí. Amfiteátr může být využíván příležitostně pro drobná divadelní představení pouličního typu bez zesilovačů a reproduktorů. Představení budou určena pro veřejnost, základní školy i mateřské školy v denních hodinách.

Jižní vstup do parku s fontánou a pítkem

Jižní vstup do parku je vybaven fontánou, pítkem, lavičkou a betonovými koulemi.

Plastika Rezavé květy (Čestmír Suška) s vodním lesem v pozadí

Revitalizovaný stávající dětský cyklistický okruh

U stávajícího okruhu byly zlepšeny parametry pro pohyb malých cyklistů.

Navrhovaný dětský cyklistický okruh zvlněná osmička

Rozvolněné a v okruzích vedené cesty s měkkým reliéfem zvlněním pro bruslaře a dětské cyklisty jsme navrhli v sestavě ležaté osmičky a v propojení se současným cyklookruhem pro nejmenší cyklisty ve spodní části parku. Zrealizována byla pouze horní část cyklistického okruhu.

Volné výběhy psů

Ve východní a západní části parku jsou situovány plochy pro volný výběh psů. Mimo tyto plochy je pohyb psů možný pouze na vodítku.

Rozšíření obvodové cesty o mlatovou plochu s lavičkami

V jižní části parku u obytných domů byla obvodová cesta rozšířena o mlatovou plochu s lavičkami pro pohodlné chráněné sezení.

Stávající páteřní cesta doplněná alejemi

Stávající hlavní osa východ–západ byla doplněna jednořadou alejí. Alej je poměrně řídká proto, aby pohledově neblokovala výhledy z parku do okolí.

Východní vstup s bosketem

Východní vstup do parku byl rozšířen o odpočivnou plochu a vybaven lavičkami. V prostoru vstupu byl vysazen pravidelný stromový bosket.

Obvodová cesta s dvouřadou alejí

Okružní obvodová cesta byla doplněna alejemi.

Manipulační plocha

U vjezdu do parku z Malešické ulice byla navržena manipulační plocha pro potřeby údržby parku.

Vsakovací poldr

Poldr je součástí vsakovacích systémů v parku. Slouží pro zachycení případných přívalových dešťových vod z kaskád a zpevněných ploch.

Náměstí s plastikou a pítkem

V křížení hlavních os parku jsme navrhli dlážděné náměstí s pítkem. Význam místa byl zdůrazněn umístěním moderní plastiky – autorského díla Rezavé květy od Čestmíra Sušky, vytvořeného z ocelové tlakové koule z malešického kovošrotu.

Koncepce zeleně

Předpokladem bylo využití stávajících stromů v co nejširším rozsahu. Principiálně nebyl z důvodu navržených stavebních úprav pokácen ani jeden stávající strom. Stromy v trasách nově navrhovaných cest zůstaly zachovány. Mladé výsadby z nedávné doby byly zčásti ponechány a zčásti přesazeny na nová stanoviště.

Byly provedeny výrazné korekce keřových porostů z důvodu docílení zprůhlednění parteru, a tím zvýšení přehlednosti a bezpečnosti parku, a z důvodu uvolnění prostranství pro rekreační louky.

Velkoryse založenou, ale v čase nepilovanou a nedotvořenou kompozici založeného přírodně krajinářského parku jsme navrhli proměnit v bohatší, přírodně krajinářsky komponovanou prostorovou strukturu přidáním jednořadých, dvojřadých, trojřadých i čtyřřadých alejí, které lemují i rozšiřují stávající i nově založené cesty. Principy návrhů alejí jsou prostorové a zároveň významové se skrytými i čitelnými metaforami. Nejdůležitější osy jsou zvýrazněny znásobením řad stromů. Meziprostory v hlavních osách nejsou pouhými cestami, ale veřejnými prostranstvími s nabídkou různých aktivit.

Ve vrcholové aleji se ve čtyřřadém bosketu nacházejí největší magnety parku – obří síť, možnost hry pétanque, akustické prvky, houpačky, veřejné WC.

Významově rovnocenná je osa sever–jih doprovázená zdvojenou alejí. V meziprostoru je navržena vodní kaskáda s širokou nabídkou vodních atrakcí.

Další aleje doprovázejí vyhlídkovou terasu s pergolami a páteřní komunikaci. U těchto alejí je podstatné patřičným nařazením sponu nezamezit průhledům na město, ale udržet principy chráněných cest.

Obří alej na hřbetu parku je jakýmsi z daleka viditelným signálním paprskem, podle kterého je možné z dálky identifikovat polohu parku (inspirace alejemi na horizontech). Aleje podél obvodové a objízdné komunikace jsou navrženy ze sakur. V každém jednotlivém úseku trasy se jedná o sakury kvetoucí časově posunutě, abychom rozložili zážitky z jejich kvetení na co nejdélejší dobu.

Dalším základním záměrem pro výsadbu alejí je promenná pohybová a pobyt ve stínu stromů s průhledy do okolní krajiny.

V prostoru u vstupů do parku jsme navrhli rozptýleně vysadit červenolisté solitérní stromy.

V prostoru celého parku bylo navrženo komponovaně rozptýlit řadu zajímavých solitérních keřů.

Travnaté plochy v parku jsme navrhli rozšířit o plochy namísto keřových porostů. Všechny travnaté plochy jsou přístupné veřejnosti, využívání parku v celé ploše považujeme za zásadní nabídku veřejnosti.

Stávající travnaté plochy byly revitalizovány a následně intenzivně udržovány.

Navrhli jsme řešit zálivku rekreačních travnatých ploch a porostů v parku automatickou závlahou, kdy je využita nechemizovaná voda z provozu kaskád.

Stavba :	Revitalizace Malešického parku, realizace 2012–2013
Investor :	MČ Praha 10
Autor :	Architektonická kancelář Ing. arch. Mikoláš Vavříň
Stavební část:	M3M, Ing. Petr Franze
Dodavatel stavby:	PSK Brno s. r. o., GARDEN LINE s. r. o., NETAFIM s. r. o.

Foto © Ing. arch. Jan Červený

*Ing. arch. Mikoláš Vavříň
Architektonická kancelář IAV*

OD ÚZEMNÉHO PLÁNU K REALIZÁCIÍ VEREJNÉHO PRIESTORU

Bohumil Kováč

Všeobecne je nám známe, čo si predstavujeme pod pojmom verejný priestor, vysloviť jeho definíciu je však zložitejšie. Niekedy je to aj otázka presnosti pomenovania javu, napr. verejný priestor verzus verejné priestranstvo. Priblížme si niektoré definície.

„Pojem „verejný priestor“ je chápaný ako vonkajšie, verejne prístupné priestranstvo, na ktorom sa realizujú rôzne činnosti (organizované aj neorganizované) rôznych skupín ľudí aj individuálnych občanov. Ide teda o záhrady a parčíky, zelené plochy, priestranstvá na sídliskách, menšie námestia, priestory okolo verejných budov a podobne“ uvádza sa v materiáloch nadácie Ekopolis. [1]

Zuzana Kryrkorková považuje tento pojem za medziodborový, „...ktorý sa vďaka svojmu charakteru dostáva do oblasti mnohých vedných disciplín... Verejné priestranstvá by mali byť chápané ako komplexný jav, do ktorého sa premietajú široké charakteristiky kultúrne a spoločenské ako aj úzke kategórie priestoru a charakteru miesta“. [2] Otvára v tejto súvislosti pojem genius loci.

Jan Mužík charakterizuje základné požiadavky na verejný priestor aj prostredníctvom našich subjektívnych pocitov. „Verejný priestor silno ovplyvňuje náš pocit bezpečia. Musí byť preto prehľadný, jednoduchý a hlavne prístupný“. [3, str. 27] V zásade je teda dôležité, aby z pohľadu bezpečnosti verejný priestor nevytváral možnosti pre asociálne zneužitie. Mužík ďalej [3, str. 28] tieto priestory zaraďuje medzi „vnútorné priestory mesta“ ako „pestrú škálu námestí, ulíc, nábreží, nádvorí, pasáží a priechodov, parkov, záhrad...“. Súčasne akcentuje skutočnosť, že mesto sa nezaobíde bez priestorov živých a rušných ako ani bez priestorov pokojných a pobytových.

Jan Gehl [4] považuje kvalitu verejného mestského priestoru za dôležitý faktor návratu ľudí do miest.

Zora Pauliniová definuje: „Verejné priestory vytvárajú prvý dojem z mesta a obce, a zároveň sú pre obyvateľov tým, čo robí ich mesto jedinečným“. Vo verejnom priestore tak vidí nástroj na „posilňovanie miestneho ducha“. [5, str. 5]

Z uvedených definícií je zrejmé, že ide o veľmi široký a skutočne medziodborový pojem. Úlohou architekta je pri formovaní verejného priestoru

stáť na špici pyramídy odborníkov a v konečnom dôsledku všetky tieto medziodborové vstupy pretaviť v návrh. S rizikom, (keďže žiaden návrh nie je vedecký), že napriek všetkému úsiliu, priestor nemusí byť úspešný...

Ak by sme na otázku verejných priestorov nazerali z pohľadu vlastníctva (čo je v územnom plánovaní dôležité), verejným by bolo všetko to čo nie je privátne. V skutočnosti však poznáme veľa verejných priestorov v privátnom vlastníctve. Ani vlastníctvo nie je teda pomôckou vymedzenia pojmu, ak ho vnímame z hľadísk urbanistických a užívateľských.

Verejné priestory pritom tvoria iba časť priestranstiev, ktoré sú obsiahnuté v urbanistickej štruktúre. Klasifikácia urbanistických priestorov podľa Juliána Keppla a Lucie Benkovičovej [6] rozlišuje z hľadiska prístupnosti priestory:

- verejné, prístupné pre všetkých bez obmedzenia,

Konštrukcia priestorotvornej štruktúry mesta, súčasť urbanistickej koncepcie územného plánu mesta, Nové Mesto n. Váhom, autori B. Kováč, J. Komrska. Zdroj: archív autora

1 ŠTENCEL, Václav – SOUČEK, Vladimír – ŠONSKÝ, Drahošlav. *Architektonické úpravy veřejných prostranství*. SNTL 1983, str. 9.

- poloverejné, prístupné pre všetkých, ale vytvárajú určitú adresnosť pre istú skupinu užívateľov (napr. priechodný vnútroblok),
- súkromné, fyzicky prístupné len pre určitú skupinu (vyhradené),
- polosúkromné, v podstate vyhradený privátny priestor, ale bez fyzického ohraničenia od predošlých, pojem súkromný tu používame zámerne v zmysle „súkromie“.

Vo vyššie uvedenej klasifikácii priestorov je citlivým miestom styk verejného a privátneho, ktorý je často premietnutý do fyzickej hranice (plot a pod.). Na druhej strane môžu existovať aj prieniky bez fyzického vymedzenia, resp. hranica je aj jasne naznačená, ale opticky a fyzicky sú verejný a súkromný priestor spojené. V prieniku priestorov je zaujímavá mapa Ríma kartografa Giambattistu Nolliho (1748), ktorý do sústavy verejných priestorov mesta započítal aj verejné prístupný parter verejných budov (kostoly, vestibuly, pasáže...).

Zložitosť definície pojmu verejný priestor¹ spôsobuje aj jeho zložitú legislatívnu uchopiteľnosť. Napr. v slovenskej legislatíve – v jestvujúcom stavebnom zákone a jeho vyhláškach, sa tento pojem ani jeho ekvivalenty vôbec nevyskytujú. V súčasnosti sa pripravuje nový stavebný zákon, do ktorého sa síce podarilo pojem verejný priestor presadiť, ale nie v podobe a polohe ako si to jeho navrhovatelia (B. Kováč, J. Komrska) predstavovali, teda vymedziť ho ako aj v rámci klasifikácie stavieb. Návrh zákona zaradil tento pojem do paragrafu o územnom pláne obce, čím zdôrazňuje východiskovú úroveň, kde sa problematika verejných priestorov začína východiskovo formovať. „Verejným priestorom sú námestia, ulice, verejné parky a verejné priestranstvá vytvorené kompaktnou alebo rozvoľnenou zástavbou“, uvádza návrh stavebného zákona [7]. Táto definícia je mierne nepresná v tom, že zástavba nevytvára verejný priestor, ale ho vymedzuje. Verejný priestor je tak neoddeliteľnou súčasťou urbanistickej štruktúry. Jan Gehl tento stav nazval výstižne „život medzi budovami“ [8] a súčasne analyzuje tento jav v mestskom aj vidieckom prostredí. To je ďalší dôvod pre vnímanie otázok tvorby, formovania, výstavby a užívania verejných priestorov diferencovane. Napr. v podmienkach miest môžeme verejné priestory obohatiť prívlastkom urbánny ako **verejný urbánny priestor**.

V súvislosti s chváľitebným pokusom zákona o definíciu verejného priestoru je zaujímavé, že tento pojem vzťahuje k sídelnej dimenzii. Znenie návrhu zákona pre územný plán zóny už tento pojem nepoužíva, hoci práve na zonálnej úrovni je možné stanoviť podrobnejšie podmienky na charakter verejného priestoru, jeho fyzické vymedzenie a prevádzkové parametre.

Pritom územný plán zóny reguluje parametre každej stavby v území, a teda aj parametre verejného priestoru, ktorý je pred zákonom de jure stavbou. A to je hlavný dôvod pokusu pojem verejný priestor legislatívne ukotviť, pokiaľ vzniká ako stavba. V nomenklatúre stavieb sa s týmto pojmom nestretávame, ani v EÚ. Jedno je isté – verejný priestor nie je budova (čo nevylučuje že ju môže obsahovať, napr. kaviareň v parku), takže je inžinierskou stavbou. Tento pojem však asocjuje technické aspekty riešenia verejného priestoru a navyiac vyvoláva dojem, že na ostatné stavby nie je potrebný „inžiniersky um“. Inžinierske stavby nomenklatúra člení na stavby dopravnej infraštruktúry, inžinierske siete, komplexné priemyslové stavby a ostatné inžinierske stavby. Do poslednej kategórie patrí o. i. subkategória stavieb ako sú *športové ihriská, zábavné parky, zoologické záhrady, golfové ihriská...* [7]. Ak by sme vzali na zreteľ vyššie uvedené definície verejného priestoru a klasifikáciu stavieb, verejné priestory sú obsiahnuté v stavbách dopravnej infraštruktúry a ostatných inžinierskych stavbách.

Tieto skutočnosti spomíname z dôvodu, aby nevznikol dojem, že inžinierske stavby by mali navrhovať a projektovať inžinieri. Nie je to ale tak. Verejný priestor, teda aj bežná ulica – jeho navrhovanie – má byť doménou architektov (a krajinných architektov) ako prirodzená súčasť výkonu ich profesie. Nie je teda správna predstava, že architekt má mať oprávnenie „na stvárnenie inž. stavby“ (navrhnuť inžinierom), ako kompetencie profesie architekta často navrhujú kolegovia stavební inžinieri. Na stvárnenie inžinierskej stavby si môže inžinier prizvať aj neautorizovaného architekta alebo aj študenta, ale nemal by mu takúto službu ponúknuť autorizovaný architekt. Inak nekoná vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť. Je to teda

Regulácia verejných priestorov, územný plán MPR Nový Jičín, spracovatelia: B. Kováč, J. Gregorová, P. Vodrážka, P. Gregor (1994, aktualizácia 2004).
Zdroj: Archív autora

presne naopak, architektonickú koncepciu aj inžinierskej stavby (most nevynímajúc), a teda aj verejného priestoru je schopný navrhnuť aj architekt a ten si hľadá ako spolupracujúce osoby špecialistov – profesistov.

Na kompetenčnú otázku „komu čo patrí“ by sme ale mohli odpovedať tou najjednoduchšou a najprírodzenejšou odpoveďou – kto vyhrá **súťaž návrhov**.

Hľadanie koncepcie a riešenia verejného priestoru, najmä v ťažiskových polohách mesta má byť výsledkom architektonickej súťaže. Zámerne sme nepoužili zaužívané spojenie urbanisticko-architektonická súťaž. Urbanistické východiská, najmä funkčno-prevádzkové, má riešiť územný plán najlepšie v dimenzii zóny. Samozrejme je žiadateľné, aby aj urbanistická koncepcia územia vzišla zo súťaže, v tomto prípade urbanistickej. Autor tohto článku sa osobne zúčastnil rozhodovania viacerých porôt na pešie zóny a práve kombinácia urbanisticko-architektonickej súťaže priniesla najväčšie vnútorné protirečenia v súťažných návrhoch, ktoré sa následne premietli aj do veľkého rozptylu v hodnotení porotcov a neurčitosti výsledkov súťaže. Napr. vynikajúca urbanistická koncepcia bola vyjadrená o dve triedy nižšou úrovňou architektonického rieše-

súťaže, ale najmä umožnením aktívnej účasti (diskusia) pri tvorbe obsahu predmetu súťaže v jej zadaní (v súťažných podmienkach). Dokonca sa sériový model môže ešte predĺžiť napr. aj o samostatnú súťaž na výtvarné diela a pod.

Spojité a hierarchická sústava verejných priestorov.

Zdroj: Archív autora

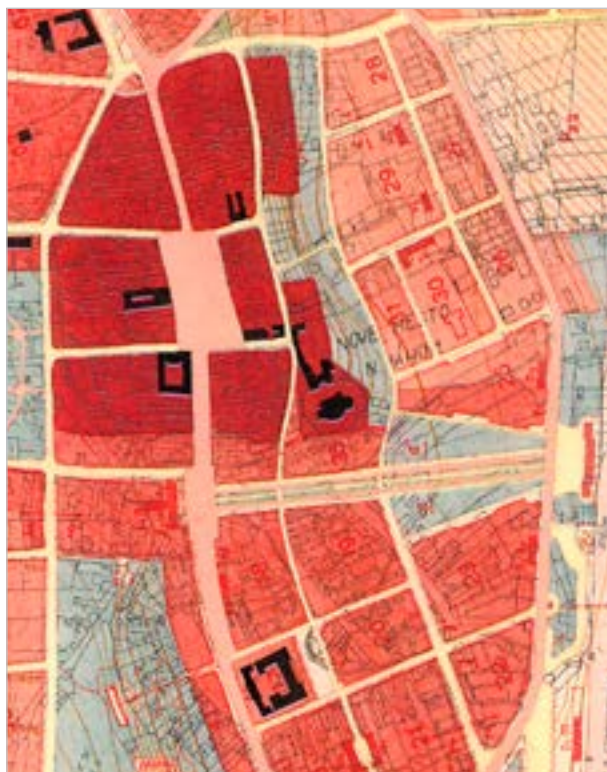
Regulačný plán Martin (1927), autor Antonín Mendl.

Z plánu je zrejme jeho zameranie na vymedzenie a reguláciu verejných priestorov.
Zdroj: FOLTÝN, L. *Slovenská architektúra a česká avantgarda 1918–1939*. Vyd. SAS Bratislava 1993, ISBN 80-900483-6-6

nia (dlažby, mobiliár). Alebo naopak (čo je horší prípad...). Ideálny postup je teda sériové usporiadanie súťaží. Súťaž je ideálnym a demokratickým nástrojom, pretože umožňuje aj participáciu verejnosti. Túto participáciu musíme chápať nielen ako možnosť vyjadriť sa ohlasom k výsledku

Aby však architektonický návrh výstavby verejného priestoru bol v súlade s územným plánom, čo je obligatórna požiadavka na každú stavbu, musí byť takáto koncepcia obšíhnutá v územnom pláne.

Verejné priestory vytvárajú ucelený priestorový systém v sídle. Z tohto dôvodu je správny návrh zákona, definovať

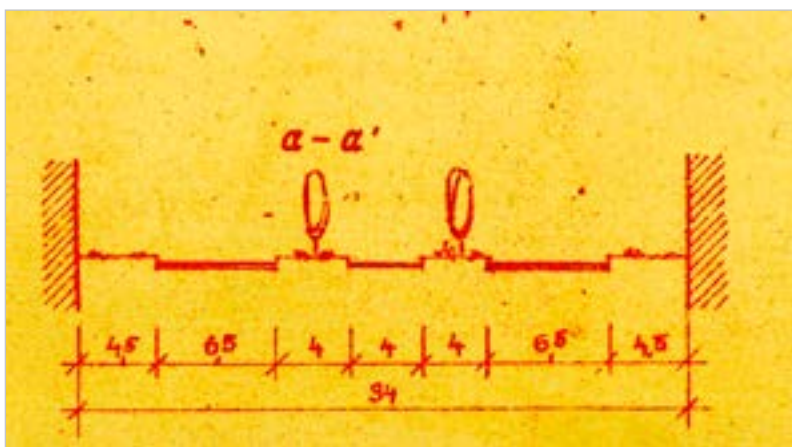
Územný plán Nové Mesto nad Váhom (1955), autor Scharnagl. Zdroj: Archív autora

ho už na tomto územnoplánovacom stupni. Územný plán mesta má jasne artikulovať skelet verejných priestorov a ich hierarchické usporiadanie. Na vyjadrení kostry verejných priestorov prostredníctvom hrán urbanistických blokov boli založené predvojnové regulačné plány miest, napr. Regulačný plán mesta Martin od A. Mendla.

Naše súčasné územné plány riešia funkčno-priestorové a prevádzkové využitie územia, nevyjadrujú sa ale k tomu, čo je medzi týmito funkčnými plochami z pohľadu charakteristiky verejného priestoru (ekvivalente k Gehlovi... medzi budovami). Nájďme síce definovanie cestných komunikácií ako dopravných línií s ich zaradením do funkčných tried, nenájďme ale ich urbanistickú a spoločenskú klasifikáciu (napr. či má mať charakter mestskej triedy, bulváru...)

Je len zdaním, že mierka veľkého mesta (napr. 1 : 10 000) nemôže vyriešiť takýto detail. Aplikácia vybraných mestotvorných profilov verejných priestorov na starších územných plánoch nás presvedčuje o opaku. Nič nebráni, aby sa nestali súčasťou novej metodiky územného plánu mesta, v podstate je to požiadavka doby.

Podstatne podrobnejším koncepčným východiskom verejného priestoru je **územný plán zóny**. Oproti územnému plánu sídla prináša konkrétnejšie východiská pre riešenie verejných priestorov, v prvom rade regulačnými čiarami (stavebná, uličná) vymedzuje verejný priestor aj tam, kde ešte napr. nie je zástavba (prieluky a pod.). Súčasne podrobnejšie definuje podmienky dopravnej obsluhy ale aj funkcií a mieru zastavanosti jednotlivých pozemkov, v prípade vyzretej štruktúry ich stabilizuje. Vzhľadom k vyššie uvedenému, že aj na realizáciu stavby verejného priestoru (napr. prestavby územia na pešiu zónu) je potrebné stavebné povolenie, je potom pri návrhu riešenia verejného priestoru potrebné vychádzať z regulatívov regulačného plánu.²

Súčasťou ÚPN z obr. 3 je definovanie profilov rozhodujúcich „mestotvorných“ priestorov, vrátane usporiadania zelene.

Ak územný plán zóny obsahuje aj reguláciu verejných priestorov, môže nahradiť **územné konanie** a víťazný súťažný návrh je možné rozpracovať do projektu pre **stavebné povolenie**. Bratislava použila „trik“ pri rekonštrukcii Radlinského ulice. Keďže sa s investorom chceli (z akých dôvodov?) vyhnúť stavebnému konaniu, využili k tomu pojem rekonštrukcia. Totálne asfaltovú ulicu po náročnej úprave koľajiska električiek zaasfaltovali do pôvodného stavu. Dokonalá rekonštrukcia predĺžila nehostinnosť priestoru.

V súvislosti s územným plánom sa otvára aktuálna jeho metodická otázka – miera regulácie. Mnohé odpovede sa pokúsil priniesť seminár AUÚP 2012.³ Miera regulácie na zonálnej úrovni je daná najmä charakterom urbanistickej koncepcie, jej otvorenosti alebo uzatvorenosti, ako aj špecifikami lokality. Napr. v mestskej pamiatkovej rezervácii môže byť regulácia verejných priestorov pomerne direktívna resp. podrobnejšia ako v iných častiach mesta. Napr. určenie prípustných resp. neprípustných materiálov povrchov, požiadavky na štýl a materiálové prevedenie mobiliáru, regulácia tvaru zelene, predurčenie polohy výtvarných diel... Následná súťaž návrhov alebo projekt stavby sa potom môže plne sústrediť na architektonicko-výtvarné a dizajnérske aspekty priestoru.

Pri povoľovaní stavby verejného priestoru (parku, pešej zóny, obytnej ulice...) je potrebný súlad stavby s územným plánom. Situácia na Slovensku je momentálne ale taká, že územné plány musia mať len obce nad 2000 obyvateľov. To znamená, že množstvo realizovaných rekonštrukcií verejných priestorov nemá vyššiu koncepčnú oporu. Súčasne mnohé obce získali podporu EÚ. Skúsenosti a výsledky nie sú najlepšie.⁴

Verejné priestory sú súčasne koridormi aj pre **verejné technické vybavenie územia**. Koordinačná funkcia územného plánu zóny je nezastupiteľná. Poloha sietí technickej infraštruktúry ako „spodnej stavby“ priamo predurčuje koncepčné možnosti riešenia „hornej stavby“, teda riešenie verejného priestoru.

V súvislosti s potrebou regulácie verejných priestorov je potrebné vysloviť požiadavku na koncepčné východiská **bezbariérového pohybu**. Napr. základné trasovanie trás pre osoby s poruchami zraku, polohy bezobrubníkového riešenia... majú byť ukotvené v zonálnej dokumentácii, projekt ich len vykoná. Požiadavkou je aj **bezpečnosť verejného priestoru**, nielen sociálna, ale aj fyzická – napr. aby riešenie sa nestalo potenciálnym miestom zranenia a pod., týka sa to najmä mnohých výtvarných diel.

² Na Slovensku sa pripravuje kategória „zastavovací plán“.

³ Pozri rovnomenný zborník seminára Asociácie pro urbanismus a územní plánování, Český Těšín, 2012.

⁴ Napr. v obci Hnúšťa vznikla kauza s neoprávnenými výdavkami. Architekt vybral lavičky v hodnote á 8000,-€ od známej dizajnérskej zahraničnej firmy namiesto toho, aby vybral lacnejšie alebo navrhol vlastný originál a ušetrené prostriedky investoval do vyššej materiálovej kvality povrchov (namiesto betónovej dlažby do kameňa). Súťaž návrhov by obec od týchto starostí mohla ušetriť.

Novou úlohou, ktorá sa dotýka aj verejného priestoru, je zber a **zadržiavanie dažďovej vody**. Novým trendom je snaha nielen dosiahnuť nulovú energetickú bilanciu budov, ale aj efektívnu **energetickú bilanciu urbanistických súborov**. Ako ukazuje príklad Solarcity Linz, aj tu sa ukazuje vysoký potenciál verejného priestoru (a verejných stavieb). Budú musieť byť definované polohy verejného priestoru, ktoré preberú takéto vecné bremená aj z súkromných budov.

Vyššie spomenuté otázky sa dotýkajú hmotovoprávnych aspektov územných plánov. V otázke tvorby zadania, koncepcií a prijímania územnoplánovacej dokumentácie, teda v procesnoprávnej stránke plánovania, rastie úloha verejnosti. Témou dňa sa stáva **participatívne plánovanie**. Musí mať však jasné pravidlá a rozdelenie kompetencií medzi verejnosťou, komunálnymi politikmi a odborníkmi. Bez participácie verejnosti nie je možná ani výstavba resp. úprava verejných priestorov. *Ich kvalita priamo vplyva na to, ako domáci obyvatelia i návštevníci mesto či obec vnímajú, či sa s ním identifikujú a ako tam funguje spoločenský život, ovplyvňujú ekonomickú prosperitu miest.* [1] Vznikajú mnohé občianske združenia a aktivity, ktoré si vytvárajú aj vlastné metodické postupy. V Trenčíne v rámci podujatia Mesto SiTy bola napr. s odborným výkladom mladého architekta T. Hanáčka usporiadaná prechádzka najmä problémovými verejnými priestormi mesta (nábrežie, pod názvom Urban Walk). Verejnosť sa na nich vyjadrovala o svojom vnímaní problému, odborník usmerňuje diskusiu a objasňuje problematiku s pohľadu odborných a legislatívnych aspektov. To je dôležité pre rast istého odborného uvedomenia si obyvateľov. Obyvatelia často vidia vo verejnom priestore príležitosť na environmentálny príspevok k eliminácii hroziacich negatívnych efektov klimatických zmien. Poukazujú, že vhodne navrhnuté verejné priestranstvá s dostatkom zelených plôch môžu v sídlach plniť funkciu chladnejších „ostrovov“. Nie vždy je

však použitie zelene všeliakom pre kvalitu a najmä identitu verejného priestoru. Metodika projektu UrbSpace uvádza: *„Všetky používané metodiky participatívneho vytvárania verejných priestorov považujú miestnu komunitu, teda súčasných aj budúcich užívateľov priestoru, za najväčších znalcov daného miesta. Ich názory na súčasné aj možné využitie priestoru, jeho funkciu aj výzor, získané v procese plánovania (na plánovacích stretnutiach, cez prieskumy názorov, ankety, súťaže v kreslení a podobne), spracúva do formy projektu profesionálny architekt. Celý proces garantujú miestne authority, ktoré zabezpečujú najmä legitimitu procesu plánovania, stručne: dokážu garantovať, že to, čo komunita do plánu vloží, sa aj skutočne zrealizuje.“* [1] Nadácia Ecopolis okrem participácie zvyrazňuje aj všeobecnú úlohu plánovania: *„Plánovanie nie je jednoduché a ľahké, ale ukazuje sa, že je jedinou cestou, ako predísť problémom. Miestne authority často zisťujú, že zapojiť ľudí do rozhodovania je cesta rýchlejšia a lacnejšia, ako čeliť kritike, protestom a nátlaku.“*

Aj v participatívnom plánovaní je ale potrebné zachovávať cit pre demokraciu. Nie vždy totiž tieto skupiny reprezentujú aj názor väčšiny, tá je však pasívna. Príkladom je napr. zmocnenie sa verejného priestoru na realizáciu často predstáv úzkeho okruhu ľudí. Napriek kritike odbornej verejnosti stojí na bratislavskom hrade výtvarne viac ako problematická (jasný dôsledok absencie súťaže) socha Svätopluka, ktorej inštalácia bola politicky zneužitá (kto protestuje, nie je Slovák...). Preto by mala byť súčasťou územných plánov aj koncepcia resp. zásady výtvarného dotvorenia verejných priestorov. Profesor R. Šteis s kol. v roku 1979 spracoval výtvarný generel mesta Prievidza. Aj to je jedna z možností, ako tejto problematike vdychnúť pravidlá. Pojem pravidlá je to najvýstižnejšie slovo, ktoré verejný priestor potrebuje. Nielen pravidlá vytvárania, ale aj jeho následného užívania.

*prof. Ing. arch. Bohumil Kováč, PhD.
Ústav urbanizmu FA STU Bratislava*

Literatúra a zdroje:

- [1] <http://www.priestory.sk/theory/public-spaces.html>
- [2] KRYKORKOVÁ, Zuzana. Veřejné prostranství – součást kvalitního života. In: *Sborník AUÚP 2008, Veřejná prostranství*. ISBN 978-80-903928-8-5; str. 23.
- [3] MUŽÍK, Jan. Veřejné prostory a obraz města. In: *Sborník AUÚP 2008, Veřejná prostranství*. ISBN 978-80-903928-8-5; str. 27.
- [4] GEHL, Jan – GEMZOE, Lars. *Nové městské prostory*. ERA, ISBN 80-86517-09-8.
- [5] PAULINIOVÁ, Zora. *Veřejné priestory – ako tvoriť priestory s príbehom, pre ľudí a s ľuďmi*. Nadácia Ekopolis, 2010, ISBN 978-80-89505-00-5.
- [6] KEPPL, Julián – BENKOVIČOVÁ, Lucia. Architektonické prostriedky na tvorbu bezpečného prostredia. In: *Urbanita 2/2011*, ISSN 0139-5912.
- [7] Návrh nového stavebného zákona, § 27, ods. 6, MDVRR SR, verzia september 2013.
- [8] GEHL, Jan. *Život mezi budovami – užívání veřejných prostranství*. Vyd. Albert Boskovice, ISBN 80-85834-79-0.

TRENDY A CÍLE V PLÁNOVÁNÍ VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍ ANEB MEZI ODBORNÍKY, POLITIKY A VEŘEJNOSTÍ

Marie Římanová, Robert Sedlák

Proměny městského veřejného prostoru v „době aktivní“

Veřejná prostranství se v posledních letech stala společenským tématem. Lidé opravili byty, fasády a pozornost se přesouvá k vnějšímu prostředí. Nasycenost televizí a sezení u počítače přešla v zájem o kvalitu prostředí, nabídku aktivního trávení času, i susedské vazby a vztah k místu, kde lidé žijí. Ti, kteří se chtějí angažovat, netvoří ve společnosti většinu, ale jejich počet roste a jejich hlas je výrazný. Aktivismus a angažovanost je na straně neziskových organizací, neformálních skupin, ale i jednotlivců.

Osvěta v různé aktivní formě

Nadace Partnerství nedávno připravila dotisk loni vyprodané knihy Jana Gehla *Město pro lidi* a také vydání nového průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství – *Prostory*. Počet publikovaných knih, které se věnují tématu veřejných prostranství, stoupá, a jejich oblíbenost mezi čtenáři také.

Účastnit se tematických akcí je dnes už jen věcí vlastního zájmu a výběru. Jen v Brně se během jednoho květnového týdne udály hned tři zajímavé akce, které stálo za to vidět – například první pokus o nový svátek „Dne města“. A vše to i v Praze: příslibem změn a inspirací jsou Metropolitní ozvučná deska (odborný poradní orgán Rady hl. m. Prahy v otázkách rozvoje města) a její návazné aktivity. V květnu proběhl v Praze také další ročník festivalu Street for Art, v červnu skvěle obsazená odborná konference a festival reSITE.

Lidé nechtějí čekat, chtějí změnu

Tento nezadržitelný pohyb je v kontrastu s tím, jak probíhají související procesy úprav městského prostoru na administrativní úrovni. V řadě měst se protahují procesy tvorby územních plánů do nekonečna. V Jihomoravském kraji se dokonce znovu opakuje i proces pořízení zásad územního rozvoje. Lidé ale nechtějí čekat. Chtějí tvář svých měst proměňovat tady a teď. A tak roste i počet akcí, které vznikají zdola a nečekají na formality. Jejich cílem je prosadit změ-

Oslava „Dne města“ v Brně ve formě happeningu na Veverčí ulici je jedním z ukázek angažovanosti různorodých skupin a jednotlivců.

Foto © Robert Sedlák

Českobudějovické sdružení CBArchitektura se snaží popularizovat téma veřejných prostorů a architektury mimo jiné majálesovým piknikem na Zlatém mostě a v Brně zase probíhají pravidelné pikniky tvůrčích Brňanů organizované Husaklubem.

nu. Příkladem může být dění v Českých Budějovicích, kde se sdružení CBArchitektura snaží popularizovat téma veřejných prostorů, architektury a poukázat na situaci v zadávání veřejných zakázek a soutěží mimo jiné majálesovým piknikem na Zlatém mostě. Oblíbený je také piknik tvůrčích Brňanů organizovaný Husaklubem. Ruku k dílu ale přidávají také některé samosprávy. Média poměrně intenzivně referují o uzavírání a neuzavírání Smetanova nábřeží v Praze iniciované sdružením Auto*mat a více nebo méně podporované pražským magistrátem.

„Mladí a neklidní“ dnešní doby nechtějí za každou cenu utíkat na venkov. Chtějí žít kvalitní městský život a vědí, co to pro ně znamená. Mají zkušenosti se životem v západních městech a jsou stále vzdělanější – a tedy i přesnější ve formulaci svých potřeb a efektivnější v jejich prosazování.

Zaostřeno na Prahu 10

Zajímavý příklad ukazuje dění v městské části Praha 10. Před třemi lety tady vznikla za spolupráce Nadace Partnerství ojedinělá Strategie pro veřejné prostory Prahy 10. Po volbách sice práce na realizaci strategie usnuly, ale díky občanským iniciativám (zaostrenona10.cz, prahadeset.cz) se z původně konfrontačního zápolení zrodila vize, ze které stojí za to citovat: *„Máme sen, že se spojí všichni, kterým jde o hezčí Prahu 10 – občané, různá sdružení a spolky, úředníci i politici, ale i místní živnostníci a podnikatelé. Máme sen, že se tu budeme všichni cítit doma, znát své sousedy a mít možnost se zapojit. Chceme tu žít a ne jen bydlet... Není snadné spolu mluvit a doopravdy naslouchat, není snadné se setkávat a skutečně pracovat. Vnímáme však zodpovědnost za tuhle zemi a svůj domov, jiný nemáme.“*

Co více by si mohlo vedení každého města nebo obce přát?

Co přináší participace

Současný způsob plánování veřejných prostranství vychází z projektového přístupu a opírá se o odborné profese. Profesionálové vytvoří alternativní návrhy úprav veřejného prostranství a předloží je úřadu ke zhodnocení. Úřad pak doporučí, který z nich by měl být vybrán. K projektu se ve stanovené lhůtě mají možnost vyjádřit také obyvatelé. V čem je tedy problém? Především v tom, že takto vedený proces nemusí vycházet z toho, co by samotná komunita označila jako svou potřebu nebo co by chtěla řešit. Představa o veřejném prostranství se odvíjí zejména od aktivit, které se zde odehrávají. Proto by ji neměli formovat pouze profesionálové a správní orgány, ale také lidé, kteří se na těchto aktivitách podílejí a místo využívají. Konkrétní představa o určitém místě se může zrodit poměrně rychle. Představa, která vychází z komunity, je obvykle velmi realistická, praktická a zároveň nepostrádá tvůrčí nápady. Zahrnuje navíc mnohem širší základnu vstupních informací, než představa vytvořená pouze jedním profesionálem, odborem nebo obecním úřadem.

Dva přístupy k plánování veřejných prostranství:

Obvyklý přístup

- zaměřený na projekt
- založený na odborné autoritě
- (aktivita „shora“)

Participační přístup

- zaměřený na místo
- založený na komunitě
- (aktivita „zdola“)

U obvyklého přístupu vychází iniciativa projektu takzvané „shora“, od obce, města, vyšších správních celků. Často tady pak dochází ke dvěma extrémům: buď je projekt velmi dobře (často až do detailu) připravený a nedává dostatečnou možnost k vyjádření a zapracování názorů veřejnosti, nebo může být projekt nejasný a s nekonkrétními požadavky.

Dalším nebezpečím projektů, které vycházejí z iniciativy úřadu, může být neochota úřadu komunikovat s veřejností a zapojovat ji do plánovacího procesu, neznalost participačních metod a obava z protahování nebo prodražování plánování. Plánování s veřejností je prostě stále vnímáno jako nadstavba, třešnička na dortu nebo nepříjemná zátěž navíc.

Aktivita může také vycházet „zdola“ – tedy od občanů nebo občanských sdružení. Začátek takto nastartovaného projektu bývá často spontánnější, více živelný, s poměrně konkrétními požadavky. Slabou stránkou může být zvláště neznalost procesu plánování i legislativních regulí, které je třeba v rámci takového projektu plnit.

Dobře fungující komunita má výhodu ve vybudované síti vztahů a informačních kanálů, snáze se dokáže domluvit na určitém záměru a také „zaktivizovat“ ke společné činnosti. U komunity, která nemá tyto vazby vytvořeny, bude zahájení projektu a především vytvoření realizační skupiny poměrně obtížným úkolem a rozběhnutí projektu může být náročnější.

Výhody zapojení veřejnosti

- zohledňuje skutečné potřeby uživatelů veřejného prostranství
- pomáhá formulovat a upřesňovat zadání projektantům
- podporuje aktivní využívání místa, včetně rozvoje aktivit
- zlepšuje komunikaci, otevřenost mezi správními orgány, experty a veřejností
- podporuje mechanismus demokratického rozhodování na místní úrovni – lidé rozhodují o prostředí, ve kterém žijí
- díky společné práci na konkrétním projektu posiluje místní komunitu
- posiluje vztah občanů k místu a obci
- omezuje vandalismus a posiluje veřejný dohled
- zajišťuje dlouhodobou podporu investice (soukromé či veřejné) nebo realizované politiky
- posiluje sociální kontakty v komunitě a procesy sociálního učení

Nevýhody zapojení veřejnosti

- oproti běžnému postupu je časově a organizačně náročnější
- je náročnější pro projektanta (projekt vyžaduje intenzivnější komunikaci a prezentaci)
- vyžaduje zvýšené finanční prostředky (propagace, pomůcky, občerstvení)
- obvykle vyžaduje asistenci externího facilitátora se znalostí participace

Využití vnitřních kapacit města

Jak utvářet kvalitní veřejná prostranství? Pro zodpovězení této otázky se pojdme na chvíli přenést do měřítka celého města. Kvalita veřejného prostoru totiž není možná bez jeho dobrého zasazení do organismu města. Veřejná prostranství tvoří základní strukturu města a vytvářejí rámec pro vše veřejné, co se ve městě odehrává – od mezilidských kontaktů až po dopravní a technickou infrastrukturu. V současném pojetí rozvoje měst jsou však důležitá témata, která se zatím nedaří prosazovat – a která zásadně ovlivňují i podstatu veřejného prostoru.

Město v postindustriálním období

Co dnes znamená pojem „rozvoj“? Územní rozvoj je v setrvačnosti pojmán jako zabírání dalších ploch, a to přesto, že lidí nepřibývá. Přitom nevyužitého území uvnitř města je dost a dost – například v Brně je to více než pětinasobek rozlohy historického jádra. Plošný rozvoj dnes není nutný, naopak zadělává na problémy dalším generacím. Je třeba využívat vnitřní rezervy města podle principů kompaktního města a bránit tak nejen ekonomickou udržitelnost, ale také krajinné zázemí města a zemědělskou půdu. Tento přístup vyžaduje jasnou celoměstskou koncepci veřejných prostranství. V kompaktním městě pak bude méně veřejného prostoru, ale bude dávat větší smysl – bude lidem blíže a bude užíván.

Dokumenty schválené orgány Evropské unie (například Lipská charta apod.) výslovně požadují aplikaci principů kompaktního města, prosazování šetrných druhů dopravy, kvalitní veřejná prostranství, avšak v praxi toho často neumíme dosáhnout. Je chvályhodné, že brněnské vysoké školy umějí využít a dostavět některé historické budovy

Moderní Superkilen park v dánské Kodani respektuje rozmanitost kultur a etnik. Kilometr dlouhý městský park probíhá etnicky různorodou a sociálně problematickou čtvrtí. Je dobrým příkladem, kde byl kladen důraz na zapojení místních. Lidé tam například přicházeli s předměty symbolizující jejich původní domovinu a ty byly následně v originální nebo metaforické podobě přeneseny v různé formě do městského prostoru.

Foto © Superflex

Areál bývalé kotelny v Brykově ulici se nachází na zdánlivě opuštěném místě na jižním okraji sídliště Černý Most. Vznikl zde projekt „Plechárna“, který vytvoří podmínky pro různé aktivity místních obyvatel. Nabízí prostor, který má ideální předpoklad stát se jakousi společnou zastávkou na kraji sídliště, místem pro setkání i kulturní a sportovní využití. Projekt se stal odrazem ideální spolupráce městské správy, aktivních občanů, umělců, odborníků a příspěvkové organizace.

uvnitř města, současně však v daleko větším měřítku zastavují vědeckými a výzkumnými centry pole za městem a přispívají tak k nefunkčnosti města – a to z podstatné části z prostředků Evropské unie. Jako pozitivní příklad můžeme uvést iniciativu města Graz v jeho čtvrti Graz-Gries, kde v bezprostřední návaznosti na centrum města cílevědomě „vrací do města“ území bývalých továren proměnou v polyfunkční městskou čtvrt.

Město a změny klimatu

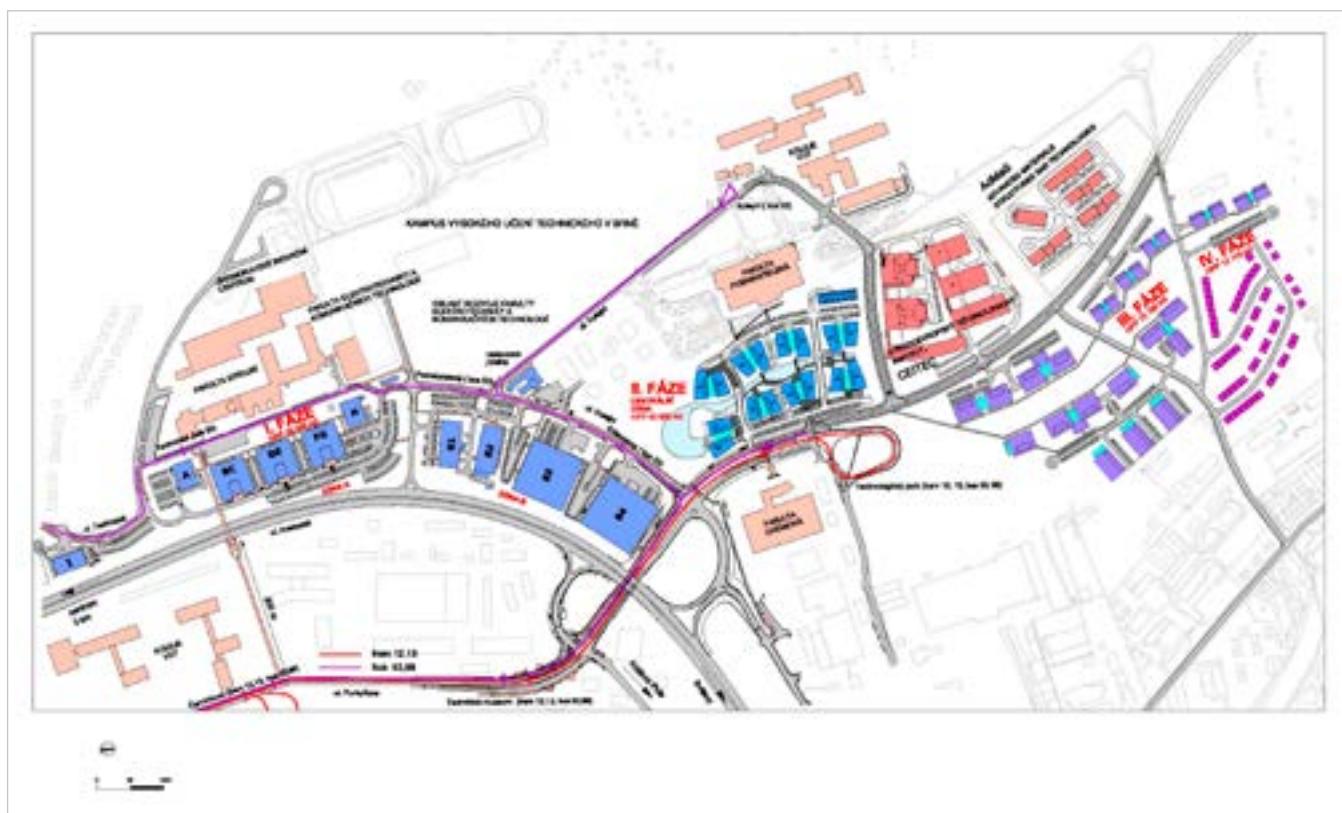
Druhým klíčovým kritériem v koncepci rozvoje města a jeho veřejného prostoru jsou opakovaně vědecky potvrzené změny klimatu. Částečně je můžeme přibrzdit, ale rozhodně se musíme těmto výzvám začít přizpůsobovat. Na úrovni vedení měst si toto uvědomila skupina představitelů evropských měst sdružených v Paktu starostů a primátorů. V tomto sdružení společně plánují strategie a realizují projekty zaměřené například na snižování emisí, energetickou soběstačnost, čistou mobilitu a další opatření, která pomohou jejich městům i ve výhledu delším, než jedno volební období. Opatření se pochopitelně promítají i do územního plánování, například v důrazu na polycentricitu sídel a funkční mix s cílem omezení zbytečné mobility. Další oblastí je zmírňování dopadů extrémních výkyvů počasí – stále častějších vln veder (heat waves) pomocí promyšlené koncepce zeleně nebo pravidel pro nakládání s dešťovou vodou jako prevenci přívalovým dešťům. V energetice jde o maximální lokalizaci a soběstač-

nost ve formě podpory lokálních výtopen, aplikaci fotovoltaických systémů a větrných turbín přímo v prostředí města. Důležitou součástí je také osvěta a vzdělávání veřejnosti podporující motivaci k zodpovědnému chování.

Udržitelná mobilita

Potřeba každodenních přesunů lidí a zboží ve městě je dalším z klíčových vstupů do současného územního plánování. Mobilita a způsob využití území jsou spojené nádoby. Funkční zónování, energetická a územní bezstarostnost minulých let daly vzniknout městům, kde je nutné za vším jezdit. Dnes by měli urbanisté a územní plánovači vytvářet podmínky pro přibližování zdrojů a cílů cest. Budování kapacitních komunikací pro individuální automobilovou dopravu do ideální a dokončené podoby není řešením – je tu argument prokázán indukce dopravy i ekonomická nezvladatelnost tohoto přístupu. Navíc vidíme, že ani městům s kapacitním dopravním systémem bez kongescí tato skutečnost štěstí nepřinesla.

Koncept udržitelné městské mobility, i tak, jak jej definují metodiky EU, staví na podpoře dopravy cyklistické, pěší a veřejné (hromadné), které nemají takové nároky jako individuální automobilová. Naopak pohyb „živých lidí“ v ulicích – tedy v kontrastu k odosobněným autům – má podstatné přínosy v oblasti sociální, bezpečnostní, zdravotní i environmentální. Infrastruktura pro přemísťování automobilem je

Situční plán aktuálně budovaného vědecko-technického centra v Brně pod Palackého vrchem. Je nutné takto zastavovat krajinu? Je nutné stavět i dnes monofunkční areály? Navíc takto nesourodě umístěné budovy nemohou vytvořit kvalitní veřejný prostor.

Zdroj: Technologický park Brno

v současné době jedním z prvních bodů v zadání územních plánů. Fungování města sice podmiňuje, ale zároveň likviduje životaschopnost a atraktivitu jeho veřejného prostoru. Je třeba najít správnou rovnováhu, stejné šance pro všechny zmíněné druhy dopravy, při férovém zohlednění jejich dopadů. Kdo seje silnice, sklízí auta. Nemůžeme očekávat, že lidé budou využívat příznivější způsoby dopravy, pokud jim k tomu nevytvoříme příznivé podmínky. Proto je nutné nyní daleko více zaměřit pozornost na potřeby pěších a cyklistů a na konkurenceschopnost MHD. A to rozhodně patří do náplně práce urbanistů.

Nový přístup zvaný Management mobility spočívá v analýze dopravního chování uživatelů, podmínek, které k dopravě (do zaměstnání, do školy) mají a návrhu opatření pro využívání příznivějších způsobů dopravy. Nadace Partnerství zpracovala pilotní projekt pro Technologický park Brno (TPB), který trpí nadměrným zatížením automobilovou dopravou, chybí parkovací kapacity a zaměstnanci si stěžují na špatnou dostupnost areálu. Průzkum dopravního chování více než 4 000 zaměstnanců ukázal, že největší podíl na přepravní práci tvoří individuální automobilová doprava, a to až 40 %, z toho 60 % automobilistů se dopravuje ze vzdálenosti do 10 km. Většina příjezděcích automobilů je navíc obsazena pouze řidičem. Třetina dojížděcích využívá MHD, 10 % chůzi a 4 % kolo jako převažující dopravní prostředek. Zpracovaný plán mobility navrhuje opatření, která usnadní každodenní dopravu do práce a pohyb po areálu TPB, například zřízení bezpečného parkování pro kola, zavedení systému carpoolingu (spolujízdy), pořádání motivačních kampaní a v neposlední řadě jednání s městem a dopravním podnikem o zvýšení komfortu MHD a infrastruktury pro cyklisty a pěší.

Pozoruhodný příklad řešení otázky mobility najdeme v německém Freiburgu ve čtvrti Vauban. Při výstavbě nové čtvrti na místě bývalých kasáren se podařilo prosadit výjimku

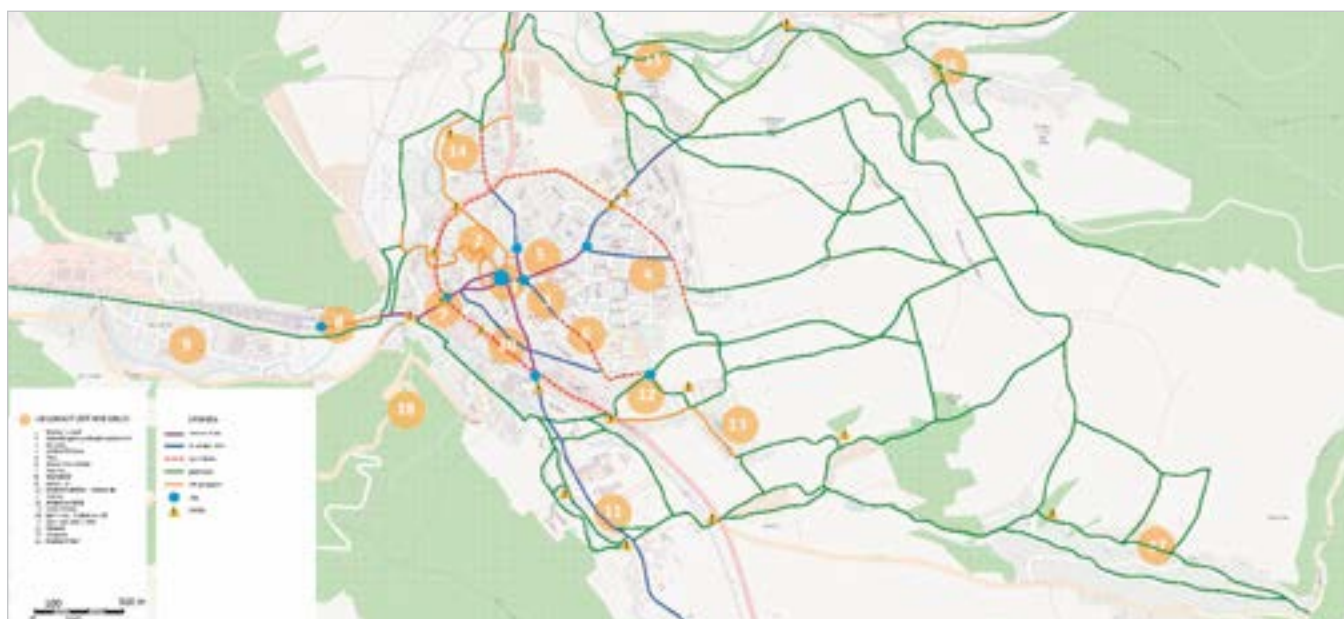
z předpisu o nutném počtu stání pro auta – výstavbu totiž organizovala komunita usilující o „bydlení bez aut“. Díky výjimečnému přístupu vytvořili čtvrť s bezpečnými a atraktivními veřejnými prostory. O tom, že poptávka po tomto přístupu roste, svědčí i postup ve zmíněném projektu Graz-Gries, kde vlivem prostředí, které umožňuje bydlení bez auta, jsou garáže téměř prázdné a v další etapě proto město sníží stanovený počet stání, resp. „stupeň automobilizace“.

Veřejná prostranství jako systém

Zaměříme-li z úrovně města pozornost opět na veřejný prostor, je zřejmé, že veřejná prostranství je třeba chápat jako systém. Rozhodující jsou totiž vztahy a vazby na okolí. Architektka Eva Staňková mluví v této souvislosti o systému veřejných prostranství trefně jako o „ÚSESu pro lidi“ – souvislém prostředí s popsanou požadovanou kvalitou těchto koridorů a center, kde se lidé mohou v určitém komfortu pohybovat a pobývat. Jen taková veřejná prostranství mají smysl.

Přijetím této premisy se změní náš pohled na urbanistický koncept města. Jak promítnout prakticky tento požadavek do územně plánovací dokumentace? Jako plnohodnotnou součást koncepce nebo dokonce i prioritu, vymezit tuto síť veřejných prostranství například jako systém linií a ploch s jejich popsáním požadovanými kvalitami. O tento přístup jsme se pokusili ve studii v Ústí nad Orlicí, kde šlo o koncepční materiál, který se snažil pojmenovat cílový charakter jednotlivých veřejných prostranství města. Nejdůležitější je však postihnout návazností – uznání, že v našich představách o městě jsou i ulice plnohodnotným veřejným prostorem, ne jen koridorem pro přesun mezi dvěma místy.

Na praktické překážky uvedení teorie do praxe jsme narazili při práci na projektu Strategie pro veřejné prostory Prahy 10, kde se projevila roztržitost správy jednotlivých správních

Ústí nad Orlicí – Strategie pro veřejná prostranství, nemotorovou dopravu a prostupnost města.

Zdroj: Partnerství, o.p.s.

složek, zodpovědných za veřejný prostor (zeleň, doprava, sítě, památky, kultura, majetky). Ve snaze koordinovat tyto složky byla v Praze na Útvaru rozvoje města založena Kanclář veřejného prostoru.

Lidský rozměr

Dnešní města jsou plánována stále pod silným vlivem myšlenek funkcionalismu, projevujících se zejména ve velkorysém prostorovém řešení a v přetrvávajícím přísném funkčním zónování. Tento přístup je podporován požadavky dopravní infrastruktury (parametry komunikací vycházející z jejich návrhové rychlosti, počty parkovacích a odstavných stání apod.) a také vlivem developerů budujících své projekty v rozměrech celých bloků nasazených na konstrukční modul podzemních garáží.

Tímto způsobem však nestavíme města. Vznikají jen sídliště, office parky, nákupní centra, průmyslové zóny a volnočasové zóny. Hlas, který říká, že je to nedobrá cesta, je zatím slabý. Když jej však vyslechneme, musíme mu dát za pravdu.

Bilanční kniha dánského urbanisty Jana Gehla se jmenuje *Města pro lidi*. Co se pod tímto až triviálním názvem skrývá? Na otázku odpovídá název filmu, který Gehlův tým natočil pro loňské bienále architektury v Benátkách: *Lidský rozměr*. Kniha i film naléhavě upozorňují, že v našich městech jsou stále prioritou auta, ne lidé. Stavíme města uzpůsobená pro rychlost 50 km/h místo rychlosti 5 km/h – ať se to týká šířky „uličních“ profilů nebo parcelace, resp. členění fasád. Nabízíme stovky metrů čtverečních rekreačních ploch kdesi přes ulici, přitom přínosnější by byl jeden metr čtvereční přímo před domem.

Známým dobrým příkladem, který vybočuje z tohoto hlavního proudu, je amsterdamská čtvrť Borneo-Sporenburg, kde pečlivým plánováním pod taktovkou městských plánovačů dospěli k nové části města s lidským měřítkem. Projekty, ve kterých město dohlíží na městotvorné parametry, naštěstí přibývají. V přestavbovém území v rakouském Graz-Gries například dovolují výstavbu maximálně 150 bytových jednotek v rámci jednoho developerského projektu s cílem podpořit tradiční městskou pestrost.

Shrnutí aneb jak dál?

Máme za to, že je třeba přehodnotit přístup k plánování města – z extenzivního rozvoje přejít do využívání vnitřního potenciálu. Rozhodujícím hráčem je „město“, které musí aktivně hledat a prosazovat svoji vizi.

Tato vize s navazující strategií nevznikne někde na úřadě – tématu se musí ujmout politický reprezentant, osobnost, která si téma vezme za své. Příkladem může být starosta New Yorku Bloomberg nebo snad pražský primátor Hudeček. Bez politické podpory zůstanou nenaplněné i výjimečné dokumenty jako například brněnský Generel pěší dopravy nebo Strategie pro veřejné prostory Prahy 10.

Téma veřejných prostranství se musí dostat výše na žebříčku priorit územního plánování a rozvoje města. A to formou generelů veřejných prostranství jako závazných územně plánovacích podkladů.

Beze změn se neobejde legislativa. Aktuálně jsme svědky pokusů o nové obecně technické požadavky na výstavbu v Praze, jejichž cílem je právě vytvoření podmínek pro rozvoj kvalitního městského prostředí.

V neposlední řadě sem patří oblast komunikace a vzdělávání. V dnešní rychlé a přehlčené době je snaha rozumět svému městu a podílet se na jeho utváření snad ještě naléhavější.

*Ing. Marie Římanová, MSc.
Ing. arch. Robert Sedlák
Nadace Partnerství*

O Nadaci Partnerství

Nadace Partnerství pomáhá lidem, aby chránili a zlepšovali svoje životní prostředí. Poskytuje jim k tomu granty, odborné služby, vzdělávání a inspiraci ze zahraničí. Podporuje vytváření kvalitních veřejných prostranství, zelené stavění, šetrné formy turistiky i dopravy, péči o zeleň a vodu. Sídlí v Brně ve svém vzdělávacím centru Otevřená zahrada určeném pro environmentální vzdělávání škol, odborníků i veřejnosti.

Veřejným prostorům se Nadace Partnerství věnuje již od roku 1996. Propaguje plánování a tvorbu kvalitních veřejných prostranství s důrazem na zapojení veřejnosti. V tématu veřejných prostranství spolupracuje s americkou organizací Project for Public Spaces a dlouhodobě také se světově uznávaným dánským architektem Janem Gehlem. Zahraniční poznatky převádí do praxe v českých podmínkách a aplikuje je ve svých projektech (např. průzkum při obnově brněnského Zelného trhu, koncepce podpory a rozvoje veřejných prostranství v Ústí nad Orlicí, spolupráce na Strategii veřejných prostor Prahy 10) a v nabídce vzdělávání (např. konference Public Spaces-Living Places, Město pod pokličkou, cyklus seminářů Hybatelé komunit).

PANELOVÁ DISKUSE NA TÉMA VEŘEJNÝCH PROSTOR

 Vít Řezáč

Konferenci uzavřela panelová diskuse vyzvaných odborníků. Role moderátorky se ujala kolegyně Jana Janíková z Odboru územního plánování a stavebního řádu Krajského úřadu Jihomoravského kraje. Pozvání přijali architekt Petr Durdík, předseda Asociace pro urbanismus a územní plánování a pedagog na Fakultě stavební ČVUT, Ing. Světlana Kubíková (konzultantka), Ing. Katarína Ruschková (vedoucí Odboru životního prostředí Magistrátu města Jihlava), Ing. arch. Pavel Šemora (projektant a místostarosta města Podivína) a Ing. arch. Petr Preininger (projektant). Diskuse se vrátila k legislativním souvislostem a k praktickým problémům při vymezování veřejného prostoru, se kterými se setkávají pořizovatelé a autoři územně plánovací dokumentace.

Pojem veřejné prostranství definuje zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) v § 34.

§ 34: Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Veřejná prostranství jsou nezastavěné prostory mezi budovami v našich obcích a městech, ulice, náměstí atd. Tato prostranství jsou přístupná každému a slouží různým účelům. Z této definice je zřejmé, že není důležité, kdo je vlastníkem daného pozemku, ale jaké funkce pozemek plní.

*501, VYHLÁŠKA ze dne 10. listopadu 2006, o obecných požadavcích na využívání území
§ 7 Plochy veřejných prostranství*

(1) Plochy veřejných prostranství se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění podmínek pro přiměřené umístění, rozsah a dostupnost pozemků veřejných prostranství a k zajištění podmínek pro jejich užívání v souladu s jejich významem a účelem.

(2) Plochy veřejných prostranství zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, slučitelné s účelem veřejných prostranství.

Lze položit rovnítko mezi tím, jak definuje veřejné prostranství zákon o obcích a jak je chápáno v územním plánování?

Petr Durdík: Kombinací definic veřejného prostranství ze zákona o obcích a z vyhlášky č. 501/2006 Sb. se v územním plánování dostáváme do neřešitelné situace. Chybí

úprava toho, jak chápat veřejné prostranství v územním plánování. Vymezení všech podob veřejných prostranství v jedné ploše je neuchopitelné. Doporučoval bych proto pokusit se pojem v tomto smyslu definovat a pak promítnout zpětně do novely vyhlášky č. 501/2006 Sb. Podnět na změnu územně plánovací legislativy by byl z tohoto pohledu určitě potřeba.

Katarína Ruschková: Ano, nelze to sloučit. Legislativa se musí změnit, aby byla lépe použitelná. Nejde jen o vztah mezi zákonem o obcích a prováděcí vyhláškou ke stavebnímu zákonu, ale problematika veřejných prostranství se promítá taktéž do vyhlášek souvisejících, např. o zelení, o dopravě atp., ve kterých se pojem veřejné prostranství objevuje taktéž velmi často.

Je chybou absence pojmu veřejné prostranství ve stavebním zákoně?

Pavel Šemora: Z pohledu projektanta je pojem veřejné prostranství tak, jak je užíván ve vyhlášce č. 501/2006 Sb., nešťastný. Koliduje totiž s dalším užitím v legislativě. Naopak z pohledu měst a obcí, protože s vyhláškou 501 nepracují, to takový problém není. O to hůře se občanům vysvětluje, co to veřejné prostranství znamená, jaký má plocha veřejného prostranství v územním plánu obsah. Z pohledu projektanta je tedy potřeba udělat legislativní nápravu.

Jak byste pojem veřejného prostranství pro potřeby územního plánování definovali?

Pavel Šemora: V Brně jsme v konceptu územního plánu města použili termín „veřejná obsluha území“. Uvádím to jako příklad hledání srozumitelného popisu.

Světlana Kubíková: Územní plánování je nepochybně jedním ze základních pilířů veřejné správy. Propojení mezi veřejnou správou, zákony a územním plánem existuje. V zákoně o obcích je veřejné prostranství pro potřeby obcí definováno dostatečně. To je dobrý základ. Obce s pojmem umějí pracovat, když například tvoří svoje vyhlášky. Tedy bych vedla červenou linku směrem k územnímu plánování.

Petr Durdík: Legislativa musí být vzájemně v souladu. Definice veřejného prostranství v zákoně o obcích je, nevymažeme ji. To však neznamená, že nemůžeme s pojmem pracovat ve vyhlášce nebo ve stavebním zákoně. Nechceme se dostat do rozporu s tím, co je již někde definováno a jak jsme slyšeli funguje, ale naším cílem musí být dosáhnout toho, abychom se mohli v plánování vyjadřovat uchopitelnými prostředky.

Je plocha veřejného prostranství z vyhl. č. 501/2006 Sb. něco jiného než veřejné prostranství popisované v zákoně o obcích?

Katarína Ruschková: V zákoně o obcích je napsáno, že veřejná prostranství jsou „všechny plochy“ a myslí se tím všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení. Nijak se mezi nimi nerozlišuje. Z pohledu urbanismu je toto hrubě nedostačující definice. V územních plánech potřebujeme definovat nové prostory a u nich vyjádřit účel veřejného prostranství. Například bude-li se jednat o prostory pro shromažďování nebo pro odpočinek či zeleň apod.

Petr Durdík: Veřejná prostranství tvoří v organismu města systém, kostru. Ta by měla být zachycena v hlavním výkresu územního plánu. Jestliže pojmem tuto kostru veřejných prostranství překryvným značením, tak jako to činíme například u ÚSES, můžeme podrobnější členění veřejných prostranství zobrazit v doplňujících schématech.

Petr Preininger: Doposud se mluvilo o prostorech, které existují, lze je tudíž vymezit. Myslím si, že úskalí bývá u nové zástavby, kdy se musí veřejné prostory definovat nově. Většina architektů a developerů chce veřejný prostor co nejmenší – ubírá totiž prodejné plochy. Veřejné prostory jsou proto zanedbávány. To vede například k tomu, že se silně redukuje doprava. Jsem v našich podmínkách skeptický k modelům čtvrtí bez aut, jak jsme slyšeli na příkladu rakouského města Aspern. Obranou proti nedostatečné dimenzi veřejného prostoru by měla být definice měřítka veřejného prostoru, která by měla předcházet tvorbě konceptu nové zástavby.

Petr Durdík: Souhlasím s tím, že umísťování veřejných prostranství do nově navrhovaných ploch představuje větší riziko. Velmi snadno se můžeme dostat do situace přeúčenosti územního plánu. U nových ploch totiž nevíme, kde je pro ně nejvhodnější poloha, jaký bude urbanistický koncept. Proto se přimlouvám za plovoucí značky.

Pavel Šemora: Plovoucí značky se použily například v územním plánu města Znojma. Tudy cesta vede, pokud ji krajský úřad přijme. V ostatních krajích je praxe jiná: pořizovatelé vyžadují plochy veřejných prostranství o výměře 1 000 m² na 2 hektary funkční plochy bydlení konkrétně umísťovat. To nemůže fungovat, je-li plán v měřítku 1 : 10 000. Vidím cestu pro přesnější vymezení ploch v územních studiích nebo regulačních plánech. Město Veselí nad Moravou, kde naše kancelář působí, se snaží o pořízení regulačního plánu. Jak vidíme, regulační plán je velký otazník jak pro pořizovatele, tak pro zpracovatele. Nevíme jak jej uchopit. Slyšel jsem v kuloárech dokonce názor ze strany pořizovatelů – vystříhejte se regulačních plánů!

Z tohoto pohledu jsou územní studie efektivnější, flexibilnější, poskytují okamžitý výstup. Pořizovatel se musí umět postarat o to, aby to nebyly tzv. šuplíkové studie. Tomu lze předejít například tím, že se do jejich projednávání aktivně zapojí veřejnost. Bezprostřední

kontakt s obyvateli, kterých se plán týká, se obvykle vyplatí. Máme však podivnou zkušenost z jednoho města, ve kterém se veřejného jednání občané zúčastnili, ale zastupitelé nepřišli.

Petr Preininger: Ještě se vrátím k plovoucím plochám a rizikům jejich uplatňování. Investor je nezdědka stěhuje tam, kde mu nebudou překážet. Tedy bez koncepce. V případě vícero stavebníků je přesouvá jeden na druhého, až Černý Petr zůstane u toho posledního.

Petr Durdík: Plovoucí značky Praha používala. Problém chování vlastníků pozemků, resp. stavebníků, existuje, zejména, jsou-li stavby povolovány per partes. Dnes je ovšem možné vyžadovat v územním plánu smlouvu o parcelaci. V ní stavebníci sdílejí náklady na veřejnou infrastrukturu včetně vymezení veřejných prostranství. O něj se pak dělí v poměru svého pozemkového vkladu, takže umístění pro ně nehraje takovou roli. Nástroj ve stavebním zákoně existuje, není ovšem příliš ověřen v praxi.

Světlana Kubíková: Bohužel jsem v tomto skeptická. Řešili jsme kdysi přerod zahrádkářské kolonie ve čtvrt s rodinnými domy a nemyslím si, že je tolik území, kde by se našli vlastníci, kteří by se vzájemně dohodli. Tehdy nás málem roztrhali, když jsme mluvili o veřejném prostranství, které by vzniklo na úkor jejich pozemků. Souhlasím s kolegou Preiningerem, že praxe není povzbuzivá.

Pomohlo by, kdyby se alespoň z vyhl. č. 501/2006 Sb., vypustila věta o 1 000 m² plochy veřejného prostranství na každé 2 hektary?

Petr Durdík: To by byla největší chyba: je to jediný odstavec, kde se velice konkrétně hovoří o tom, že v území veřejného prostranství musí být.

V souvislosti s veřejným prostranstvím bychom měli mluvit o zeleni, parcích. V novém stavebním zákoně a vyhlášce chybí pojem plochy městské zeleně.

Katarína Ruschková: Já vidím dva problémy: zaprvé je to vymezení ploch zeleně jako takové, např. parky, lesoparky, a zadruhé stanovování požadavku na podíl (v procentech) funkční zeleně v plochách s jinou funkční náplní. Např. je-li dnes v průmyslových plochách požadavek na 15 % ploch zeleně, nachází se obvykle roztržitěná na malé nefunkční plošky. My se proto snažíme zeleň řešit formou ucelenějších spojených ploch pomocí vnitřní regulace průmyslových areálů.

V novém územním plánu města Jihlavy hledáme, jak nastavit pravidla pro zacházení s veřejným prostranstvím a zelení. Z našich zkušeností vyplývají dva úhly pohledu na veřejná prostranství. Jeden zahrnuje veřejná prostranství na městských pozemcích, druhý na soukromých pozemcích. V tom prvním případě je město velice náročné. Musíme mít takovou zeleň, o jakou se zvládneme postarat. Zeleň, protože péče o ni je financována z veřejných prostředků, musí být účelná, musí fungovat.

Ve druhém případě se opravdu musíme bránit salámové metodě, kdy na konci veřejného prostranství „zbuďe“ a bude nefunkční. Město pak není k životu.

Cestu vidím v nastavení pravidel před zahájením investice. V tom případě by se nedefinovaly parametry veřejných prostranství (šířky komunikací, řešení svozu odpadu, zimní údržba, požadavky na zeleň apod.) a ta by město od stavebníka převzalo pouze v případě, že budou parametry dodrženy. Jinak ne, a prostranství zůstanou soukromá. Bohužel politici stojí nezřídky na straně investorů, takže prosazení obdobných námětů není snadné.

Pavel Šemora: Zastavme se u definice toho, co může, nebo nemůže v zákoně zmíněných 1 000 m² veřejného prostranství obsahovat. Máme mix skládající se ze zeleně, dopravy, dalších požadavků vyhlášky, výklad MMR ČR. Existuje vícero docela obsáhlých výkladů, co má 1000 m² obsahovat a co nesmí obsahovat.

Petr Durdík: V územním plánu je vymezena rozvojová plocha a z ní odvozen požadavek na příslušnou velikost veřejného prostranství v metrech čtverečních. Tečka. Chybí koncepce systému veřejných prostranství. Nikdo se neptá, proč veřejné prostranství potřebujeme, jakému má sloužit účelu, jakého má být typu? Jak se k jeho realizaci dopracovat? Měla by asi vzniknout jiná dokumentace (např. územní studie koncepce veřejných prostranství v sídle), zřejmě strategická dohoda politicko-koncepční mimo hierarchii územně plánovací dokumentace, která by mohla jít do větší hloubky. Pak již nebude takový problém říci investorovi, co má řešit. Chápu, že malá obec si nemusí udělat koncepci. U větších měst je třeba ovšem strategii mít.

Všichni jste mluvili o systému veřejných prostranství. Kdo by měl být iniciátorem studie o veřejných prostranstvích? Politik, projektant, vlastník?

Světlana Kubíková: To je úkol samosprávy. K čemu jinému by měla být, než pro stanovování vize. Postrádám strategii rozvoje našich měst. Dnes je jejich úloha umenšena.

Petr Preininger: Pokud se bavíme v měřítku velkého města, tak asi ano. Nesouhlasím ovšem s tímto přístupem u menších celků, např. částí města. Tam by měl být iniciátorem developer. Město by jej mělo kontrolovat, požadovat na něm splnění svých předem nedefinovaných požadavků.

Pavel Šemora: Nezapomeňme, jaká je situace v našich obcích. Ne každý zastupitel je erudovaný v budování města. Obvykle tomu nerozumí a říká: od toho jste tady vy, projektanti. Samospráva s územním plánováním neumí pracovat, protože neví, jak s ním má pracovat. Politici by si měli nastudovat plánování asi jako herci svoje role nebo soudci, když rozhodují spory v územních plánech.

Koncepce veřejných prostranství by měla být součástí koncepce územního plánu, aby se z ní nedalo snadno odklonit. Chybí-li, developeři se vystaví „svůj“ prostor, o ostatní obyvatele obce se nezajímají.

Miroslav Tůma: Veřejná prostranství mají též svoji hierarchii, obdobně asi jako ÚSES. Jen bych doplnil, že požadavek na plochu o výměře min. 1 000 m² je vztažen na funkční plochu bydlení. A počítá se na každé 2 ha, tzn. plochy nelze sčítat a umístit je na jednom místě. Je to strukturální věc. S tím také bývají velké problémy.

Systém sídelní zeleně vs. veřejná prostranství – jsou to dva, nebo jeden systém?

Katarína Ruschková: Jsou to dva systémy. Použijme příměr z ÚSES: Jednak na něj nahlížíme jako na systém hierarchický (lokální – regionální – neregionální), jednak na něj musíme reagovat jako na systém obsahový (například v ÚSES existují různé typy řad: hydrická, suchá apod.). Stejnou optikou bych nahlížela na systém veřejných prostranství a zeleně. Úplně jinak se bude chovat systém zeleně, který budeme pojmát jako rekreační prostor, ve kterém se budou lidé potkávat, kam budou chodit např. maminky s kočárkem, úplně jinak bude řešen veřejný prostor či zeleň v místech vymezených pro rychlou komunikaci, pro shromažďování lidí atp.

Petr Durdík: Systém zeleně je samostatný systém. To vůbec nevylučuje to, že v rámci zákona o obcích obojí spadá pod jednu kategorii veřejných prostranství. Opakuji, že se jedná o to, jak budeme vyjadřovat veřejná prostranství v územním plánu a jak si definici pro potřeby územního plánování nastavíme.

Petr Preininger: Chtěl bych jen podotknout, že vše se má dělat s mírou a rozmyslem. Sleduji mnoho let vývoj prostoru Buben v Praze 7. Tam po všech změnách a úpravách územně plánovací dokumentace a pořízení řady územních studií „plave“ náměstí, „plave“ park, „plave“ ÚSES. Změn je tolik, že se mohou vymknout kontrole.

Dobrý územní plán by měl začít dobrým zadáním. Jakou roli má projektant? Dostává se k práci, když je zadání hotovo. Měl by projektant vstupovat do debaty před zadáním územního plánu?

Katarína Ruschková: Já bych výrazně odlišila přístup podle velikosti obcí. U malých obcí musí přijít projektant s radou, zastupitelé nemají zkušenosti. U velkých obcí je to jinak. Pokud projektant shledá nedostatky v zadání, měl by na ně upozornit.

Petr Durdík: Tím se dostáváme k tématu doplňujících průzkumů a rozborů. Ministerstvo se dívá na jejich potřebu různě. Každopádně projektant nemá tvořit zadání, to je věc pořizovatele. Je ovšem podle mého názoru zcela nezbytné, aby zpracovatel územního plánu současně provedl doplňující průzkumy a rozborů. Z nich v každém případě něco vyplyne. Závěr z doplňujících průzkumů a rozborů by se měl promítnout do zadání územního plánu. Tímto způsobem může tedy zpracovatel dodatečně vložit do zadání svoje závěry.

*Zaznamenal:
Ing. arch. Vít Řezáč*

Název: **VEŘEJNÝ PROSTOR**
VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ
Sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.–22. 11. 2013

Foto na titulní straně obálky: Malešický park © Jan Červený
Vydání: První
Místo vydání: Brno
Vydává: Ústav územního rozvoje
jako mimořádnou přílohu časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 6/2013

Redakce a grafická úprava: Tamara Blatová
Rok vydání: 2013
Počet stran: 79
Sazba a tisk: GRAFEX-AGENCY s. r. o.
Helceletova 16, Brno

Náklad: 1 800 ks

ISBN 978-80-87318-27-0

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

